

Σχολή Κοινωνικών Επιστημών

**Π.Μ.Σ. « Εγκληματολογικές και Ποινικές Προσεγγίσεις
της Διαφθοράς, του Οικονομικού και του Οργανωμένου
Εγκλήματος »**

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

**« Η (αν) ισότητα ενώπιον του νόμου :
Εγκληματοποίηση και Εγκλήματα των Ισχυρών »**

Άννα Μουρκούση

Επιβλέπουσα καθηγήτρια : Άννα Κασάπογλου

Αθήνα, Ιούνιος, 2024

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του φοιτητή («συγγραφέας/δημιουργός») που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα/δημιουργού. Ο συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

**« Η (αν) ισότητα ενώπιον του νόμου :
Εγκληματοποίηση και Εγκλήματα των Ισχυρών »**

Άννα Μουρκούση

Επιτροπή Επίβλεψης Μεταπτυχιακής Διπλωματικής Εργασίας

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια :

Άννα Κασάπογλου

Μέλος ΣΕΠ ΕΑΠ

Συν-Επιβλέπων Καθηγητής :

Ιωάννης Πέτσας

Μέλος ΣΕΠ ΕΑΠ

Αθήνα, Ιούνιος, 2024

Άννα Μουρκούση, «Η (αν) ισότητα ενώπιον του νόμου :
Εγκληματοποίηση και Εγκλήματα των Ισχυρών»

«Στον αγαπημένο μου
φίλο, τον Fidèle »

Ευχαριστίες

Με την ολοκλήρωση της παρούσας μεταπτυχιακής μου εργασίας, αισθάνομαι την ανάγκη να ευχαριστήσω όλους όσους συνέβαλαν σε αυτή μου την προσπάθεια. Την καθηγήτριά μου κα Άννα Κασάπογλου για την υποστήριξή της, την κατανόησή της και την ουσιαστική καθοδήγησή της καθόλη τη διάρκεια της εκπόνησης της διπλωματικής μου εργασίας, τους δικούς μου ανθρώπους που πίστεψαν σε μένα και με “άντεξαν” σε όλη τη διάρκεια των σπουδών μου, αλλά και ένα ξεχωριστό ευχαριστώ στην μητέρα μου, που χωρίς την ενθάρρυνση της και την ουσιαστική συμβολή της θα ήταν αδύνατο να πραγματοποιήσω αυτό το ταξίδι...

Περίληψη

Η επιστήμη της εγκληματολογίας για χρόνια έμεινε στραμμένη στα εγκλήματα που διαπράττονται από κοινωνικά και οικονομικά ανίσχυρες βαθμίδες της κοινωνίας. Ωστόσο, με τα χρόνια υπήρξαν συντριπτικές ενδείξεις που υποδείκνυαν ότι τα εγκλήματα που προέρχονται από τις ανώτερες βαθμίδες της κοινωνίας αποτελούν μια ιδιάζουσα περίπτωση της σοβαρής εγκληματικότητας. Τα εγκλήματα των ισχυρών, υπερβαίνουν το άτομο - θύμα προκαλώντας ανυπολόγιστες συνέπειες σε μεγάλες πληθυσμιακές ομάδες και οδηγώντας σε μόνιμες δυσλειτουργίες. Παρόλο που οι παράνομες δραστηριότητες της ελίτ υπερτερούν κατά πολύ των συμβατικών εγκλημάτων - ως προς την καταστροφή που προκαλούν σε κοινωνικό, και οικονομικό επίπεδο - οι κίνδυνοι και οι απειλές που παράγονται από τους ισχυρούς τείνουν να θεωρούνται απλώς “φυσικές”.

Το συμβατικό έγκλημα, υπό την ευρεία έννοια, αποτελεί μια πραγματικότητα που επιφέρει πολλαπλές επιβλαβείς συνέπειες που παραμένουν όμως δυσανάλογες με αυτές που προκαλούνται από την εγκληματικότητα των ισχυρών. Οι προνομιούχες τάξεις, είτε ηθελμένα είτε ακούσια συμβάλλουν στην διαιώνιση πολλών μορφών καταπίεσης και αδικίας εναντίον των ανίσχυρων και μη προνομιούχων κοινωνικών τάξεων. Ο κοινωνικός έλεγχος παίζει σημαντικό ρόλο στην αναπαραγωγή των ανισοτήτων και στην περαιτέρω επιλεκτική αντιμετώπιση και ατιμωρησία της ελίτ. Σημαντική συμβολή για την ατιμωρησία τους αποτελούν οι διακρίσεις του ποινικοκατασταλτικού μηχανισμού και οι τακτικές που ακολουθούνται από το κράτος, προκειμένου να επιτευχθεί ο αποπροσανατολισμός της ευρύτερης κοινωνίας από τους πραγματικούς υπαίτιους των βαρύτατων κοινωνικοοικονομικών βλαβών.

Η παρούσα διπλωματική εργασία πραγματεύεται τα εγκλήματα των ισχυρών και την επίδραση τους στην επιλεκτικότητα των φορέων του κοινωνικού ελέγχου. Βασικός στόχος είναι η αναζήτηση των λόγων που παραβιάζεται το Συνταγματικό δικαίωμα περί ισότητας ενώπιον του νόμου και η ανάδειξη του ζητήματος της υποεγκληματισμού τους από τους επίσημους φορείς του κράτους.

Λέξεις - κλειδιά

εγκλήματα των ισχυρών, ατιμωρησία, κοινωνικός έλεγχος, επιλεκτικότητα, ανισότητα, διαφθορά.

Abstract

The science of criminology for years remained focused on crimes committed by socially and economically powerless sections of society. However, over the years there has been overwhelming evidence to suggest that crimes originating from the upper echelons of society constitute a special case of serious crime. The crimes of the powerful transcend the individual - victim causing incalculable consequences to major population groups that lead to permanent malfunctions. Although the illegal activities of the elite far exceed conventional crimes in terms of the destruction they cause on a social, economic and ecological level, the dangers and threats produced by the powerful tend to be seen as merely "natural".

Conventional crime, in the broad sense, is a reality that brings about multiple harmful consequences that remain disproportionate to those caused by the criminality of the powerful. Privileged classes either intentionally or unintentionally help perpetuate many forms of oppression and injustice against the powerless and underprivileged social classes. Social control plays an important role in the reproduction of inequalities and further selective treatment and impunity of the elite. An important contribution to their impunity is the discrimination of the criminal repressive mechanism and the tactics followed by the state, in order to achieve the disorientation of the wider society from the real culprits of the most serious socio-economic damages.

This thesis deals with the crimes of the powerful and their effect on the selectivity of social control agents. The main objective is to search for the reasons why the Constitutional right to equality before the law is violated and to highlight the issue of their sub-criminalization by the official bodies of the state.

Keywords

Crimes of the powerful, impunity, social control, selectivity, inequality, corruption.

Περιεχόμενα

.....	4
Ευχαριστίες.....	5
Περίληψη.....	6
Abstract.....	7
Συντομογραφίες & Ακρωνύμια.....	11
Εισαγωγή.....	1
1. Εννοιολογικός προσδιορισμός των εγκλημάτων των ισχυρών: οι βασικές διαφορές και η σχέση με την διαφθορά.....	3
1.1 Η σοβαρή οικονομική παρανομία.....	3
1.2 Ο ορισμός και τα βασικά χαρακτηριστικά των εγκλημάτων των ισχυρών.....	4
1.3 Εγκλήματα λευκού κολάρου.....	6
1.4 Κρατικό - εταιρικά εγκλήματα.....	8
1.5 Οργανωμένο έγκλημα.....	9
1.5 Διαφθορά.....	12
1.5.1 Ένας σύντομος ορισμός.....	12
1.5.2 Η διαφθορά και η σχέση της με τα εγκλήματα των ισχυρών.....	13
2.1 Η Θεωρία της Σύγκρουσης : η εγκληματική συμπεριφορά ως αποτέλεσμα της αμφισβήτησης των αξιών της κυρίαρχης τάξης.....	15
2.2 Η θεωρία της διαφορικής συναναστροφής : η εκμάθηση των εγκληματικών συμπεριφορών ως ερμηνεία των εγκλημάτων του λευκού κολάρου.....	16
2.3 Η παραβατικότητα ως σύστημα αξιών των χαμηλών κοινωνικών στρωμάτων : η θεωρία της υποκουλτούρας.....	18
2.5 Η ανάδυση της Κριτικής Εγκληματολογίας και η προσέγγιση των εγκλημάτων του λευκού κολάρου ως εγκλήματα των ισχυρών.....	19
2.5.1 Willem Bongers : κριτικές θεωρήσεις και καπιταλιστική δομή.....	20
2.5.2 William Chambliss : νομικός ρεαλισμός και εγκλήματα των ισχυρών.....	21
2.5.3 Richard Quinney : η κοινωνική πραγματικότητα του εγκλήματος.....	22
3. Η έννοια της επιλεκτικότητας: Ανισότητες, κοινωνικός έλεγχος και κοινωνική κατασκευή του εγκληματία.....	24
3.1 Εννοιολογικός προσδιορισμός του όρου “επιλεκτικότητα”.....	24
3.2 Η έννοια του κοινωνικού ελέγχου.....	25
3.2.1 Τυπικός κοινωνικός έλεγχος.....	26
3.2.2 Άτυπος κοινωνικός έλεγχος.....	27
3.3 ΜΜΕ, ηθικοί πανικοί και κοινωνική κατασκευή του εγκληματία.....	28
3.3.1 Ο χαρακτηρισμός του εγκληματία : η διαδικασία ετικετοποίησης.....	29
3.4 Οι ανισότητες του ποινικοκατασταλτικού συστήματος στις διαδικασίες και τους θεσμούς του.....	30
3.4.1 Κράτος και ανισότητες.....	30
3.4.2 Οι διακρίσεις στην παραγωγή των νόμων.....	31
3.5 Οι διακρίσεις κατά την διαδικασία της ποινικής καταστολής.....	32
3.5.1 Οι διακρίσεις κατά την επισήμανση των εγκλημάτων από την Αστυνομία.....	33
3.5.2 Οι διακρίσεις στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης.....	34
3.5.3 Οι διακρίσεις κατά την έκτιση των ποινών (Σωφρονιστικό σύστημα).....	35
4. Μελέτες περίπτωσης.....	38
4.1 Μεθοδολογία έρευνας.....	38
4.2 Υπόθεση «Ζωνιανών».....	39
4.3 Υπόθεση «Qatargate».....	47
5. Συμπεράσματα.....	53

Βιβλιογραφία.....	58
Ελληνική βιβλιογραφία.....	58
Ξενόγλωσση βιβλιογραφία.....	64
Διαδικτυακή Βιβλιογραφία.....	68

Συντομογραφίες & Ακρωνύμια

ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΚ	Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο
ΚΕΕ	Κρατικό - εταιρικό Έγκλημα
ΜΜΕ	Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης
ΟΕ	Οργανωμένο Έγκλημα

Εισαγωγή

Το έγκλημα περιλαμβάνει έναν μακρύ κατάλογο διαφορετικών δράσεων και μεμονωμένων ενεργειών, γεγονός που περιπλέκει την διαδικασία απόδοσης ενός ακριβούς ορισμού. Ο τρόπος μελέτης που θα επιλεγθεί είναι καθοριστικής σημασίας, αφού αν βασιστεί κανείς στο νομικό ορισμό του εγκλήματος που επικρατεί στην Ευρώπη εδώ και χρόνια διαπιστώνει, ότι το έγκλημα αφορά κυρίως την εγκληματική δράση νέων ανδρών που προέρχονται από τα χαμηλά κοινωνικά στρώματα. Αν όμως εξεταστεί υπό την έννοια του ιδεολογικού ελέγχου, τότε θα διαπιστώσει ότι εμφανίζεται σε όλο το φάσμα των κοινωνικών στρωμάτων, στο κράτος και την αγορά, ενώ την ίδια στιγμή ο νόμος περιορίζεται στην εγκληματοποίηση και ποινικοποίηση συμπεριφορών προερχόμενες μόνον από τις κατώτερες κοινωνικές τάξεις. Σύμφωνα με τους Sutherland και Cressey «το έγκλημα προσδιορίζεται ως μια παρεκκλίνουσα συμπεριφορά από τον ποινικό νόμο», ενώ σύμφωνα με τον Tappan «ως εγκληματίες προσδιορίζονται μόνον αυτοί που τους έχει αποδοθεί ο χαρακτηρισμός από τα δικαστήρια» (Λάζος, 2007: 195-6).

Τα εγκλήματα που διαπράττονται από όσους κατέχουν θέση εξουσίας είναι μια σύνθετη παραλλαγή εγκληματικής δραστηριότητας, στην οποία οι δράστες δρουν στο απυρόβλητο και διαφεύγουν των ποινικών κυρώσεων, παρόλο που ανήκουν στην βαριά εγκληματικότητα (Γεωργούλας, 2019:60). Αυτές οι κοινωνικές ομάδες έχοντας εδραιώσει μια μόνιμη και δομική θέση υπεροχής έναντι της υπόλοιπης κοινωνίας, εκμεταλλεύονται το άτρωτο τους προκειμένου να καρπωθούν τα οφέλη των πράξεών τους, με αποτέλεσμα το έγκλημα να γίνεται υποπροϊόν της υπάρχουσας διαφθοράς και διαπλοκής εντός του κράτους και των πολιτικών συστημάτων του (Λάζος, 2007:205). Κατά συνέπεια, η άποψη ότι ο νόμος αντανακλά και βασίζεται σε μια συλλογική συμφωνία ολόκληρου του πληθυσμού καθίσταται άκυρη, καθώς ορισμένες κοινωνικές ομάδες κατέχουν την δύναμη να χειραγωγούν το νόμο δημιουργώντας αποκλίσεις μέσω του καθορισμού των κανόνων ή εξερόντας ορισμένες συμπεριφορές, προκειμένου να προωθήσουν τα δικά τους συμφέροντα (Λάζος, 2007:207). Αυτή η δυναμική, τελικά, καθιστά τον νόμο ως μια κοινωνική κατασκευή.

Η παρούσα εργασία εστιάζει στην εξέταση των εγκληματικών δραστηριοτήτων των ισχυρών ατόμων, υπό την εγκληματολογική σκοπιά. Στόχος της βιβλιογραφικής ανασκόπησης είναι να αναδειχθεί το ζήτημα της ανισότητας ενώπιον του νόμου, το οποίο παραβιάζει το Συνταγματικό δικαίωμα που ορίζεται στο αρθ. 4 § 1, όπως επίσης και η διερεύνηση των αιτιών και των παραγόντων που συντελούν ώστε αυτά να παραμένουν ατιμώρητα. Σκοπός του πρώτου κεφαλαίου είναι ο προσδιορισμός του εννοιολογικού πλαισίου των εγκλημάτων των ισχυρών, μέσω της

παράθεσης των βασικών τους χαρακτηριστικών και υποκατηγοριών. Επιπλέον, θα διερευνηθεί η σύνδεση μεταξύ αυτών των εγκλημάτων και του φαινομένου της διαφθοράς, δίνοντας έμφαση στον τρόπο με τον οποίο η ίδια λειτουργεί και πώς τελικά καταλήγει να αποτελεί διευκολυντικό παράγοντα ως προς την διάπραξη τους. Προχωρώντας στο δεύτερο κεφάλαιο, θα ακολουθήσει μια επισκόπηση των βασικών εγκληματολογικών θεωριών που σχετίζονται με τα εγκλήματα που διαπράττονται από την ελίτ, προκειμένου να ερμηνεύσουμε την θέση τους μέσα στην κοινωνία και να κατανοήσουμε σε βάθος τη λειτουργία τους.

Στο επόμενο κεφάλαιο θα μελετήσουμε το ζήτημα της επιλεκτικότητας και της διάκρισης που υφίσταται σε όλο το φάσμα των κατασταλτικών μηχανισμών του κράτους. Πιο συγκεκριμένα, στο κεφάλαιο 3 θα εξετασθεί η άποψη της κοινωνικής κατασκευής του εγκληματία, μέσα από την επιλεκτικότητα της διαδικασίας της εγκληματοποίησης, αφού πρώτα αποδοθεί η έννοια του κοινωνικού ελέγχου και των δύο βασικών κατηγοριών του - του τυπικού και άτυπου κοινωνικού ελέγχου - ώστε να γίνει κατανοητό το πλαίσιο λειτουργίας του και ο αρχικός του στόχος. Στη συνέχεια, θα ακολουθήσει η διερεύνηση των διακρίσεων του ποινικοκατασταλτικού συστήματος μέσω της εξέτασης της λειτουργίας των θεσμών που το απαρτίζουν.

Στο τελευταίο κεφάλαιο, μέσω της ποιοτικής έρευνας, θα μελετηθούν δύο περιπτώσεις που απασχόλησαν την κοινή γνώμη, προκειμένου να μας βοηθήσουν να εξάγουμε συμπεράσματα και να απαντήσουμε το αρχικό μας ερώτημα περί ισότητας ενώπιον του νόμου. Πιο συγκεκριμένα, μέσω της μελέτης περίπτωσης των Ζωνιανών, θα κατανοήσουμε τον τρόπο λειτουργίας του οργανωμένου εγκλήματος, την θέση του και την συμβιωτική του σχέση με την νόμιμη οικονομία. Η υπόθεση του Qatargate, αποτελεί παράδειγμα οργανωμένου οικονομικού εγκλήματος και διαφθοράς στην πολιτική σφαίρα. Με αυτή την μελέτη περίπτωσης θα κατανοήσουμε την διάχυτη διαφθορά του πολιτικού συστήματος, μέσω της δωροδοκίας και της άσκησης πολιτικής επιρροής των μελών του Ευρωκοινοβουλίου και επιπλέον θα διαπιστώσουμε το ελαττωματικό σύστημα ηθικής και ακεραιότητας. Στο τελευταίο κεφάλαιο, θα αναλυθούν τα συμπεράσματα από τις ως άνω μελέτες και θα καταλήξουμε στους λόγους που τελικά κρίνεται ως ατελέσφορη η διαδικασία των ποινικοκατασταλτικών μηχανισμών προς την δίωξη και τιμωρία απέναντι στα εγκλήματα των ισχυρών, όπως επίσης και στους λόγους ανοχής που εν τέλει καταλήγουν στην περαιτέρω επέκταση των εγκλημάτων των ισχυρών και της διάκρισης των κρατικών, νομοθετικών και ποινικοκατασταλτικών μηχανισμών.

1. Εννοιολογικός προσδιορισμός των εγκλημάτων των ισχυρών: οι βασικές διαφορές και η σχέση με την διαφθορά

1.1 Η σοβαρή οικονομική παρανομία

Η στροφή της εγκληματολογικής έρευνας στα δομικά χαρακτηριστικά του εγκλήματος και στην διαδικασία ορισμού μιας πράξης ως εγκληματική, έφερε στο προσκήνιο τα εγκλήματα του λευκού κολάρου (Βασιλαντωνοπούλου, 2014: 17 - 20). Η συστηματοποίηση της θεωρίας περί της εγκληματικότητας που παράγεται από τα ανώτερα κοινωνικά στρώματα, επαναπροσδιόρισε την ατζέντα της εγκληματολογικής έρευνας (Βιδάλη, 2017:36). Τα εγκλήματα του λευκού κολάρου υπό την ευρεία έννοια, ανήκουν στην κατηγορία της σοβαρής εγκληματικότητας, η οποία εμπεριέχει διάφορες υποκατηγορίες, όπως τα εγκλήματα λευκού κολάρου, τα εγκλήματα των ισχυρών, το κρατικό - εταιρικό έγκλημα και το οργανωμένο έγκλημα (Κασάπογλου, 2014: 2). Οι κατηγορίες των εγκλημάτων αυτών προσβάλλουν την οικονομική τάξη ενός κράτους και λειτουργούν μέσω αθέμιτων οικονομικών δραστηριοτήτων και κατάχρησης της οικονομικής ισχύος, με στόχο την απόκτηση οικονομικών ωφελημάτων (Μιχαλοπούλου, 2019:335), ενώ περαιτέρω οι κατηγορίες αυτές έχουν την τάση να αλληλοκαλύπτονται και να αλληλοτροφοδοτούνται, δημιουργώντας δυσδιάκριτα όρια μεταξύ των επιμέρους κατηγοριών (Κασάπογλου, 2014:2).

Η οικονομική εγκληματικότητα αποτελεί το βασικό πεδίο πραγμάτωσης των εγκλημάτων λευκού κολάρου, έτσι αυτοί οι δύο όροι τήνουν να ταυτίζονται και να θεωρούνται σχεδόν συνώνυμοι, ενώ περαιτέρω οι προαναφερθείσες υποκατηγορίες φαίνεται να αποτελούν προϊόν της διεύρυνσης των εγκλημάτων λευκού κολάρου, ανάλογα με τα χαρακτηριστικά που τους αποδίδονται και σε συνάρτηση με την κοινωνική πραγματικότητα (Πιτσελά, 2010: 86). Σύμφωνα με τους Κριτικούς Εγκληματολόγους, τα εγκλήματα του λευκού κολάρου εξισώνονται με τα εγκλήματα των ισχυρών, γεγονός που αποτελεί απόδειξη της πολιτικής φύσης του φαινομένου της εγκληματικότητας, καθώς δεν ανταποκρίνεται μόνο στην κοινωνική κατασκευή του, αλλά στις εξουσιαστικές σχέσεις που ασχολούνται με την κοινωνική και θεσμική θεμελίωσή του (Βασιλαντωνοπούλου, 2012:4). Έτσι, τα εγκλήματα του λευκού κολάρου αλλάζοντας τα πλαίσια τους, τον τρόπο δράσης και λειτουργίας τους και διατηρώντας τον εξουσιαστικό τους χαρακτήρα παίρνουν διαφορετικές μορφές και γίνονται εταιρικά, κρατικό -εταιρικά, οργανωσιακά, κυβερνητικά και γενικά εγκλήματα της ελίτ, με κεντρική ιδέα όλων την σύζευξη της πολιτικής και οικονομικής δύναμης (Βασιλαντωνοπούλου, 2012:4).

Αντίστοιχα, το οικονομικό με το οργανωμένο έγκλημα έρχονται σε ταύτιση λόγω των κοινών χαρακτηριστικών τους (Κασάπογλου, 2014: 10). Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τον Ruggiero (2017), δεν υπάρχει διαχωρισμός μεταξύ οικονομικού και οργανωμένου εγκλήματος, καθώς και οι δύο κατηγορίες μπορούν και εξελίσσονται σε ένα επαγγελματικό πλαίσιο, με ρευστά όρια και συναλλαγές από και προς τις νόμιμες και παράνομες επιχειρήσεις (Ruggiero, 2017:124). Προκειμένου να περιγραφούν με σωστότερο τρόπο συμπεριφορές που προέρχονται από την δυναμική της αγοράς υποστήριξε, ότι η έμφαση για εγκλήματα εταιρικά ή οργανωμένα θα πρέπει να δίνεται στην επιχειρηματικότητα και όχι στην εγκληματικότητα (Ruggiero, 2017:124)

Ένας κοινός ορισμός των οικονομικών εγκλημάτων είναι ότι τα οικονομικά εγκλήματα τελούνται υπό το πλαίσιο μια επαγγελματικής ή μη οικονομικής δραστηριότητας, που θίγει και θέτει σε κίνδυνο το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο και διαθέτει τρία αντικειμενικά χαρακτηριστικά προς τον προσδιορισμό τους : α) την βλαπτικότητα του οικονομικού συστήματος, β) το βεληνεκές της ζημιάς που προκαλείται και γ) την κατεύθυνση που ακολουθεί η προσβολή (Κασάπογλου, 2014: 10). Περαιτέρω, στον όρο έχουν αποδοθεί χαρακτηριστικά όπως η υψηλή κοινωνικοοικονομική τάξη του δράστη αλλά και η τέλεση της παράνομης δραστηριότητας κατά την άσκηση του επαγγέλματος μέσω ή σε βάρος επιχειρήσεων (Πιτσελά, 2010: 78).

1.2 Ο ορισμός και τα βασικά χαρακτηριστικά των εγκλημάτων των ισχυρών

Με την θεωρητική κατασκευή και την αποδόμηση της ερμηνείας του εγκλήματος ως ανθρώπινο χαρακτηριστικό ή κοινωνική συνθήκη, ο Sutherland έθεσε ένα αντιπαράδειγμα που αναδείκνυε την δυναμική μεταξύ των εγκλημάτων των ισχυρών και της κατάχρησης της εξουσίας (Sutherland, 1983:230). Η εξουσία ορίστηκε από τον ίδιο ως ένας συνδυασμός μεταξύ της οικονομικής ισχύος και της πολιτικής επιρροής, δίνοντας με τον τρόπο αυτό εγκληματογενή χαρακτήρα στην εξουσία και απορρίπτοντας την ταύτιση του εγκλήματος με τις χαμηλές κοινωνικές τάξεις (Βασιλαντωνοπούλου, 2012: 80).

Πιο συγκεκριμένα, τα εγκλήματα των ισχυρών αποτελούν εννοιολογική κατηγορία της Εγκληματολογίας και συγκροτούν εγκλήματα οικονομικής φύσεως, ενώ περαιτέρω κατατάσσονται στο σοβαρό οικονομικό έγκλημα (Βιδάλη, 2017:142). Τα βασικά χαρακτηριστικά που τους αποδίδονται αποδεικνύουν τη διασύνδεση, τη συσχέτιση και τη διαπλοκή μεταξύ εγκλημάτων, εκ των οποίων οι δράστες κατέχουν εξουσία ισχυρού βαθμού (Chambliss, 2004:241-251). Πιο συγκεκριμένα, χαρακτηρίζονται για την κατάχρηση εξουσίας, η οποία εμφανίζεται κυρίως με την

μορφή της δωροδοκίας και της διαφθοράς (Κασάπογλου, 2014: 11). Επιπλέον, τα εγκλήματα των ισχυρών επεκτείνονται σε ένα ευρύ πεδίο εγκληματικών δραστηριοτήτων εκ των οποίων, η μια τροφοδοτεί την άλλη (Chambliss, 2004: 250). Τέλος, η ισχύς - η οποία αποτελεί χαρακτηριστικό αυτής της κατηγορίας εγκλημάτων, αφορά τόσο τη δημόσια εξουσία - η οποία καταχράται προκειμένου να εξυπηρετηθούν συγκεκριμένα συμφέροντα - όσο και την εξουσία που αποκτάται μέσω του ιδιωτικού τομέα, περιλαμβάνοντας έτσι και την εγκληματικότητα μέσω νόμιμων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, που συνήθως σχετίζονται με δράσεις του οργανωμένου εγκλήματος (Ruggiero, 2017:2).

Οι βάσεις για την εγκληματολογική έρευνα των εγκλημάτων των ισχυρών τέθηκαν από τον Sutherland (1944). Ο ίδιος εισήγαγε την έννοια του λευκού κολάρου, λίγο αργότερα όμως η εγκληματολογική μελέτη μετατοπίστηκε σε παρανομίες που διαπράχθηκαν από ιδιωτικούς επιχειρηματικούς οργανισμούς ή εταιρία και το κράτος (Barak, 2018: 107). Ο πρώτος που χρησιμοποίησε τον όρο “εγκλήματα των ισχυρών” ήταν ο Pearce (Bittle et al, 2018: 33). Η μελέτη των εγκλημάτων των ισχυρών περιλάμβανε εγκλήματα εθνικών κρατών που διαπράττονταν μέσω μεγάλων επιχειρήσεων με παράνομες και ανήθικες πράξεις και με της κατάχρησης της εξουσίας αστυνομικών και πολιτικών αξιωμάτων (Barak, 2018: 107).

Η εγκληματικότητα των ισχυρών σχετίζεται με αξιόποινες πράξεις, σε πολλές περιπτώσεις κοινωνικά επιβλαβείς, από ανθρώπους υψηλά ιστάμενους σε επιχειρήσεις, υπερεθνικούς οργανισμούς και υπηρεσίες, με στόχο το προσωπικό όφελος (Αλοσκόφης, 2019:91). Στα αδικήματα αυτά συμπεριλαμβάνονται τόσο οι απάτες, όσο και οι υπεξαυρέσεις χρημάτων, οι δωροδοκίες, η φοροδιαφυγή και το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος (Sutherland, 1944:132-133). Υποστηρίχθηκε, ότι τα εγκλήματα των ισχυρών αποτελούν δομική βία. Η οποία βία είναι ενταγμένη στον κοινωνικό ιστό, παρουσιάζεται με την μορφή της ανισότητας στην εξουσία και καθορίζει την δυνατότητα πρόσβασης σε πόρους και ευκαιρίες (Χουλιάρης, 2019:71). Με άλλα λόγια, η δομική ή έμμεση βία βρίσκεται ενσωματωμένη στην κοινωνική δομή και εκδηλώνεται με την μορφή ανισότητας στην εξουσία, αποτελώντας με αυτόν τον τρόπο κοινωνική αδικία (Χουλιάρης, 2019:71). Εν ολίγοις, για την διάπραξη τέτοιων εγκλημάτων βασική προϋπόθεση αποτελεί ο βαθμός εξουσίας που κατέχουν οι δράστες, αφού όχι μόνο παραβαίνουν τον νόμο, αλλά έχουν και δυνατότητα να τον διαμορφώνουν ώστε να πετυχαίνουν την διαφοροποιημένη ποινική του αντιμετώπιση (Βιδάλη, 2019:308). Επιπλέον, χαρακτηριστικό αποτελεί ο δημόσιος χαρακτήρας της θέσης του δράστη και η διαφθορά (Κασάπογλου, 2014: 11).

Ενώ τα εγκλήματα αυτά προκαλούν ανυπέρβλητη κοινωνική βλάβη, οι δράστες σπανίως αντιμετωπίζουν κυρώσεις, αλλά ακόμα και αν συμβεί αυτό, αυτές είναι δυσανάλογες με την βλάβη την οποία επιφέρουν (Χουλιάρης, 2019:72). Η διασύνδεση των ισχυρών με την πολιτική, τους φορείς κύρους και εξουσίας, τους θέτει σε μια ευνοϊκή θέση που τους επιτρέπει την άσκηση πίεσης στη νομοθετική εξουσία (Βιδάλη, 2014: 60). Οι ισχυρές αυτές κοινωνικοοικονομικές ελίτ διαθέτουν την ικανότητα να επηρεάζουν τόσο στην εφαρμογή, όσο και την ίδια την παραγωγή των νόμων (Βιδάλη, 2013:175). Τα εν λόγω εγκλήματα χαρακτηρίζονται για τον σκοτεινό τους αριθμό, αφενός διότι ο εντοπισμός τους από τις αρχές μέσω της αστυνομίας και της περιπολίας είναι εξαιρετικά δύσκολος, αφετέρου λόγω της κοινωνικής ανοχής και των πρακτικών διαφθοράς κρατικών υπαλλήλων και αξιωματούχων (Βασιλαντωνοπουλου,2016). Συνεπώς, η πολιτική ισχύ που διαθέτουν οι δράστες αποτρέπει την εγκληματοποίηση των παρεκκλίσεων τους, τους βοηθά να παραμείνουν άγνωστοι και κάτω από το πέπλο της ατιμωρησίας ή στην χειρότερη των περιπτώσεων τους αποδίδονται ανώδυνες ηθικό - πολιτικές ευθύνες (Αλοσκόφης, 2019:94). Με αποτέλεσμα, η ποινική τους αντιμετώπιση να λειτουργεί με ανεπάρκεια εξαιτίας των διαπλεκόμενων συμφερόντων (Χουλιάρης, 2019:72).

1.3 Εγκλήματα λευκού κολάρου

Τον όρο του “λευκού κολάρου” ή “λευκού περιλαιμίου” εισήγαγε ο Sutherland (1944) εξετάζοντας την εγκληματικότητα που παράγεται από τα ανώτερα κοινωνικά στρώματα, υπο το πρίσμα, δηλαδή, του διαταξικού φαινομένου, το οποίο εντοπίζεται σε όλο το φάσμα της κοινωνικής διαστρωμάτωσης (Κουλούρης, 2019:25). Για πρώτη φορά το έγκλημα ερευνήθηκε υπό τις κοινωνικές διαστάσεις του, απομακρύνοντας την μέχρι πρότινος ατομοκεντρική θεωρία αλλά και την παγιωμένη άποψη ότι το έγκλημα χαρακτηρίζει τις χαμηλές κοινωνικές τάξεις (Κασάπογλου, 2012:18). Κοινός ορισμός αποτελεί ότι τα εγκλήματα λευκού κολάρου διαπράττονται από άτομα με υψηλό κοινωνικό κύρος, στα πλαίσια της επαγγελματικής τους δραστηριότητας αποσκοπώντας τόσο στον πλουτισμό, όσο και στην αύξηση της δύναμης - εξουσίας τους (Sutherland, 1941:111-112). Αναγκαία συστατικά αυτών των εγκλημάτων αποτελούν : α) η κοινωνική θέση του εγκληματία και β) η δράση του να είναι στα πλαίσια της επιχειρηματικής του δραστηριότητας (Βασιλαντωνοπούλου, 2014: 70).

Με την έρευνα που διεξήγαγε σε επιχειρήσεις των ΗΠΑ εντόπισε πληθώρα καταγεγραμμένων παραβατικών περιστατικών κατά τη διάρκεια της επαγγελματικής τους δραστηριότητας, αλλά διαπίστωσε ότι μόλις το 9% αυτών καταδικάστηκαν για εγκληματική συμπεριφορά,

αναδεικνύοντας την θεσμική αδυναμία για τον έλεγχο και την αντιμετώπιση των εγκλημάτων αυτών (Sutherland, 1944:137). Παράλληλα, εντόπισε την συγκάλυψη των εγκληματικών συμπεριφορών από ειδικές διαδικασίες, με σκοπό πιθανά την μείωση του στίγματος, ενώ περαιτέρω συμέρανε ότι οι παραβάτες ήταν επιχειρηματίες, τους οποίους οι νομοθέτες αδυνατούσαν να χαρακτηρίσουν ως εγκληματίες, λόγω της κοινωνικής τους θέσης (Sutherland, 1944:138). Σκοπός του Sutherland ήταν να αναδείξει την σημασία της κοινωνικής θέσης του εγκληματία και την δυσκολία ορισμού των ατόμων αυτών ως εγκληματίες, λόγω της ευυπόληπτης θέσης που κατέχουν στο κοινωνικό σύνολο και της σχέσης εμπιστοσύνης που χτίζουν με τα θύματά τους, η οποία αποτελεί προϋπόθεση προκειμένου να δρουν εγκληματικά (Κασάπογλου, 2014: 18).

Τα εγκλήματα του λευκού κολάρου χαρακτηρίζονται από τεχνικές παραβιάσεις και ηθική απαξία. Ενώ λοιπόν, οι παρεκκλίσεις αυτές ρυθμίζονται μέσω σχετικών νόμων, οι διαδικασίες επιβολής τους αποδεικνύουν την προστασία των ισχυρών δραστών, σε αντίθεση με αυτές των κοινών εγκληματιών (Sutherland, 1944:140). Έτσι, υποστηρίχθηκε πως μέσω της εργαλειοποίησης του νόμου και της χειραγώγησης του κράτους, οι παραβάσεις της κυρίαρχης τάξης δεν οδηγούνται στην ποινική δικαιοσύνη, αντίθετα μέσω του νόμου καταφέρνει να παγιωθεί και να αντικατοπτρίσει τα συμφέροντα της (Βασιλαντωνοπούλου, 2012: 71).

Με την ανάπτυξη δε του καπιταλιστικού συστήματος τα εγκλήματα του λευκού κολάρου ενσωματώθηκαν στην επίσημη οικονομία, με αποτέλεσμα να φτάνουν στη δημοσιότητα και να καταλήγουν στην ποινική δικαιοσύνη ακόμα πιο δύσκολα (Βασιλαντωνοπούλου, 2015:73). Τα εγκλήματα λευκού κολάρου συμβιώνουν με επωφελή τρόπο με τη νόμιμη οικονομία και το οργανωμένο έγκλημα, ανταλλάσσοντας τεχνικές και εξαπλώνοντας τις βρώμικες οικονομίες, αφού κινούνται στις γκρίζες ζώνες της αγοράς (Βιδάλη, 2014:119). Παράλληλα, οι παρανομούντες σπανίως απασχολούν τις διωκτικές αρχές ή παρουσιάζονται ενώπιον της ποινικής δικαιοσύνης, καθώς οι σχέσεις αλληλεξάρτησης με τους κρατικούς και πολιτικούς θεσμούς βοηθούν στην απεγκληματοποίηση ή νομιμοποίηση των πράξεων τους (Βασιλαντωνοπούλου, 2015:66). Τελικά, η διαπλοκή ανάμεσα στην επιχειρηματική ελίτ και τους θεσμικούς εκφραστές του νόμου διασφαλίζει τον καθορισμό της νομοθεσίας υπέρ των συμφερόντων της ελίτ επιτρέποντάς της έτσι, να διατηρεί και να ενισχύει την οικονομική δύναμη και εξουσία της (Βιδάλη, 2013 : 172).

1.4 Κρατικό - εταιρικά εγκλήματα

Την έννοια του κρατικό - εταιρικού εγκλήματος (εφεξής ΚΕΕ) εισήγαγαν οι Kramer και Michalowski (2007). Οι ίδιοι, εξετάζοντας τη σχέση συνεργασίας μεταξύ ισχυρών εταιρειών και κυβερνήσεων, αλλά και την πολιτική επιρροή των πρώτων στην νομοπαρασκευαστική διαδικασία, κατέληξαν ότι προκαλούνται σοβαρές κοινωνικοοικονομικές βλάβες σε μεγάλες πληθυσμιακές μάζες (Kramer & Michalowski, 2007:263) και μάλιστα πολύ μεγαλύτερες βλάβες από αυτές που δημιουργούν τα κρατικά ή εταιρικά ως μονάδες (Rothe & Kauzlarich, 2016:157). Συνεπώς, τα ΚΕΕ αποτελούν ένα είδος εγκληματικότητας που αναπτύσσονται μέσω της διαπλοκής δημοσίου και ιδιωτικού τομέα, με στόχο τον πλουτισμό και την πολιτικοκοινωνική τους άνοδο. Η παρέμβαση στην νομοπαρασκευαστική διαδικασία και η αδρανοποίηση του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, αποτελούν τα εργαλεία για την επίτευξη του στόχου τους (Βιδάλη, 2017: 135).

Υπάρχουν δύο κατηγορίες ΚΕΕ, τα κρατικά υποκινούμενα εγκλήματα και τα κρατικά υποβοηθούμενα. Πιο συγκεκριμένα, στα κρατικά υποκινούμενα εγκλήματα το κράτος παίζει ενεργητικό ρόλο, αφού προκαλείται ή απλά εγκρίνεται από αυτό, όπως για παράδειγμα με την παράβλεψη του ελεύθερου ανταγωνισμού και την απευθείας ανάθεση έργων και συμβάσεων σε συγκεκριμένες επιχειρήσεις (Rothe & Kauzlarich, 2016:150). Στη δεύτερη κατηγορία, στα κρατικά υποβοηθούμενα εγκλήματα, το κράτος διατηρεί έναν παθητικό ρόλο. Το έγκλημα υποβοηθάτε από το κράτος, μέσω της παράλειψής του να δημιουργήσει το ανάλογο θεσμικό πλαίσιο έτσι ώστε να περιορίσει την παράνομη οικονομική δραστηριότητα των επιχειρήσεων. Πιο συγκεκριμένα, στην περίπτωση αυτή το κράτος εις γνώσιν του αποτυγχάνει να διακόψει τις εγκληματικές συμπεριφορές μιας επιχείρησης, αποτελώνοντας τους ελεγκτικούς μηχανισμούς του (Rothe & Kauzlarich, 2016:150). Συμπερασματικά, διαπιστώνουμε πως και στις δύο αυτές κατηγορίες υπάρχει μια συμβιωτική σχέση μεταξύ της λειτουργίας του κράτους και των εταιριών, καθώς διεκδικούν κοινούς στόχους (Γεωργούλας, 2019: 47) και παράλληλα διαφαίνεται μια σχέση εξάρτησης των επιχειρήσεων του σύγχρονου καπιταλιστικού συστήματος από την στήριξη της εκάστοτε κυβέρνησης (Kramer & Michalowski, 2007:270).

Τέλος, όπως υποστήριξαν οι ως άνω θεωρητικοί υπάρχουν τρεις παράγοντες που οδηγούν σε παρεκκλίσεις : α) η πίεση αποδόσεων, β) οι ευκαιρίες που προσφέρονται από την ίδια την κοινωνία και τέλος γ) η απουσία ενός ενιαίου και ουσιαστικού κοινωνικού ελέγχου (Kramer & Michalowski, 2007:210). Από τις πιο συνηθισμένες εγκληματικές πρακτικές που συναντάμε στα ΚΕΕ, είναι οι οργανωμένες απάτες, οι παραβιάσεις του ελεύθερου ανταγωνισμού, της περιβαλλοντικής

νομοθεσίας κ.α. (Χουλιάρης, 2019:76). Θύματα αυτών των πρακτικών συνήθως είναι οι ίδιοι οι υπάλληλοι ή οι πελάτες, συνέταιροι, πιστωτές και σε γενικά πλαίσια η εθνική και διεθνής οικονομική τάξη (Πιτσελά, 2010: 95). Παρόλα αυτά, τα εγκλήματα τέτοιου τύπου χαρακτηρίζονται για την χαμηλή θεατότητά του, οι παρεκκλίσεις αυτές δύσκολα καταγγέλλονται από τα θύματα, ενδεχομένως λόγω άγνοιας, φόβου ή ακόμα και λόγω συνενοχής ή οικονομικής αδυναμίας (Αλοσκόφης, 2019:107).

1.5 Οργανωμένο έγκλημα

Η έννοια του οργανωμένου εγκλήματος (εφεξής ΟΕ) εκφράστηκε για πρώτη φορά στις ΗΠΑ, προκειμένου να οριστεί και να εξηγηθεί ένα νέο είδος, για την εποχή, συστημικής παρανομίας που προκαλούσε σοβαρά κοινωνικά προβλήματα (Paoli & Beken, 2014:13). Στο ΟΕ περιλαμβάνονται όλες οι παρεκκλίνουσες δραστηριότητες που εξελίσσονται από μια οργάνωση στις παράνομες αγορές, με στόχο το μέγιστο δυνατό οικονομικό κέρδος που μπορεί να επιτευχθεί μέσω της παραγωγής, διακίνησης και χρηματοδότησης των παράνομων αγαθών και υπηρεσιών, βάσει των αναγκών της κοινωνίας (Wright, 2013:4). Με λίγα λόγια και όπως υποστήριξε ο Woodiwiss « το ΟΕ αποτελεί μια συστημική εγκληματική δραστηριότητα, με στόχο το χρήμα ή την εξουσία » (Green & Ward, 2004:86). Η παγκοσμιοποίηση, η ελεύθερη οικονομία και η τεχνολογία έδωσαν μια νέα διάσταση στο φαινόμενο και το βοήθησαν στο να αναπτυχθεί (Βιδάλη, 2017:152). Για τον λόγο αυτό, κατά τη δεκαετία του 1990, τόσο οι διεθνείς οργανισμοί, όσο και οι εγχώριες κυβερνητικές υπηρεσίες άρχισαν να αντιλαμβάνονται τη διεθνή διάσταση του (Paoli & Beken, 2014:15). Η διεθνοποίηση του φαινομένου οδήγησε τις εγκληματικές οργανώσεις, στο να δημιουργήσουν μονοπώλια σε παγκόσμιο επίπεδο (Σταμούλη, 2019:1202).

Ο Cressey θέλοντας να αντιληφθεί πως λειτουργεί το ΟΕ διεξήγαγε μελέτη για την σικελική εγκληματική οργάνωση Cosa Nostra. Πιο συγκεκριμένα, διαπίστωσε ότι δίνεται βαρύτητα στην ιεραρχική δομή, στον διαμοιρασμό των εργασιών και στην εθνοτική καταγωγή των μελών η οποία θα έπρεπε να είναι κοινή (Cressey, 1969:162). Περαιτέρω, τα μέλη ακολουθούσαν κοινούς κανόνες δεοντολογίας, άγραφους νόμους εντιμότητας και εχεμύθειας, όπως ο νόμος της σιωπής ή αλλιώς « omerta » (Cressey, 1969:163). Η ιεραρχική θέση που ακολουθούνταν, θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως μια πυραμίδα όπου την κορυφή κατείχαν τα ανώτερα στελέχη της, τα οποία όπως συμβαίνει και με τους ισχυρούς δράστες που προαναφέρθηκαν, απολάμβαναν την ανοχή των αρχών με την μη συμμετοχή τους σε οποιαδήποτε ποινική διαδικασία (Βιδάλη, 2017:48). Αντιμέτωποι με

το νόμο βρίσκονταν τα κατώτερα μέλη της, τα οποία και αποτελούσαν τα χαμηλότερα στρώματα της πυραμίδας και θεωρούνταν αναλώσιμα (Cressey, 1969:165). Ένα μοτίβο που μπορούμε να δούμε και στα εγκλήματα των ισχυρών, όπου οι πραγματικοί ιθύνοντες παραμένουν αφανείς ενώ παράλληλα τα χαμηλόβαθμα στελέχη της οργάνωσης καταδιώκονται και τιμωρούνται από τους κατασταλτικούς μηχανισμούς του κράτους (Βιδάλη, 2017:153).

Στον αντίποδα αυτού βρίσκουμε τη θεωρία του Chambliss περί συμβιωτικής σχέσης (Chambliss, 2004), ο οποίος χαρακτήρισε το ΟΕ ως αναπόσπαστο κομμάτι της κοινωνίας, το οποίο αποτελεί απόρροια του καπιταλιστικού συστήματος και όχι ως εισαγόμενο πρόβλημα που χαρακτήρισε ο Cressey (Βιδάλη, 2017:50). Πιο συγκεκριμένα, κατά τον Chambliss, το ΟΕ αποτελεί κοινωνικό φαινόμενο παραγόμενο από το πολιτικοοικονομικό σύστημα και αναπτυσσόμενο μέσω χαλαρών σχέσεων, με κύριο λειτουργικό στοιχείο τη διαφθορά (Chambliss, 1988:52). Εν συντομία, ισχυρίστηκε ότι το ΟΕ επιτυγχάνει την εγκαθίδρυση του στον κοινωνικό ιστό και την κοινωνική ανοχή, μέσω της δωροδοκίας σε πολιτικούς, δικαστικούς λειτουργούς, αστυνομικούς κ.α. (Βιδάλη, 2017:155). Ο ίδιος, απέρριψε την προσέγγιση του Cressey περί ιεραρχικής δομής, καθώς υποστήριξε ότι το φαινόμενο αυτό δεν συνδέεται με κάποιον συγκεκριμένο αρχηγό, αφού οι ρόλοι και τα καθήκοντα των μελών διαμοιράζονται ανάλογα με τις εκάστοτε απαιτήσεις (Βιδάλη:2017:152). Τέλος, ταύτισε το ΟΕ με μια νόμιμη επιχείρηση, η οποία αναπτύσσεται μέσω άτυπων κοινωνικών δικτύων που διατηρεί με το κράτος και προσφέρει παράνομα αγαθά και υπηρεσίες (Σταμούλη:2019:218).

Με την θεωρία των εγκληματικών δικτύων (criminal networks theory), υποστηρίχθηκε ότι η λειτουργική αυτή σχέση νόμιμης και παράνομης οικονομίας (dirty economy theory) στηρίζεται σε δίκτυα που είναι δομημένα με τέτοιο τρόπο, ώστε να προσαρμόζονται γρήγορα στα κοινωνικοοικονομικά δεδομένα και να εκμεταλλεύονται τις ευκαιρίες της αγοράς ώστε να δρουν για το συμφέρον τους με κάθε μέσο (Ruggiero, 2017: 215). Πρόκειται, δηλαδή, για δίκτυα παράνομων επιχειρήσεων με στόχο την εξέλιξη της εγκληματικής καριέρας της ελίτ και του οργανωμένου εγκλήματος (Σταμούλη, 2016). Η βρώμικη οικονομία, όπως χαρακτηρίστηκε, αντιπροσωπεύει τα οφέλη του οργανωμένου εγκλήματος, τα οποία τελικά έρχονται σε ταύτιση με τα συμφέροντα της νόμιμης αγοράς (Ruggiero, 2017: 217), η ταύτιση αυτή θέτει το οργανωμένο έγκλημα σε ένα αναπόσπαστο και λειτουργικό κομμάτι της ίδιας της κοινωνίας (Σταμούλη, 2016).

Το ΟΕ είναι ταυτόσημο της καπιταλιστικής επιχείρησης, όπως υποστηρίχθηκε, καθώς και στις δύο περιπτώσεις περιλαμβάνονται η οργάνωση, η δομή, η ιεραρχία και ο καταμερισμός των εργασιών

με στόχο τα οικονομικά οφέλη (Σταμούλη, 2019:215). Εν ολίγοις, το βασικό χαρακτηριστικό μιας εγκληματικής οργάνωσης αποτελούν οι δίαυλοι και οι δομές που το διατηρούν και όχι η ιεραρχία και η δομή που βλέπουμε να έχουν υιοθετηθεί στην ποινική τυποποίηση του (αρθ 187 ΠΚ) (Βιδάλη, 2017:150). Οι επιδιώξεις της, πέραν του οικονομικού οφέλους, είναι η πολιτική επιρροή και η διατήρηση και αύξηση της δύναμής τους (Paoli & Beken, 2014:14-16), τα οποία επιτυγχάνονται μέσω σχέσεων διαφθοράς και συνεργασίας του ΟΕ με τους κρατικούς φορείς ελέγχου ή άλλων αξιωματούχων, που λειτουργούν ως ένα άτυπο σύστημα “αδειοδότησης” στις παράνομες λειτουργίες (Green & Ward, 2004: 86).

Κατά τον Merton (1968), εντοπίζονται ομοιότητες αλλά και διαφορές ανάμεσα στο ΟΕ και τα εγκλήματα λευκού κολάρου. Πιο συγκεκριμένα, οι δύο τύποι εγκλημάτων παρουσιάζουν κοινά χαρακτηριστικά όπως ο στόχος μεγιστοποίησης του πλούτου και της εξουσίας τους, η επιθυμία ελέγχου των πολιτικών κομμάτων και τέλος η υπόγεια συνεργασία τους με το κράτος (Βασιλαντωνοπούλου, 2014:99). Ειδοποιός διαφορά ανάμεσα τους είναι, ότι το ΟΕ δραστηριοποιείται κυρίως στο χώρο της παράνομης αγοράς με μέσω τις εγκληματικές δραστηριότητες, ενώ τα εγκλήματα λευκού κολάρου δραστηριοποιούνται υπό το πέπλο της νομιμότητας, εκμεταλλευόμενα τις νομοθετικές και οικονομικές ασάφειες του συστήματος και εξαπατώντας τα θύματα του για να επιτευχθεί ο στόχος τους (Πιτσελά, 2010:103). Το ΟΕ, ενώ εντοπίζεται στην άτυπη οικονομία διασυνδέεται και με τη νόμιμη, είτε μέσω της άσκησης επιρροής που ασκούν στους κρατικούς φορείς, είτε μέσω του σκιώδους τραπεζικού συστήματος και της συγκαλυμμένης μεταφοράς παράνομων εσόδων που τους δίνει δίοδο προς την επίσημη οικονομία (Hirshfeld, 2015:25).

Ένα από τα πιο σημαντικά εργαλεία των εγκληματικών ομάδων για την ροή του παράνομου χρήματος στη νόμιμη οικονομία, αποτελεί το σκιώδες τραπεζικό σύστημα. Μέσω αυτού οι παρανομούντες εξασφαλίζουν την είσοδο των παράνομων κεφαλαίων στη νόμιμη οικονομία - ξέπλυμα χρήματος - , φοροδιαφεύγουν ή δωροδοκούν (Ruggiero, 2017:200). Επιπλέον, τα παράνομα κεφάλαια σε πολλές περιπτώσεις επενδύονται στις νόμιμες επιχειρήσεις, μια τακτική που δημιουργεί έντονες στρεβλώσεις στην αγορά, ασκεί επίδραση στο φορολογικό σύστημα και υποσκάπτει τον ελεύθερο ανταγωνισμό (Αντωνόπουλος & Hall, 2019:239). Περαιτέρω, η δυνατότητα προσαρμογής τους στις ανάγκες της αγοράς και στα κοινωνικοοικονομικά δρώμενα τους οδήγησε στην παράνομη δράση μέσω νόμιμων επιχειρήσεων και εταιριών, με αποτέλεσμα ο ποινικός νόμος ο οποίος αφορά κυρίως φυσικά και όχι νομικά πρόσωπα, να μην μπορεί να

εφαρμοστεί. Τέλος, η σύμπραξη των ισχυρών εγκληματιών με τις κυβερνήσεις υποβοηθά την ανάπτυξη περεταίρω εγκληματικών συμπεριφορών και δραστηριοτήτων, δημιουργώντας και εκπληρώνοντας κοινούς στόχους (Βασιλαντωνοπούλου, 2016:988).

Το ΟΕ φαίνεται να δημιουργεί μια παράλληλη οικονομία με αυτή της νόμιμης, προσφέροντας θέσεις εργασίας σε άτομα που δεν απορροφούνται από τη νόμιμη οικονομία και άρα τα ενσωματώνουν στην παραοικονομία (Σταμούλη, 2019:217). Όπως προκύπτει και από τα ως άνω, το ΟΕ πρόκειται για ένα πολύπλοκο φαινόμενο, βαθιά ριζωμένο στις κοινωνίες, που ακολουθεί επιχειρηματικά πρότυπα και στοχεύει στην σταθερή και συστηματική οικονομική ωφελιμότητα (Παπαχαράλαμπος, 2019:139). Ειδοποιός διαφορά ανάμεσα σε μια οικονομική επιχείρηση και το ΟΕ, είναι ότι το δεύτερο χρησιμοποιεί οποιοδήποτε παράνομο μέσω μπορεί, ώστε να επιτευχθεί ο στόχος του - δηλαδή το παράνομο κέρδος - και η ικανοποίηση των αναγκών που απαγορεύονται από το νόμο (Sellin, 1938:99-101). Ένα από τα βασικά λειτουργικά μέσα που χρησιμοποιεί είναι η διαφθορά, η οποία θα αναλυθεί παρακάτω.

1.5 Διαφθορά

1.5.1 Ένας σύντομος ορισμός

Η διαφθορά πρόκειται για ένα σύνθετο και πολύπλοκο φαινόμενο που εμφανίζεται τόσο στο δημόσιο, όσο και στον ιδιωτικό τομέα, εκφυλίζοντας στο πέρασμά του τις αρχές και τις αξίες του κοινωνικοπολιτικού συστήματος (Βαβούρας & Μανωλάς, 2004:68-70). Έχει την τάση να “εμφανίζεται” και να “εξαφανίζεται” δημιουργώντας έτσι συνθήκες αθεατότητας (Βιδάλη, 2017:51). Περαιτέρω, αποτελεί απαραίτητο λειτουργικό μέσον των εγκληματικών οργανώσεων και επικρατεί σε ένα κράτος ανεξάρτητα με τα πολιτικοοικονομικά δρώμενα. Παρότι δεν υπάρχει ένας νομικός ορισμός, καθώς αποτελεί παραγωγικό αίτιο εγκληματικών συμπεριφορών, με τον όρο νοείται οποιαδήποτε μορφή εγκληματικής συμπεριφοράς, κατά την οποία το πρόσωπο που ασκεί δημόσια εξουσία εκμεταλλεύεται τη θέση του προς εξασφάλιση αθέμιτων ωφελημάτων (Ράικος, 2006:97). Η Παγκόσμια Τράπεζα ορίζει τη διαφθορά ως « την κατάχρηση του δημόσιου αξιώματος για ιδίον όφελος, το οποίο μπορεί να έχει τη μορφή χρήματος, αλλά και εύνοιας για την οικογένεια, τους φίλους ή μια ομάδα συμφερόντων με σκοπό την απόκτηση ή διατήρηση εξουσίας» (Ruggiero & Gouven, 2012:16).

Βασικές έννοιες της διαφθοράς αποτελούν η δωροδοκία / δωροληψία δημοσίων λειτουργών και υπαλλήλων, καθώς και η παροχή ωφελήματος για τη δημιουργία ευνοϊκών συνθηκών και κλίματος (Καϊάφα - Γκμπάντι, 2014:695). Μια προσφορά ή υπόσχεση ενός μη οφειλόμενου ανταλλάγματος σε πρόσωπο που εν γνώσει του θα παραβιάσει τα καθήκοντα του, που ορίζονται από την εκάστοτε δημόσια υπηρεσία ή οργανισμό, με νόμιμες ή παράνομες πράξεις και παραλείψεις ώστε να εξυπηρετηθεί ο ενδιαφερόμενος και ο ίδιος να λάβει το προκαθορισμένο αντάλλαγμα. Περαιτέρω σχετίζεται με πράξεις όπως κατάχρηση εξουσίας, απιστία κ.α. (Καϊάφα - Γκμπάντι, 2014:695-698). Η ίδια, κατηγοριοποιείται σε τρεις τύπους : α) τη συστημική, όπου σε αυτήν την περίπτωση η διαφθορά έχει εισέλθει σε ένα κοινωνικό σύστημα και έχει απορροφηθεί πλήρως από αυτό, β) τη θεσμική, που αφορά τη διαφθορά των θεσμών ενός κράτους που υποβοηθά ή και προκαλεί παράνομες πράξεις, και τέλος γ) την ατομική, η οποία αφορά άτομα που χρησιμοποιούν την επαγγελματική τους θέση προς διευκόλυνση τέλεσης πράξεων διαφθοράς για ιδίων όφελος (Ruggiero & Gouven, 2012:16).

Με λίγα λόγια, οποιαδήποτε παρεκκλίνουσα - από τα καθορισμένα καθήκοντα - συμπεριφορά και λειτουργία των θεσμών δημοσίου λειτουργού, για την άμεση ή έμμεση εξυπηρέτηση ιδιοτελών συμφερόντων, μέσω αθέμιτων συναλλαγών, αποτελεί πράξη διαφθοράς (Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019:187). Η δωροδοκία κρατικών αξιωματούχων και η παράνομη χρηματοδότηση πολιτικών κομμάτων, αποτελούν κρατική και πολιτική διαφθορά, που θίγουν και απειλούν το δημοκρατικό πολίτευμα (Γασπαρινάτου, 2019:157), καθώς επίσης θυματοποιεί έμμεσα πολίτες και παράλληλα, επιβραδύνει την κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη (Green & Ward, 2004:11).

1.5.2 Η διαφθορά και η σχέση της με τα εγκλήματα των ισχυρών

Η σχέση μεταξύ των κρατικών φορέων εξουσίας και της κοινωνικοοικονομικής ελίτ δομείται υπο την λογική της άμεσης και όσο των δυνατών μεγαλύτερης συσσώρευσης κεφαλαίου (Σταμούλη, 2019:236). Το οικονομικό κεφάλαιο αποτελεί διαχρονική πηγή δυναμικής, τόσο για το κράτος, όσο και για τους οικονομικά ισχυρούς (Green & Ward, 2004:21). Η σχέση αυτή λειτουργεί και διατηρείται υπό το πλαίσιο μιας αλληλεπίδρασης μεταξύ αυτών των δύο. Πιο συγκεκριμένα, οι κυβερνητικές αρχές ασκούν την εξουσία τους με γνώμονα τα συμφέροντα των οικονομικά ισχυρών ατόμων, κατευθύνοντας το πολιτικοκοινωνικό και νομικό σύστημα υπέρ τους και αντίστοιχα, η ελίτ ανταποδίδει αυτών μέσω εκλογικής στήριξης, πολιτικών χρηματοδοτήσεων ή ακόμα και προσωπικών δώρων (Green & Ward, 2004:21). Κάνουμε λόγο δηλαδή, για μια πελατειακή σχέση,

ένα σύστημα προσοδοθηρίας, που ο έχων οικονομική ισχύ, έχει κατ' επέκταση και κοινωνικοπολιτική ισχύ.

Οι αθέμιτες τακτικές που συνήθως χρησιμοποιούνται σε τέτοιου είδους μοτίβα σχέσεων, παρέχουν προστασία και νομιμοποίηση των εγκληματικών δραστηριοτήτων των ισχυρών (Γασπαρινάτου, 2019:171). Το λειτουργικό μέσο λοιπόν των ισχυρών είναι η διαφθορά των προσώπων θέσπισης και εφαρμογής των νόμων (Γασπαρινάτου, 2019:163). Η διαφθορά προσώπων που κατέχουν νευραλγικές θέσεις - όπως τα νομοθετικά και ποινικοκατασταλτικά όργανα, κυβερνητικοί εκπρόσωποι, τραπεζικοί κ.α. - διευκολύνουν αλλά και παρέχουν επιπλέον κίνητρα στους εγκληματίες μέσω την συνεργατικής σχέσης που συνάπτουν (Savona & De Feo, 2005:46). Οι ίδιοι εκμεταλλευόμενοι τη θέση ισχύος στην οποία βρίσκονται και την ανατροφοδοτούμενη σχέση που δημιουργούν με την ελίτ, καταφέρνουν να μειώσουν την ισχύ των κρατικών δομών, αλλά και να ελαχιστοποιήσουν την άσκηση ελέγχων, γεγονός που καθιστά τον περιορισμό αυτών των εγκληματικών δράσεων, αδύνατο (Μπόση & Βασιλειάδης, 2016:1166). Με άλλα λόγια, οι διεφθαρμένοι κρατικοί φορείς λειτουργούν ενισχυτικά στις παράνομες δραστηριότητες των ισχυρών, νομιμοποιώντας τις εκάστοτε θέσεις και ενέργειες, προκειμένου οι κρατικοί μηχανισμοί να αδυνατούν να εμποδίσουν την εγκληματική δραστηριότητα και οι δράστες να παραμένουν ατιμώρητοι (Μπόση & Βασιλειάδης, 2016:1176).

Παρά τις πολυάριθμες διακρίσεις της διαφθοράς, η πιο σημαντική έκφανση της είναι αυτή που αφορά τον δημόσιο τομέα και ιδιαίτερα τον πολιτικό κρατικό μηχανισμό. Το ενδιαφέρον εστιάζεται στην πολιτική διαφθορά, καθώς η άσκηση επιρροής στη διαμόρφωση της πολιτικής ξεπερνά μια απλή υπηρεσιακή κατάσταση αφού θίγει τη λειτουργία του πολιτεύματος (Γασπαρινάτου, 2019:157). Η πολιτική διαφθορά συνιστάται στην κατάχρηση εξουσίας των θεσμικών οργάνων του κράτους, με στόχο τη διατήρηση και αύξηση της οικονομικής και πολιτικής τους δύναμης. Η ίδια μεταφράζεται ως μια ανάρμοστη σχέση του κράτους και της αγοράς που μέσω της διαπλοκής, είτε εξελίσσεται αρνητικά και καταλήγει σε σκάνδαλο, είτε επιβιώνει με αθέμιτα μέσα και γενικεύεται σε πελατειακές σχέσεις και “ρουσφέτια επιβίωσης” (Γασπαρινάτου, 2019:163). Σύμφωνα με τον R. K. Merton, η πολιτική διαφθορά συνοψίζεται σε μια υποβόσκουσα λειτουργία της πολιτικής σκηνής, με κίνητρο την δημιουργία ενός συστημικού πλαισίου σχέσεων που θα λειτουργεί βοηθητικά προς όφελος πολιτικού προσώπου (Βιδάλη, 2017:52).

2. Εγκληματολογικές θεωρίες ως ερμηνευτικά κλειδιά του εγκλήματος και ειδικότερα των εγκλημάτων των ισχυρών

2.1 Η Θεωρία της Σύγκρουσης : η εγκληματική συμπεριφορά ως αποτέλεσμα της αμφισβήτησης των αξιών της κυρίαρχης τάξης

Ως ερμηνεία του εγκλήματος στάθηκε η θεωρία της Σύγκρουσης, η οποία στηρίζεται στην άποψη ότι το έγκλημα οφείλεται στην συγκρουσιακή κοινωνική διαδικασία, στην οποία συγκαταλέγονται ο νόμος και η ποινή (Βασιλαντωνοπούλου, 2012:64). Πιο συγκεκριμένα, δομικό στοιχείο των κοινωνιών αποτελεί η σύγκρουση και όχι η συναίνεση, καθώς το σύστημα αξιών επιβάλλεται από την κυρίαρχη τάξη και δεν είναι αποτέλεσμα συλλογικής αποδοχής (Χουλιάρας, 2012:860). Αυτό έχει ως αποτέλεσμα η συνοχή να επιτυγχάνεται μέσω καταναγκασμού και όχι συναίνεσης. Η ανομοιομορφία των συμφερόντων δημιουργεί ρήξη στην κοινωνική δομή και τελικά σύγκρουση μεταξύ των κοινωνικών ομάδων. Ωστόσο, οι νόμοι και οι αξίες μεταβάλλονται προκειμένου να επέλθει η προστασία των συμφερόντων των ισχυρών (Δασκαλάκης, 1985: 33-35).

Η κοινωνία απαρτίζεται από ομάδες με διαφορετικές αξίες και συμφέροντα, οι ίδιες διαφέρουν και στην δύναμη επιρροής που διαθέτουν απέναντι στο κράτος και στον ποινικό νόμο. Στην περίπτωση αυτή, ο νόμος φαίνεται να στοχεύει στην διατήρηση των δυνάμεων των ισχυρών και στην προστασία των συμφερόντων τους, τα συμφέροντα δε των κοινωνικά ανίσχυρων διαμορφώνονται μέσω της βούλησης των ισχυρών (Δασκαλάκης, 1985: 60-63). Έτσι, η συνοχή της κοινωνίας διασφαλίζεται μέσω της κυρίαρχης κοινωνικής ομάδας, γεγονός που προκαλεί την σύγκρουση τους και τελικά καταλήγει σε κοινωνική αλλαγή (Κουκουτσάκη, 2013). Συμπερασματικά βλέπουμε, ότι ο νόμος δεν στοχεύει στην εξομάλυνση των κοινωνικών συγκρούσεων και στην επίτευξη της κοινωνικής ισορροπίας αλλά στην προάσπιση των συμφερόντων των κοινωνικά ισχυρών ομάδων. Επί της ουσίας, μέσω του νόμου υλοποιείται η πολιτική διευθέτηση της σύγκρουσης εξυπηρετώντας τα οφέλη των ισχυρών (Κουκουτσάκη, 2013).

Σύμφωνα με τον Vold, εκπρόσωπο της συγκρουσιακής θεωρίας, η σύγκρουση λαμβάνει χώρα κατά την διαδικασία της δημιουργίας των κανόνων και οφείλεται στην ύπαρξη αντικρουόμενων συμφερόντων των κοινωνικών ομάδων, οι οποίες για την επίτευξη των στόχων τους αναζητούν στήριξη μέσω της κρατικής εξουσίας (Σταμούλη, 2015:94). Έδωσε έμφαση στην πρωτογενή εγκληματοποίηση και την δύναμη που κατέχουν μεμονωμένες ομάδες προς τον χαρακτηρισμό

συμπεριφορών ως εγκληματικές, αφού η νομοθέτηση αποτελεί πολιτική διαδικασία και αντικατοπτρίζει την επίτευξη επιβολής της ισχύος της μιας ομάδας προς την άλλη (Κουκουτσάκη, 2013). Η άνιση κατανομή της εξουσίας έχει ως αποτέλεσμα την άνιση κατανομή του εγκληματικού στερεοτύπου, δηλαδή η παρεκκλίνουσα συμπεριφορά δεν πρόκειται για μια ατομική εγκληματική συμπεριφορά, αλλά για μια συμπεριφορά που έχει οριστεί ως τέτοια και αποδίδεται στις ομάδες που βρίσκονται σε μειονεκτική θέση (Βιδάλη, 2013: 172).

Παράλληλα, ενώ ο Vold στράφηκε στην πρωτογενή εγκληματοποίηση, ο Turk - ο οποίος επίσης υποστήριξε την συγκρουσιακή θεωρία - εστίασε στην δευτερογενή εγκληματοποίηση (Βιδάλη, 2013: 174). Ο ίδιο υποστήριξε ότι το ποινικό σύστημα λειτουργεί επιλεκτικά υποστηρίζοντας κάποιες ομάδες σε βάρος άλλων (Σταμούλη, 2015: 94). Επιπλέον, για τον Turk η κοινωνία διαχωρίζεται στους φορείς εξουσίας, δηλαδή σε αυτούς που διαθέτουν εξουσία και λαμβάνουν αποφάσεις, και στα υποκείμενα εξουσίας, δηλαδή στα άτομα που υπόκεινται στην εξουσία άλλων μη έχοντας την δυνατότητα επιρροής του νόμου (Χουλιάρης, 2012: 868). Έτσι, ο εγκληματικός χαρακτηρισμός και η εγκληματική δραστηριότητα προέρχονται από τις ισχυρές ομάδες, ενώ η επιλεκτικότητα της δευτερογενούς εγκληματοποίησης εξαρτάται από τέσσερις βασικούς παράγοντες : α) από την σπουδαιότητα που αποδίδεται στους νόμους μέσω των αρχών, β) από τον βαθμό της επιθετικής συμπεριφοράς αυτών που παραβιάζουν τον νόμο, γ) από τον βαθμό εξουσίας των αρχών σε σχέση με τους παρεκκλίνοντας και τέλος δ) από την προσαρμογή της συμπεριφοράς της μειονοτικής ομάδας προς την άρχουσα (Σταμούλη, 2015: 95).

2.2 Η θεωρία της διαφορικής συναναστροφής : η εκμάθηση των εγκληματικών συμπεριφορών ως ερμηνεία των εγκλημάτων του λευκού κολάρου

Όπως προαναφέρθηκε, με την θεωρία της σύγκρουσης υποστηρίχθηκε ότι το έγκλημα είναι αποτέλεσμα μιας κοινωνικής σύγκρουσης, η οποία δημιουργείται μέσω μια συγκρουσιακής διαδικασίας και περιλαμβάνει τον ποινικό νόμο και την ποινή (Βασιλαντωνοπούλου, 2012: 64). Ωστόσο, η κυριαρχία της ισχυρής ομάδας, δεν μεταφράζεται και με την λήξη της σύγκρουσης. Σύμφωνα με τον Sutherland (1956), το έγκλημα είναι προγενέστερο του νόμου, αφού ως συμπεριφορά προϋπήρχε. Άρα, η εγκληματοποίηση μιας συμπεριφοράς συμβαίνει όταν αυτή αντιλαμβάνεται ως τέτοια (Sutherland, 1956: 113). Έτσι, με γνώμονα την εξελικτική ερμηνεία εστίασε στις κοινωνικές σχέσεις και το περιβάλλον του εγκληματία αποτυπώνοντας την θεωρία της διαφορικής συναναστροφής (differential association theory) (Αλοσκόφης, 2019:22). Σύμφωνα με

την θεωρία αυτή, ο άνθρωπος αναπτύσσει παραβατικές συμπεριφορές μέσω της συναναστροφής και αλληλεπίδρασης του, στα πλαίσια της επικοινωνίας και της κοινωνικοποίησης με άλλα άτομα του περιβάλλοντος του (Cressey, 1952:29). Ο μηχανισμός εκμάθησης λειτουργεί μέσω πρακτικών και θεωρητικών μερών. Πιο συγκεκριμένα, περιλαμβάνει τεχνικές προκειμένου να διαπραχθεί ένα έγκλημα αλλά και κίνητρα, επιθυμίες και νοοτροπίες (Βιδάλη, 2013:119). Η συμπεριφορική κατεύθυνση εξαρτάται από την ερμηνεία των νομικών κανόνων, η οποία μπορεί να είναι είτε θετική είτε αρνητική, με αποτέλεσμα οι θετικές ερμηνείες του νόμου να υπολείπονται των αρνητικών όταν υφίσταται εγκληματική συμπεριφορά (Βασιλαντωνοπούλου, 2014: 73).

Τα πρότυπα συμπεριφοράς που προβάλλονται είναι απόρροια της ταξικής κοινωνικής δομής (Cressey, 1952:33). Έτσι, η κοινή εγκληματική συμπεριφορά αναπτύσσεται από άτομα των χαμηλών κοινωνικών στρωμάτων λόγω της κοινωνικής τους αποστέρησης (Sutherland, 1940:11). Οι εγκληματίες του λευκού κολάρου από την άλλη - συνήθως προερχόμενοι από εύπορες οικογένειες - αναπτύσσουν εγκληματική συμπεριφορά μέσω των πρακτικών της επιχειρηματικής τους δράσης (Βασιλαντωνοπούλου, 2014:64). Ενώ λοιπόν, έχουμε δύο διαφορετικούς τύπους εγκλημάτων - το κοινό έγκλημα και το έγκλημα λευκού κολάρου - η διαδικασία εκμάθησης είναι κοινή με την διαφορά, ότι ο κάθε υπονήφιος μαθαίνει και τις ανάλογες τεχνικές παραβίασης του νόμου (Βασιλαντωνοπούλου, 2014:65).

Η συγκρουσιακή κοινωνική δομή διατηρείται μέσω της κοινωνικής αποδιοργάνωσης. Δηλαδή, το έγκλημα υφίσταται λόγω της ανθρώπινης συμπεριφοράς και των δομών της κοινωνικής οργάνωσης και τελικά εμφανίζεται μέσω της κοινωνικής σύγκρουσης (Βασιλαντωνοπούλου, 2014:66-68). Ο ποινικός νόμος στην ουσία, είναι αυτός που καθορίζει την ένταση της κοινωνικής σύγκρουσης αλλά και την έκταση της παραβατικότητας. Κατά τη διαδικασία της σύγκρουσης, η συμπεριφορά η οποία τελικά εγκληματοποιείται είναι αυτή που απειλεί και θίγει τις αξίες της κυρίαρχης τάξης. Το έγκλημα, κατά τον Sutherland, μπορεί να ερμηνευτεί ως ένα διαταξικό φαινόμενο που εκδηλώνεται σε όλα τα κοινωνικά στρώματα (Βιδάλη, 2013:120). Φυσικά, η κοινωνική θέση και η οικονομική δύναμη που κατέχουν οι ισχυροί, τους δίνουν τη δυνατότητα παρέμβασης και διαμόρφωσης του νόμου, παραποιώντας με αυτόν τον τρόπο την ίδια του τη λειτουργία. Έτσι, κατέληξε στο συμπέρασμα πως τα εγκλήματα των ισχυρών έχουν την δυνατότητα να αλλοιώσουν το καπιταλιστικό σύστημα και να αποτελέσουν απειλή για την ίδια την ύπαρξή του (Sutherland, 1940:11).

2.3 Η παραβατικότητα ως σύστημα αξιών των χαμηλών κοινωνικών στρωμάτων : η θεωρία της υποκουλτούρας

Με την θεωρία της υποκουλτούρας (subcultural theory) μελετήθηκε η άποψη ότι ορισμένες ομάδες της κοινωνίας διαθέτουν αξίες που ευνοούν την εγκληματική παρέκκλιση και τη βία (Cohen & Short, 1958:20). Η θεωρία της υποκουλτούρας εστίασε στην παραβατικότητα των ανηλίκων ως μια συμπεριφορά που βασίζεται στις αξίες και τα πρότυπα των χαμηλών κοινωνικών τάξεων, όπως ακριβώς συμβαίνει και με τις νομοταγείς συμπεριφορές που βασίζονται στις αξίες και τους κανόνες της ευρύτερης κοινωνίας (Cohen & Short, 1958:20). Υποστηρίχθηκε ότι οι άνθρωποι των κατώτερων τάξεων είναι πιο ευάλωτοι στην παρανομία και ότι οι ίδιοι θεωρούν την υπακοή στο νόμο ως θέμα σκοπιμότητας και όχι ηθικών αξιών (Brownfield, 2024:344).

Πιο συγκεκριμένα, υποστηρίχθηκε ότι η παραβατικότητα υφίσταται ως ένα σύστημα πεποιθήσεων και αξιών που δημιουργείται μέσα από μια διαδικασία επικοινωνιακής αλληλεπίδρασης, αλλά και ως λύση σε ζητήματα προσαρμογής στα οποία η καθιερωμένη κουλτούρα δεν παρείχε ικανοποιητικές λύσεις (Cohen & Short, 1958:20). Αυτά τα προβλήματα είναι σε μεγάλο βαθμό προβλήματα θέσης και αυτοσεβασμού που προκύπτουν στα παιδιά της εργατικής τάξης, ως αποτέλεσμα της κοινωνικά δομημένης αδυναμίας να ανταποκριθούν στα πρότυπα της καθιερωμένης κουλτούρας (Cohen & Short, 1958:21). Επί της ουσίας, η υποκουλτούρα του εγκλήματος και της παραβατικότητας στηρίζεται στο στοιχειώδες αξίωμα ότι οι άνθρωποι εσωτερικεύουν αξίες και πεποιθήσεις, ενώ παράλληλα, η πίστη στο σύστημα είναι αυτή που προσανατολίζει την συμπεριφορά κάποιου προς το περιβάλλον (Miller, Cohen, Bryant, 1997:168).

Περαιτέρω, υποστηρίχθηκε ότι για την κατανόηση της υποκουλτούρας είναι απαραίτητη η μελέτη της νομοπαρασκευαστικής διαδικασίας. Έτσι, κατέληξαν στην διαπίστωση ότι η παραγωγή του νόμου δεν ευθυγραμμίζεται με τα συμφέροντα του πληθυσμού και δεν αποτελεί προϊόν μια κανονιστικής ομοφωνίας, αλλά υποδηλώνει μια “συμβατική” ή “κυρίαρχη” κουλτούρα, μια κανονιστική συναίνεση μεταξύ της κυρίαρχης τάξης και της παραγωγής του νόμου που εκφράζει τόσο τις αλήθειες όσο και τους μύθους των δημοκρατικών ιδανικών (Miller, Cohen, Bryant, 1997:169).

Συνεπώς, κάποιες θεωρίες στηρίχθηκαν στην άποψη ότι η εγκληματική δραστηριότητα είναι απόρροια των οικονομικών αναγκών της εποχής, ενώ άλλες έθεσαν μια λογική που η αποκλίνουσα συμπεριφορά ήταν συνυφασμένη με την κοινωνική τάξη του ατόμου (Young, 2015:25). Κίνητρο

όμως της δράσης των ατόμων σε κάθε περίπτωση αποτελεί αυτό που αντιλαμβάνονται ως σημαντικό. Έτσι, η σύγκρουση μεταξύ των αξιών της κοινωνίας και των επιθυμιών των ατόμων οδηγεί σε κοινωνική αποδιοργάνωση, η οποία στην συνέχεια συνδέεται με την κοινωνική σύγκρουση και την παρέκκλιση από τους νόμους και τους κανόνες (Λαμπροπούλου, 2009:3).

2.5 Η ανάδυση της Κριτικής Εγκληματολογίας

Η Κριτική Εγκληματολογία εμφανίστηκε κατά τη δεκαετία του '70. Οι μέχρι τότε προσεγγίσεις έδιναν έμφαση στα χαρακτηριστικά του εγκληματία και τα αίτια της δράσης του, εστιάζοντας στους εγκληματίες των χαμηλών κοινωνικών στρωμάτων, δηλαδή στα εγκλήματα του δρόμου. Το ενδιαφέρον λοιπόν, άρχισε σταδιακά να μετατοπίζεται στη διαδικασία που ακολουθείται ώστε να χαρακτηριστεί μια πράξη ως εγκληματική (Κασάπογλου, 2016α). Με την ανάδυση της Κριτικής Εγκληματολογίας, το έγκλημα αποδομήθηκε και άρχισε να οριοθετείται ως κοινωνική κατασκευή που αντιπροσωπεύει τις σχέσεις εξουσίας. Υπό αυτήν την οπτική, ο νόμος σταμάτησε να θεωρείται ουδέτερος, ταυτίστηκε με πολιτικοοικονομικά συμφέροντα, ενώ αιτιακά αποδόθηκε στην κοινωνική σύγκρουση που προκαλείται λόγω της διαφοροποιημένης μεταχείρισης σε δικονομικό και ουσιαστικό δίκαιο (Βασιλαντωνοπούλου, 2012: 12). Δεσπόζουσα θέση κατέλαβαν τα εγκλήματα των ισχυρών αλλά και ο ποινικός νόμος. Το ενδιαφέρον στράφηκε στον τρόπο εγκληματοποίησης αλλά και στην τριγωνική σχέση νόμου - κράτους και κοινωνικού ελέγχου (Βασιλαντωνοπούλου, 2014: 106-118).

Πιο συγκεκριμένα, οι Κριτικοί Εγκληματολόγοι εστίασαν στην αιτιολογική σχέση, του πώς αυτοί που φτιάχνουν τους νόμους οδηγούνται οι ίδιοι στην καταπάτησή τους (Βιδάλη, 2019: 308). Παράλληλα, ανέδειξαν την διαφοροποιημένη αντιμετώπιση των κοινών εγκλημάτων σε σχέση με αυτών του λευκού κολάρου (Βιδάλη, 2019: 308). Υπό αυτό το πλαίσιο, η έννοια του εγκλήματος αμφισβητήθηκε υπογραμμίζοντας την διαδικασία με την οποία στερεοτυπικές αντιλήψεις οδηγούν στον αποπροσανατολισμό και την κάλυψη σοβαρών εγκληματικών δραστηριοτήτων. Σύμφωνα με τους θεωρητικούς, οι δομικές ανισότητες και οι αντιθέσεις του κοινωνικοοικονομικού συστήματος αποτελούν παράγοντα εγκληματογένεσης κάνοντας με αυτόν τον τρόπο την σημασία της εξουσίας ιδιαίτερα σημαντική για τον ορισμό του εγκλήματος (Βασιλαντωνοπούλου, 2012:109).

2.5.1 Willem Bongers : κριτικές θεωρήσεις και καπιταλιστική δομή

Ο Ολλανδός Εγκληματολόγος Willem Bongers, μελέτησε για πρώτη φορά το έγκλημα και την κοινωνική φύση του ατόμου υπό το πρίσμα της μαρξιστικής οπτικής και υποστήριξε πως οι

κοινωνικές συνθήκες είναι αυτές που μπορούν να δώσουν απαντήσεις για την ανθρώπινη συμπεριφορά (Βασιλαντωνοπούλου, 2014:119). Η κατανεμημένη πολιτική και νομοθετική εξουσία και η θέση του ατόμου στην κοινωνία είναι αυτά που επηρεάζουν την σύνδεση του ατόμου με το έγκλημα, καθώς υποστήριξε πως δεν τιμωρείται καμία πράξη που δεν θίγει τα συμφέροντα της άρχουσας τάξης (Κασάπογλου, 2014:27). Έτσι, το έγκλημα σαν συμπεριφορά έρχεται σε συνάρτηση με το καπιταλιστικό σύστημα, καθώς οι δυσχέρειες του κοινωνικού περιβάλλοντος προκαλούνται από αυτό και με τη σειρά του προκαλεί διαταραχή στην ανθρώπινη διάσταση και άρα παρέκκλιση (Βασιλαντωνοπούλου, 2014:119).

Προχώρησε, σε διαχωρισμό του όρου της οικονομικής εγκληματικότητας από τα εγκλήματα του λευκού κολάρου εστιάζοντας στην κοινωνική ταυτότητα του δράστη, στους λόγους και τα κίνητρα που συνδέονται με την υπόστασή του (Δασκαλάκης, 1985:68). Η κοινωνική ταυτότητα του δράστη παραπέμπει στην έννοια του καπιταλισμού, που με την σειρά του συμπίπτει με την έννοια της επιχειρηματικής ταυτότητας, η οποία διέπει την προάσπιση των ισχυρών οικονομικών τους συμφερόντων (Δασκαλάκης, 1985:69). Συνεπώς, ο οικογενειακός και κοινωνικός περίγυρος του δράστη συμβάλει στην μετέπειτα εγκληματική του δραστηριότητα (Βασιλαντωνοπούλου, 2014:121). Τα κίνητρα τα οποία συνδέονται με τις εγκληματικές συμπεριφορές της ελίτ, αφορούν είτε την απληστία, είτε την οικονομική καμπή των παρανομούντων (Κασάπογλου, 2014:27).

Επιπλέον εκτός από τις γκρίζες ζώνες υποστήριξε και την σκοτεινή θυματοποίηση, δηλαδή την άγνοια των θυμάτων ότι αποτελούν θύματα του εγκλήματος που δημιουργείται λόγω της σκοτεινής εγκληματικότητας (Βασιλαντωνοπούλου, 2014:123). Το ποσοστό εξιχνίασης τέτοιων εγκλημάτων είναι δυσανάλογο με την κοινωνική βλάβη που προκαλούν. Η ενσωμάτωσή τους στις επίσημες στατιστικές είναι σπάνια, αφού αυτό συναρτάται με το ποιές συμπεριφορές ποινικοποιούνται και αν θα γίνουν αντιληπτές (Βιδάλη, 2021:566). Σε περίπτωση λοιπόν σύλληψης και καταδίκης, η ποινή που επισύρεται είναι διακριτά ευνοϊκότερη από αυτή που προβλέπεται σε περιπτώσεις άλλων κοινών οικονομικών εγκλημάτων. Η δίωξη των παρανομούντων ισχυρών, σύμφωνα με τον Bongert αποτελεί ένα εργαλείο του συστήματος ώστε να αποδεικνύει την φαινομενική αποτελεσματικότητά του (Δασκαλάκης, 1985:70).

2.5.2 William Chambliss : νομικός ρεαλισμός και εγκλήματα των ισχυρών

Καθοριστικής σημασίας στάθηκε η προσέγγιση του Κριτικού Εγκληματολόγου William Chambliss σχετικά με τα εγκλήματα των ισχυρών (Chambliss, 1988). Σύμφωνα με τον ίδιο, οι κοινωνικές συγκρούσεις προέρχονται από τις κοινωνικοπολιτικές δομές. Η οδός για την επίλυση των συγκρούσεων και των διλημάτων που δημιουργούνται αποτελεί ο νόμος, που σε κάθε περίπτωση η άρχουσα τάξη οφείλει να διατηρεί τη νομιμότητα του συστήματος (Chambliss, 1988:194, 204). Επιπλέον, υποστήριξε τη διαφορά ανάμεσα στο ‘νόμο της θεωρίας’ και το ‘νόμο της πράξης’, καθώς η διαμόρφωση του ποινικού νόμου επηρεάζεται από τις βιοτικές συνθήκες του ατόμου (Βασιλαντωνοπούλου, 2014:124). Η κοινωνία αποτελείται από ομάδες οι οποίες μεταξύ τους διαφέρουν στις συνθήκες διαβίωσης, παράλληλα διέπτετε και από ανομοιογενείς κανόνες. Το κατά πόσο ένα κοινωνικό σύνολο θα μπορέσει να αντικατοπτρίσει το κανονιστικό του πλαίσιο στο νόμο, είναι άμεσα εξαρτημένο με την πολιτικοοικονομική θέση που κατέχει. Όσο πιο ισχυρή είναι η θέση του, τόσο πιο πιθανό είναι τα συμφέροντά και οι αντιλήψεις του να εκφράζονται μέσω των νόμων (Βασιλαντωνοπούλου, 2014:125-126).

Κατά τον θεωρητικό αυτό, το έγκλημα και ο ποινικός νόμος είναι άμεσα συνυφασμένα με την ταξική εξουσία (Βιδάλη, 2013:184). Η πολιτική βούληση, αλλά και η δυνατότητα ατιμωρησίας που χαρακτηρίζει τις εγκληματικές ενέργειες αυτής της τάξης, οι οποίες σχετίζονται ως επί τω πλείστον με την εγκληματικότητα του λευκού κολάρου, είναι οι παράγοντες που καθορίζουν την παραγωγή και εφαρμογή των νόμων (Βιδάλη, 2013:184). Η άποψη αυτή φαίνεται να εφαρμόζεται απόλυτα στις εγκληματικές δραστηριότητες των ισχυρών, αφού είναι σε θέση να παραβιάζουν τους νόμους ατιμωρητί αλλά και να τους τροποποιούν βάσει των συμφερόντων τους. Εν ολίγοις, οι παραβάσεις διαπράττονται από εκείνους που μπορούν να διασφαλίσουν τον κοινωνικοπολιτικό έλεγχο κατά τη διάρκεια της επιχειρηματικής τους δραστηριότητας (Chambliss, 1979:157-167). Περαιτέρω κατέληξε, ότι η τέλεση παράνομων και ταυτόχρονα ατιμώρητων πρακτικών οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στα δίκτυα γνωριμιών, που διακατέχονται από κοινά συμφέροντα. Παράγοντες όπως, η συμβιωτική σχέση μεταξύ επιχειρηματιών, κρατικών λειτουργών και πολιτικών αξιωματούχων, η γραφειοκρατία αλλά και η κοινωνική διαστρωμάτωση παρέχουν ενισχυτική βοήθεια στους παρανομούντες, αφού η συμμετοχή του κράτους στην εκτελεστική εξουσία και στην δημόσια διοίκηση φαίνεται να λειτουργεί ως εργαλείο για την επίτευξη του στόχου τους (Λάζος, 2007:144).

Από τις έρευνες που διενήργησε διέκρινε, ένα συμβιωτικό σχήμα σχέσεων μεταξύ νόμιμων και παράνομων επιχειρήσεων του πολιτικοοικονομικού συστήματος και των αρχών επιβολής του νόμου

(Chambliss, 2004: 243). Μια αλληλοεξαρτώμενη σχέση, δηλαδή, ανάμεσα στο έγκλημα και το κράτος, με το έγκλημα να αναδιαρθρώνεται από κυβερνητικούς και κρατικούς αξιωματούχους μέσω της διαλεκτικής διαδικασίας (Βιδάλη, 2013:184). Η αδυναμία εντοπισμού οφείλεται τόσο στην συγκάλυψη από τα ΜΜΕ και την επιλεκτική δικαιοσύνη, όσο και από την λανθασμένη πεποίθηση ότι οι ομάδες αυτές αποτελούν τους ‘φύλακες’ του νόμου (Λάζος, 2007:145). Τέλος, ο ίδιος καταλήγει σε ένα κοινό συμπέρασμα με αυτό του Sutherland, ότι δηλαδή το έγκλημα δεν εντοπίζεται μόνο με στις χαμηλές κοινωνικές τάξεις, αλλά και σε δραστηριότητες που εκτελούνται από την οικονομική ελίτ (Βασιλαντωνοπούλου, 2014:132).

2.5.3 Richard Quinney : η κοινωνική πραγματικότητα του εγκλήματος

Ο Richard Quinney, σημαντικό πρόσωπο της Αμερικανικής ριζοσπαστικής Εγκληματολογίας, μελέτησε το έγκλημα από την οπτική της κοινωνικής του κατασκευής και των σχέσεων εξουσίας που σχετίζονται με αυτό (Βιδάλη, 2013:176). Προκειμένου να τυποποιήσει τα εγκλήματα του λευκού κολάρου προσπάθησε να διευκρινίσει τις επαγγελματικές δραστηριότητες τους, το είδος των εγκλημάτων που διαπράττουν καθώς και τη θέση και τον ρόλο των ίδιων στην επαγγελματική πυραμίδα (Βασιλαντωνοπούλου, 2014:134). Υποστήριξε, πως η διαδικασία χαρακτηρισμού μιας πράξης ως εγκληματική αποτελεί πολιτική διαδικασία, με συμμετοχή σε αυτήν όσων μπορούν να μετατρέψουν τα συμφέροντά τους σε πολιτικές πρακτικές (Quinney, 1964:203-5). Έτσι, υποδεικνύεται μια διαδικασία ορισμού της εγκληματικής συμπεριφοράς εξαρτώμενης από τους φορείς εξουσίας μιας οργανωμένης πολιτικά κοινωνίας (Κασάπογλου, 2014:31). Ως φορείς εξουσίας ορίζει, αυτούς που έχουν εξουσιοδοτηθεί και μπορούν να επιβάλλουν τον ποινικό νόμο όταν υπάρχει σύγκρουση συμφερόντων μεταξύ των αδύναμων κοινωνικών τάξεων και των φορέων αυτών (Quinney, 1964:202).

Κατά την ανάλυση του διέκρινε κάποιες ασάφειες, όπως αυτή σχετικά με την κοινωνική υπόληψη του δράστη, την ερμηνεία της επαγγελματικής του δραστηριότητας αλλά και γενικότερα με την ένταξη της εν λόγω έννοιας στην κατηγορία της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς (Βασιλαντωνοπούλου, 2014:135). Προκειμένου να διευκρινιστεί ο όρος διαχώρισε την έννοια του εγκλήματος λευκού κολάρου σε τρεις διαφορετικές κατηγορίες : το επαγγελματικό έγκλημα, την επαγγελματική παρέκκλιση και την εγκληματική επαγγελματική παρέκκλιση. Κατέληξε στο συμπέρασμα, πως ο νομικός ορισμός της ανθρώπινης συμπεριφοράς ως έγκλημα, η συγκρουσιακή σχέση της εγκληματικής συμπεριφοράς που τυποποιείται και η εφαρμογή του ποινικού νόμου από κοινωνικά ισχυρούς αποτελούν παράγοντες που σχετίζονται με την κοινωνική πραγματικότητα του

εγκλήματος (Quinney, 1964:208). Ο ποινικός νόμος εφαρμόζεται βάσει τα συμφέροντα του κοινωνικού συνόλου και χρησιμοποιείται ως μέσο προκειμένου να διασφαλιστούν οι πολιτικοοικονομικοί συσχετισμοί. Η δημόσια τάξη είναι αυτή που εξασφαλίζει τον έλεγχο, αλλά και τον τρόπο που τελικά υποτάσσεται η κατώτερη τάξη στο έγκλημα (Quinney, 1964:209-212).

3. Η έννοια της επιλεκτικότητας: Ανισότητες, κοινωνικός έλεγχος και κοινωνική κατασκευή του εγκληματία

3.1 Εννοιολογικός προσδιορισμός του όρου “επιλεκτικότητα”

Σύμφωνα με την εγκληματολογική θεωρία, ο όρος επιλεκτικότητα χρησιμοποιείται προκειμένου να περιγράψει την άνιση μεταχείριση του ποινικοκατασταλτικού συστήματος κατά την θέσπιση και εφαρμογή του νόμου, καθώς και ως προς την διαδικασία χαρακτηρισμού του “εγκληματία” (Αλοσκόφης, 2021). Αποτελεί άρρηκτα συνδεδεμένο όρο με τις διαδικασίες νομοθέτησης, εκδίκασης αλλά και με διαδικαστικές παραβάσεις που αφορούν την αστυνομία, τα δικαστήρια και τους σωφρονιστικούς υπαλλήλους (Βιδάλη, 2017:78). Πρόκειται για μια συστημική ανισότητα που παρουσιάζεται σε όλα τα στάδια της ποινικής διαδικασίας στηριζόμενη σε κριτήρια ταξικά, φυλετικά αλλά και βιολογικά χαρακτηριστικά. Περαιτέρω, η υπερ - ποινικοποίηση ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, αλλά και η υπό - ποινικοποίηση κοινωνικά προνομιακών ομάδων, ανήκουν στο φάσμα την εγκληματικής επιλεκτικότητας (Weis, 2017:4).

Ανισότητες παρουσιάζονται τόσο στην πρωτογενή όσο και στην δευτερογενή ποινικοποίηση. Πιο συγκεκριμένα, με τον όρο πρωτογενής ποινικοποίηση αναφερόμαστε στην ποινική τυποποίηση συμπεριφορών που κρίνονται ως κοινωνικά επιβλαβείς και συνήθως σχετίζεται με δράστες που προέρχονται από μειονότητες (Καρύδης, 2010:110). Η δίωξή τους δε, δεν προκαλεί περαιτέρω κοινωνικοπολιτική σύγκρουση. Ωστόσο, συμπεριφορές που συνήθως επιφέρουν μεγάλη κοινωνική βλάβη και οι δράστες τους προέρχονται από κοινωνικά ανώτερα στρώματα, δεν ποινικοποιούνται ή αυτό γίνεται με ευνοϊκότερους όρους (Χουλιάρης, 2021). Στην περίπτωση αυτή, οι μέθοδοι που χρησιμοποιούνται για την διάπραξη του εγκλήματος είναι πιο σύνθετοι και διαπλεκόμενοι, με αποτέλεσμα να μην προκαλείται έντονη κοινωνική αντίδραση. Με άλλα λόγια, καίριο ρόλο στην άνιση μεταχείριση των δραστών, στο στάδιο της θέσπισης των νόμων και στην εκδήλωση πρωτογενούς επιλεκτικότητας, παίζει η κοινωνική θέση των δραστών και όχι η κοινωνική βλάβη που προκαλείται (Weis, 2017:5-7).

Σύμφωνα με την κριτική εγκληματολογία, η διαδικασία θέσπισης νόμων - δηλαδή η πρωτογενής εγκληματοποίηση - γίνεται με επιλεκτικό τρόπο (Χουλιάρης, 2021). Οι κοινωνικά ισχυρές ομάδες διαθέτουν δύναμη που τους δίνει την ευχέρεια να επηρεάζουν τη νομοθετική διαδικασία σύμφωνα με τα συμφέροντά τους (Κουλούρης, 2019: 29). Με τον τρόπο αυτό, οι πολίτες καταλήγουν να

αντιμετωπίζονται άνισα, καθώς τελικά ποινικοποιούνται πράξεις με έντονη θεατότητα, που τελούνται από κοινωνικές μειονότητες και η σύλληψη των οποίων δεν δημιουργεί πολιτικές αντιπαραθέσεις (Αλοσκόφης, 2021). Στον αντίποδα βρίσκονται οι πράξεις των ισχυρών, που η ποινικοποίηση συντελείται με τρόπο τέτοιο ώστε να αποφεύγουν τις ποινικές κυρώσεις (Αλοσκόφης, 2021). Η δευτερογενής ποινικοποίηση αφορά το στάδιο εφαρμογής του ποινικού νόμου. Οι αρμόδιοι φορείς αυτού είναι οι αστυνομικές, οι εισαγγελικές και δικαστικές αρχές, καθώς και τα σωφρονιστικά ιδρύματα. Και στο στάδιο αυτό εντοπίζονται ανισότητες, στα πλαίσια εφαρμογής της διακριτικής τους ευχέρειας. Οι νόμοι εφαρμόζονται μεροληπτικά τόσο όταν λαμβάνεται απόφαση ποινικής δίωξης, όσο και κατά την εκτέλεση των ποινών (Χουλιάρας, 2021).

3.2 Η έννοια του κοινωνικού ελέγχου

Ο κοινωνικός έλεγχος είναι μια έννοια ταυτισμένη με τον έλεγχο και την ποινική καταστολή της εγκληματικότητας (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012: 150). Ο όρος προσαρμόζεται ανάλογα τις κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές συνθήκες της κοινωνίας (Καρύδης, 2010:30). Στις σύγχρονες κοινωνίες, η έννοια αναφέρεται στις διαδικασίες και τα μέσα που χρησιμοποιούνται προκειμένου να υπάρξει κοινωνική προσαρμογή στο καθορισμένο πρότυπο κοινωνικής συμπεριφοράς (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012:150). Με άλλα λόγια, ο κοινωνικός έλεγχος πρόκειται για μια σύνθετη διαδικασία κοινωνικής ρύθμισης μέσω των κανόνων που έχουν καθοριστεί από την κοινωνία (Καρύδης, 2010: 32). Σε κάθε περίπτωση, η έννοια ταυτίζεται με εξελίξεις των καπιταλιστικών κοινωνιών και της οικονομίας τους, επιδιώκοντας το κοινό συμφέρον μέσω αναγκαστικών δημόσιων πολιτικών και στοχεύοντας στην γενικότερη κοινωνική οργάνωση, στην ρύθμιση και ενσωμάτωση των πληθυσμών της κοινωνίας αλλά και στην συμμόρφωση της στους κανόνες που έχουν θεσπιστεί από το κράτος (Καρύδης, 2010: 30)

Βασικές μορφές κοινωνικού ελέγχου αποτελούν, ο άτυπος και ο τυπικός κοινωνικός έλεγχος. Πιο συγκεκριμένα, ο άτυπος κοινωνικός έλεγχος αφορά πρακτικές που διαμορφώνονται βάσει εθιμικών πρακτικών κοινωνικοποίησης, όπως για παράδειγμα μέσω της οικογένειας, του σχολείου, των ΜΜΕ, τα ήθη και έθιμα, τη θρησκεία κ.α. (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012:153). Ο τυπικός έλεγχος αφορά τις διαδικασίες συμμόρφωσης μέσω του ποινικοκατασταλτικού συστήματος, περιλαμβανομένων των διωκτικών αρχών, τα σωφρονιστικά συστήματα και το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης (Καρύδης, 2010:29), αυτός δηλαδή ο έλεγχος που ασκείται από τους επίσημους φορείς του κράτους, οι οποίοι λειτουργούν με γνώμονα τους θεσμοθετημένους νόμους που έχουν τεθεί

προκειμένου να διασφαλιστούν τα ατομικά και συλλογικά συμφέροντα των πολιτών (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012:152-153).

Βάσει των ως άνω συμπεραίνουμε ότι ο κοινωνικός έλεγχος αποσκοπεί στην προάσπιση του συλλογικού συμφέροντος των μελών της κοινωνίας, το ζήτημα που τίθεται και θα προσπαθήσουμε να αναδείξουμε παρακάτω είναι αν όντως λειτουργεί αμερόληπτα και με γνώμονα το συλλογικό συμφέρον ή λειτουργεί επιλεκτικά υπέρ συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων (Καρύδης, 2010: 30-31).

3.2.1 Τυπικός κοινωνικός έλεγχος

Ο τυπικός ή επίσημος κοινωνικός έλεγχος ασκείται δια μέσου των εντεταλμένων θεσμικών οργάνων και περιλαμβάνει ισχύοντες κανόνες και τυπικούς νόμους που έχουν θεσπιστεί από το κράτος (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012:153). Οι κανόνες αυτοί αφορούν την κοινωνία στο σύνολό της και ως στόχο έχουν την προαγωγή του δημοσίου συμφέροντος και την διασφάλιση των ατομικών συμφερόντων των πολιτών (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012:153). Επί της ουσίας, πρόκειται για έναν κοινά αποδεκτό τρόπο ρύθμισης των ανθρώπινων σχέσεων και συμπεριφορών, προκειμένου να διασφαλιστεί η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της κυρίαρχης βούλησης και άλλων θεμελιωμένων αρχών (Βιδάλη, 2013:15).

Όπως υποστήριξε η Valeria Vegh Weis (2017), είναι ουτοπική η αντίληψη ότι η κοινωνία αποτελεί σύνολα ατόμων που συμβιώνουν αρμονικά, καθώς, οι διαφορές που προκύπτουν από την ίδια την κοινωνία δημιουργούν εντονότερες ανισότητες ανάμεσα στις κοινωνικές τάξεις (Weis, 2017:80). Σύμφωνα με την θεωρία σύγκρουσης, η κοινωνία διαχωρίζεται μεταξύ της κυρίαρχης και κυριαρχούμενης ομάδας. Η κυρίαρχη ομάδα προκειμένου να εξασφαλίσει την σταθερότητα της θέσης και ισχύς της και μέσω της κρατικής και ποινικοκατασταλτικής επιρροής που κατέχει, καταφέρνει να προσδιορίζει συμπεριφορές της κυριαρχούμενης ομάδας, που αντίκεινται στα συμφέροντα της, ως εγκληματικές μέσω της τυποποίησης τους στον ποινικό νόμο (Χουλιάρας, 2012:871), . Με άλλα λόγια, γίνεται αντιληπτό ότι η οικονομική ισχύ παρέχει τη δυνατότητα επιρροής της απονομής του χαρακτηρισμού του ατόμου ως εγκληματία (Βιδάλη, 2013:173).

Η ευχέρεια αυτή που δίνεται στην κυρίαρχη τάξη, δηλαδή την διασφάλιση των συμφερόντων της μέσω του νόμου, καθιστά την λειτουργία του κράτους και των μηχανισμών του ως επιλεκτική, αφού με τον τρόπο αυτό αμφισβητείται η ισότητα και η αντικειμενικότητα έναντι στη θέσπιση και την εφαρμογή των νόμων (Παπακωνσταντής, 2006:40). Η αλληλοεξαρτώμενη σχέση μεταξύ

ισχυρών και κράτους δημιουργεί ένα πέπλο προστασίας προς τους πρώτους, καθώς η δυνατότητα που τους δίνετε να χειραγωγούν τους νόμους προς όφελός τους κρατά σε αθεατότητα τις παράνομες ενέργειές τους, με αποτέλεσμα την ατιμωρησία τους αλλά και την υποβάθμιση των ελεγκτικών και δικαστικών μηχανισμών (Γασπαρινάτου, 2019:175).

Η αποδυνάμωση των ελεγκτικών μηχανισμών θέτει τον επίσημο κοινωνικό έλεγχο ανεπαρκή για εγκλήματα που δεν αφορούν άτομα με υψηλό status (Χουλιάρης, 2021). Οι ανισότητες που δημιουργούνται τόσο στην κοινωνία, όσο και απέναντι στο νόμο επιδρούν στον περαιτέρω στιγματισμό των κοινωνικά χαμηλών στρωμάτων, ενώ παράλληλα ενδυναμώνουν την θέση των ισχυρών και υποβοηθούν στην συγκάλυψη των εγκληματικών δραστηριοτήτων τους (Αλοσκόφης, 2019:95).

3.2.2 Άτυπος κοινωνικός έλεγχος

Ο άτυπος κοινωνικός έλεγχος αποτελεί υποκατηγορία του κοινωνικού ελέγχου, οι κανόνες αντλούνται από ανεπίσημους κοινωνικούς φορείς που ενέχονται στην άσκηση ελέγχου της κοινωνίας άτυπα (Λαμπροπούλου, 1999:95). Σημαντική συμβολή σε αυτό παρέχουν τα ΜΜΕ, τόσο ως προς της άσκησης και διαμόρφωσης συλλογικών πεποιθήσεων, όσο και ως προς την πληροφόρηση της κοινωνίας αλλά και την αλληλεπίδρασή της (Καρύδης, 2010:50). Η δυνατότητα επιρροής του κοινωνικού συνόλου είναι τόσο μεγάλη, που τείνει να αποτελεί κριτήριο της ίδιας της κοινωνικοποίησης ενός ατόμου (Κουρούση, 2016:296). Άλλωστε, ο χαρακτηρισμός που έχει αποδοθεί στα ΜΜΕ ως “τέταρτη εξουσία”, δεν είναι καθόλου τυχαίος αφού αναδεικνύεται ο λειτουργικός ρόλος τους ως προς τον έλεγχο και τον επηρεασμό της κοινής γνώμης (Κουρούσης, 2016:298).

Ο προσδιορισμός κάποιου ως εγκληματία, μέσω του άτυπου κοινωνικού ελέγχου, είναι αποτέλεσμα της κοινωνικής αλληλεπίδρασης του ατόμου με την κοινωνία υπό την διαδικασία της κοινωνικοποίησής του (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012:151). Μέσω της διαδικασίας αυτής, το άτομο συνειδητά ή ασυνείδητα υιοθετεί αξίες και κανόνες συμπεριφοράς, που θα του επιτρέψουν να αφομοιωθεί και να αποτελέσει ουσιαστικό μέλος της κοινωνίας (Καρύδης, 2010:52).

3.3 ΜΜΕ, ηθικοί πανικοί και κοινωνική κατασκευή του εγκληματία

Η έντονη κοινωνική αντίδραση σε συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες ή τύπους εγκλημάτων αποτελούν χαρακτηριστικά των “ηθικών πανικών”, τα οποία υπο την επιρροή των ισχυρών ομάδων

δημιουργούνται από τα ΜΜΕ σε συνδυασμό με τους πολιτικούς φορείς, προκειμένου να στοχοποιηθούν συγκεκριμένες πληθυσμιακές ομάδες (Young, 2015:37). Η διαδικασία δημιουργεί μη ρεαλιστικές απειλές και επιφέρει στερεοτυπικές αντιδράσεις του άτυπου και τυπικού κοινωνικού ελέγχου, αποπροσανατολίζοντας τόσο την αντεγκληματική πολιτική όσο και την κοινή γνώμη (Young, 2015:37). Η δημιουργία ηθικών πανικών χειραγωγεί τη γνώμη του κοινωνικού συνόλου, αφού πετυχαίνει την καλλιέργεια φόβου σε συγκεκριμένους τύπους εγκλημάτων (Καρύδης, 2010: 114). Τρανταχτό παράδειγμα αυτού αποτελεί η περίοδος του '90, όπου στη χώρα μας υπήρξαν μεγάλες μεταναστευτικές εισροές (Καρύδης, 2010:117). Τα ΜΜΕ έσπευσαν να δημιουργήσουν στερεότυπα για τις περιθωριοποιημένες αυτές ομάδες, καθιστώντας τους ως τους υπαίτιους της εγκληματικότητας της εποχής, με αποτέλεσμα τη δημιουργία κοινωνικής σύγκρουσης ανάμεσα στους μετανάστες και τον υπόλοιπο πληθυσμό (Κουρούση, 2016: 299).

Με τον τρόπο αυτό επιτυγχάνεται ο αποπροσανατολισμός της κοινωνίας από ζητήματα που είναι καίρια, ενώ παράλληλα η σοβαρή εγκληματικότητα, που προέρχεται από τις ανώτερες τάξεις, μένει στην αφάνεια δημιουργώντας πρόσφορο έδαφος για περαιτέρω εγκληματικές δραστηριότητες αλλά και για την ίδια τους την ισχυροποίηση (Καρύδης, 2010:48). Η σύμπνοια του πολιτικοοικονομικού κατεστημένου με τα ΜΜΕ συμβάλλει στην εξυπηρέτηση των συμφερόντων της οικονομικής ελίτ. Η μεροληπτική λειτουργία τους υπέρ των ισχυρών εξασφαλίζει την επιβίωση τους, ενώ παράλληλα κρατά στην αφάνεια τις εγκληματικές δράσεις τους πετυχαίνοντας έτσι, την αποφυγή των ποινικών κυρώσεων (Βασιλαντωνοπούλου, 2015:78). Εν κατακλείδι, ο ρόλος των ΜΜΕ είναι καταλυτικός, αφού έχουν τη δύναμη να ελέγχουν και να καθοδηγούν την κοινωνική αντίδραση και τους ποινικοκατασταλτικούς μηχανισμούς, ενάντια των αδύναμων κοινωνικών τάξεων, οι οποίες υιοθετούν τον ρόλο του “αποδιοπομπαίου τράγου” (Καρύδης, 2010:51).

Στην συνέχεια, θα αναλυθεί η θεωρία της ετικέτας, η οποία αναδύθηκε μέσα από την έρευνα των ηθικών πανικών και επικεντρώθηκε στην έννοια της κοινωνικής κατασκευής, δίνοντας περαιτέρω έμφαση στην έννοια της παρέκκλισης ως ένα προϊόν κατασκευής και όχι ως μια υφιστάμενη κατάσταση (Young, 2015:25).

3.3.1 Ο χαρακτηρισμός του εγκληματία : η διαδικασία ετικετοποίησης

Η κοινωνική αντίδραση προέρχεται από την αλληλεπίδραση των συνθηκών που τίθενται από το κοινωνικό σύνολο σε σχέση με την ερμηνεία αυτών (Βασιλαντωνοπούλου, 2012:364). Ειδικότερα, η σημασία που θα αποδοθεί από το άτομο στις κοινωνικές συνθήκες είναι αυτό που καθορίζει και

την συμπεριφορά του (Αλεξιάδης, 2004:81). Με άλλα λόγια, το έγκλημα δεν είναι συνυφασμένο με κάποιο οντολογικό χαρακτηριστικό μιας συμπεριφοράς, αλλά με τη σημασία που αποδίδεται από το κοινωνικό σύνολο (Δασκαλάκης, 1985:18). Η θεωρία της ετικέτας ή του χαρακτηρισμού (labeling theory) θεμελιώθηκε από τον Becker, προκειμένου να κατανοηθούν και να εξηγηθούν οι κοινωνικές παρεκκλίσεις (Αλεξιάδης, 2004:81). Το αντικείμενο της έρευνάς του στράφηκε στον τρόπο που κάποιος χαρακτηρίζεται ως εγκληματίας και στην αντίδραση του κοινωνικού συνόλου στην πράξη αυτή, η οποία δεν είναι απαραίτητο να αποτελεί νομική παράβαση, καθώς μπορεί να συνιστά παράβαση ενός άτυπου κανόνα (Βιδάλη, 2013:163).

Σύμφωνα με τον ίδιο, το κοινωνικό σύνολο είναι αυτό το οποίο χαρακτηρίζει μια συμπεριφορά ως παρεκκλίνουσα, αποδίδοντας την ετικέτα αυτή και στιγματίζοντας τον παρεκκλίνον (Κουλούρης, 2019:28). Περαιτέρω, η θεωρία στηρίζεται στην άποψη ότι η αποκλίνουσα συμπεριφορά ενδεχομένως να προέρχεται από διάφορες αιτίες και καταστάσεις, από τη στιγμή όμως που τα άτομα έχουν χαρακτηριστεί ή οριστεί ως αποκλίνοντα έρχονται αντιμέτωπα με νέα προβλήματα, που προέρχονται από τις αντιδράσεις του εαυτού τους και των άλλων σε αρνητικά στερεότυπα που συνδέονται με την ετικέτα που τους έχει αποδοθεί (Βασιλαντωνοπούλου, 2012:365). Αυτά τα προβλήματα με τη σειρά τους αυξάνουν την πιθανότητα η αποκλίνουσα και εγκληματική συμπεριφορά να γίνει σταθερή και χρόνια (Lemert, 1967:42). Σύμφωνα τον Lemert - υποστηρικτή της θεωρίας - η αποκλίνουσα συμπεριφορά μπορεί να γίνει «μέσο άμυνας, επίθεσης ή προσαρμογής» στα προβλήματα που δημιουργούνται από τον στιγματισμό (Lemert, 1967:17). Έτσι, η ετικετοποίηση ή ο ορισμός από άλλους ως εγκληματίας μπορεί να προκαλέσει την ενίσχυση της συμμετοχής τους σε εγκληματικές δράσεις και παρεκκλίσεις (Bernburg, 2009) .

Επιπλέον, μέσω της θεωρίας της ετικέτας αναδείχθηκαν οι τρόποι απόδοσης του χαρακτηρισμού από τις αρχές του ποινικού συστήματος και του κοινωνικού ελέγχου, καθώς και η επιλεκτικότητα της δικαιοσύνης, αφού πρόδηλο έγινε ότι ο χαρακτηρισμός στρέφεται ως επί τω πλείστον σε βάρος ατόμων του περιθωρίου, ενώ υπεύθυνοι των χαρακτηρισμών είναι οι κοινωνικά ισχυροί (Αλεξιάδης, 2004:82-83). Διαπιστώνεται εν ολίγοις, η κοινωνική κατασκευή του εγκληματία, αλλά και του εγκλήματος γενικότερα, η οποία διαμορφώνεται και ορίζεται ως τέτοια από τα ισχυρά άτομα της κοινωνίας, με βάση τα ατομικά τους συμφέροντα (Bernburg, 2009). Με άλλα λόγια και σύμφωνα με την κριτική προσέγγιση της θεωρίας, τα άτομα που διαθέτουν μεγαλύτερη πρόσβαση στην εξουσία και στις πηγές πλούτου, είναι και αυτοί που μπορούν να διαπραγματευτούν την εγκληματική διάσταση των συμπεριφορών. Κατ' επέκταση, έχουν και την δυνατότητα να

αποτρέπουν την θεώρηση και αντιμετώπιση της εγκληματικής τους δράσης ως τέτοια, με αποτέλεσμα την “εξαφάνιση” των εγκληματικών τους δράσεων (Βασιλαντωνοπούλου, 2012:365).

3.4 Οι ανισότητες του ποινικοκατασταλτικού συστήματος στις διαδικασίες και τους θεσμούς του

3.4.1 Κράτος και ανισότητες

Οι αξίες και τα έννομα αγαθά των πολιτών προστατεύονται από τον ποινικό νόμο. Ωστόσο, αυτό δεν είναι απόλυτο. Ο νομοθέτης ορίζει μια πράξη ως εγκληματική ορμώνοντας των κοινωνικών ομάδων που εκφράζει (Χουλιάρας, 2021). Ως εκ τούτου γίνεται αντιληπτό, ότι μια πράξη καθορίζεται ως εγκληματική βάση των ομάδων που διαθέτουν τη δύναμη άσκησης επιρροής των νομοθετικών οργάνων, κάνοντας με τον τρόπο αυτό πιθανότερη την απόδοση του χαρακτηρισμού σε άτομα που δεν βρίσκονται κοντά στα κέντρα αποφάσεων (Δασκαλάκης, 1985:58-60).

Η απόδοση της εγκληματικής ιδιότητας σε ορισμένες συμπεριφορές, δημιουργεί την πεποίθηση ότι η διαδικασία της εγκληματοποίησης αποκτά πολιτικό χαρακτήρα (Χουλιάρας, 2021). Το γεγονός ότι τα μέλη των αδύναμων ομάδων, δηλαδή εκείνων που στερούνται πολιτικής ισχύος και επιρροής των ποινικοκατασταλτικών μηχανισμών, χαρακτηρίζονται πιο εύκολα ως εγκληματίες μας επιβεβαιώνει την θεωρία του Chambliss περί συμβιωτικής σχέσης μεταξύ κράτους και ισχυρών (Chambliss, 2004:243). Η συμβίωση μεταξύ κράτους και κοινωνικά ισχυρών λειτουργεί προς εξυπηρέτηση αμοιτέρων συμφερόντων, επομένως όσο πιο ισχυρή είναι η θέση μιας ομάδας, τόσο πιο πιθανό είναι τα συμφέροντά τους να αντανakλώνται στους ποινικούς νόμους (Βασιλαντωνοπούλου, 2014:125).

Η αποφυγή της ποινικής δίωξης των ισχυρών εξασφαλίζεται μέσω των δικτύων συνεργασίας που δημιουργούν με πολιτικούς και κρατικούς λειτουργούς. Τα δίκτυα αυτά βοηθούν στην περαιτέρω ανάπτυξη των εγκληματικών δραστηριοτήτων τους και στην αποφυγή ποινικών κυρώσεων (Βασιλαντωνοπούλου, 2014:128). Επί της ουσίας δηλαδή, οι νόμοι δεν αντικατοπτρίζουν το κοινό συμφέρον, αλλά αποτελούν προϊόν αμοιβαίων εξυπηρετήσεων με απώτερο σκοπό την προάσπιση των συμφερόντων της άρχουσας τάξης (Χουλιάρας, 2012:880). Βάσει των ανωτέρω, ευλόγως δημιουργούνται αμφιβολίες για την ουδετερότητα του νόμου, αφού τόσο η νομοθέτηση όσο και η εφαρμογή τους διαμορφώνονται υπό πολιτικό πλαίσιο και με γνώμονα την προάσπιση των συμφερόντων των ισχυρών (Βιδάλη, 2013:175).

3.4.2 Οι διακρίσεις στην παραγωγή των νόμων

Οι νόμοι ενώ εκ πρώτης όψεως φαίνεται να αντιτίθενται στα εγκλήματα των ισχυρών, ωστόσο ο χαρακτήρας τους είναι προσχηματικός και εν τέλει διευκολύνουν τους δράστες και την διαιώνιση του ίδιου του φαινομένου (Βασιλαντωνοπούλου, 2012:156). Ο Κριτικός Εγκληματολόγος Box υποστήριξε ότι ο ποινικός νόμος είναι αποτέλεσμα ιδεολογικής κατασκευής και λειτουργεί επιλεκτικά, εγκληματοποιώντας συγκεκριμένες εγκληματικές συμπεριφορές που προέρχονται από τα χαμηλά κοινωνικά στρώματα και αφήνοντας ανεξέλεγκτες συμπεριφορές εξίσου ή και περισσότερο επιβλαβείς που προέρχονται από τα υψηλά κοινωνικά στρώματα (Χουλιάρης, 2019:67).

Στο ίδιο μήκος κύματος κινήθηκε και ο Quinney υποστηρίζοντας ότι, το νομοθετικό σύστημα εκφράζει τα συμφέροντα και την ιδεολογία των ισχυρών που δεν είναι άλλη από την αλληλουχία πολιτικών και επιχειρηματικών συμφερόντων, αυξάνοντας έτσι την πιθανότητα πρόκλησης ανεπανόρθωτης βλάβης στην κοινωνία αλλά και ατιμωρησίας των δραστών (Kramer, Michalowski, Kauzlarich, 2000: 268). Επί της ουσίας πρόκειται για ένα σύστημα που λειτουργεί σαν “παραμορφωτικός καθρέφτης”, παρουσιάζοντας μια διαστρεβλωμένη πραγματικότητα περί κινδύνου και απειλής, μεγαλοποιώντας τον κίνδυνο που προέρχεται από την εγκληματικότητα του δρόμου (Χουλιάρης, 2019: 66).

Ένα παράδειγμα που αναδεικνύει τα ως άνω είναι, ο νόμος “three strikes and you're out”, που εφαρμόστηκε στις ΗΠΑ και προέβλεπε την ισόβια κάθειρξη του ατόμου που θα διέπραττε τρία διαδοχικά εγκλήματα (Whitley, 1994: 63). Στόχος του νόμου ήταν η αποτροπή από περαιτέρω εγκληματικές πράξεις και δει από νεαρούς παραβάτες, αφού βάσει των υποστηρικτών του νόμου η φυλακή μπορούσε να υποτροπιάσει τους παραβάτες μετά την αποφυλάκισή τους. Με αποτέλεσμα, η “αχρήστευση” των εγκληματιών αυτών μέσω της μακροχρόνιας στέρησης της ελευθερίας τους να θεωρείτε ότι μειώνει τον κίνδυνο περαιτέρω εγκληματικών δραστηριοτήτων (Vegh, 2017:261). Παρόλα αυτά, με την εφαρμογή του νόμου αυτού δεν αυξήθηκαν οι ποινές καθολικά για όλους, παρά μόνο για τις περιθωριακές κοινωνικές ομάδες, αφού υπήρχε η άποψη ότι είναι οι πιο επίφοβες (Whitley, 1994: 64). Πρόδηλο είναι λοιπόν, ότι ο ποινικός νόμος εμπεριέχει έναν ταξικό χαρακτήρα που διαμορφώνεται σύμφωνα με τα συμφέροντα της ελίτ (Βιδάλη, 2013:184). Όπως υποστήριξε ο Durkheim, η απουσία της πολιτικής παρέμβασης και η νομική και οικονομική ανομία οφείλεται στην σύγκρουση των κοινωνικών τάξεων στο όνομα της οικονομικής επιτυχίας, επιφέροντας με τον τρόπο αυτό την επικράτηση του δικαίου των ισχυρών (Βασιλαντωνοπούλου, 2014:82).

3.5 Οι διακρίσεις κατά την διαδικασία της ποινικής καταστολής

Το ποινικοκατασταλτικό σύστημα των κρατών συγκροτείται από τις αρχές που ασκούν τον επίσημο κοινωνικό έλεγχο της δευτερογενούς εγκληματοποίησης, δηλαδή την αστυνομία, τις εισαγγελικές και δικαστικές αρχές και το σωφρονιστικό σύστημα (Αλοσκόφης, 2021). Οι τρεις αυτοί θεσμοί είναι άμεσα συνδεδεμένοι και αλληλεξαρτώμενοι μεταξύ τους, αφού η διαδικασία που ακολουθείται κατά την διαδικασία της ποινικής καταστολής είναι μια. Πιο συγκεκριμένα, η διαδικασία κατά κανόνα ξεκινά από την αστυνομία, συνεχίζει με το δικαστικό σύστημα - προς απόδοση των προβλεπόμενων ποινών - και καταλήγει - προς εκτέλεση των ποινών - στο σωφρονιστικό σύστημα (Χουλιάρης, 2021). Η άσκηση εξουσίας των θεσμών γίνεται προκειμένου να υπάρχει μια ομαλή και ειρηνική κοινωνική συνύπαρξη, σε πολλές περιπτώσεις όμως καταλήγει να λειτουργεί ως μεσολαβητής προς εξυπηρέτηση συμφερόντων της κυρίαρχης τάξης (Καρύδης, 2010:30).

Οι ποινικοκατασταλτικοί μηχανισμοί στρέφουν το ενδιαφέρον τους στην εγκληματικότητα του δρόμου - στις παρεκκλίσεις δηλαδή που προέρχονται από άτομα χαμηλών κοινωνικών στρωμάτων - λόγω της υψηλής θεατότητας που αποκτούν, είτε με αφορμή την υπερπροβολή τέτοιων τύπων εγκλημάτων από τα ΜΜΕ, είτε λόγω του ίδιου του ποινικού νόμου, αφού η περιγραφή τέτοιων εγκλημάτων γίνεται με ενδελεχή τρόπο (Αλοσκόφης, 2019:88). Έτσι, καταλήγουν οι εγκληματίες του δρόμου να υπερτιμωρούνται, ενώ οι ισχυροί δράστες απολαμβάνουν την ατιμωρησία τους ισοπεδώνοντας με αυτόν τον τρόπο τον σκοπό και τις λειτουργίες των θεσμών (Χουλιάρης, 2021). Με άλλα λόγια, η αντίδραση του ποινικού νόμου δεν είναι συνυφασμένη με την κοινωνική βλάβη που προκαλείται και το μέγεθος της καταπάτησης των νόμων (Baratta, 2004:168), ενώ παράλληλα η επιλεκτικότητα του ενισχύεται και από τους μηχανισμούς δευτερογενούς εγκληματοποίησης που δρουν μεροληπτικά και άνισα (Baratta, 2004:171).

3.5.1 Οι διακρίσεις κατά την επισήμανση των εγκλημάτων από την Αστυνομία

Σκοπός της Αστυνομίας σε ένα κράτος δικαίου είναι η προάσπιση της δημόσιας τάξης, της ασφάλειας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Τσαμής, 2022:18). Παρόλο που αποτελεί εγγυητή προστασίας του κοινωνικού συνόλου, εξωγενής παράγοντες - στο πλαίσιο των καθηκόντων της - μπορούν να θίξουν τις αρχές αυτές. Η συχνή εκδήλωση κατάχρησης εξουσίας παραβιάζει τις αρχές νομιμότητας και αναλογικότητας, είτε μέσω της θυματοποίησης των πολιτών και της ατιμωρησίας των κοινωνικά ισχυρών, είτε μέσω της άσκησης υπέρμετρης αστυνομικής βίας κατά των ανίσχυρων

πολιτών, μια δομική βία που φανερώνει την ανισότητα στην κατανομή της εξουσίας (Χουλιάρης, 2021).

Η άνιση μεταχείριση της αστυνομίας προς τους πολίτες μπορεί να εκδηλωθεί είτε μέσω της επιλεκτικής της δραστηριοποίησης και επισήμανσης συγκεκριμένων αδικημάτων και δραστών, αφήνοντας εκτός ελέγχου παρεκκλίνοντες που ανήκουν στα υψηλά κοινωνικά και οικονομικά στρώματα, είτε δρώντας με διαφορετικές τακτικές ανάλογα το πρόσωπο - όπως παραδείγματος χάρη την έγκαιρη ενημέρωση για διενέργεια ελέγχου σε επιχειρήσεις διακεκριμένων προσώπων προκειμένου να μην βεβαιωθούν παραβάσεις, είτε δρώντας με τρόπο τέτοιο ώστε να βρίσκονται σε προνομιακή θέση συγκεκριμένα άτομα (Σορβατζιώτη, 2011:56-58). Περαιτέρω, η αστυνομική κουλτούρα που αναπτύσσουν κατά την επαγγελματική τους πορεία, το εγκληματικό στερεότυπο που έχει παγιωθεί αλλά και οι άτυποι κανόνες συμπεριφοράς του σώματος αποτελούν λόγους εκδήλωσης επιλεκτικής άσκησης των καθηκόντων τους (Βιδάλη, 2017:79).

Πέραν της εργασιακής νοοτροπίας που αναπτύσσουν, κύριο ρόλο στην εκδήλωση άνισων και επιλεκτικών συμπεριφορών παίζουν οι κατευθυντήριες γραμμές πρότυπων αστυνόμευσης που προωθούνται από την εκάστοτε κυβέρνηση. Παράδειγμα αποτελεί το πρόσφατο παρελθόν όπου εφαρμόστηκε η τακτική μηδενικής ανοχής από το κράτος προκειμένου να αντιμετωπιστεί η εγκληματικότητα του δρόμου (Βιδάλη, 2017:67). Το πρότυπο αυτό αστυνόμευσης εν τέλει αποτέλεσε τρόπο ελέγχου των περιθωριοποιημένων κοινωνικών ομάδων και κατέληξε σε μια ακραία κατασταλτική αστυνόμευση με αμέτρητα περιστατικά αστυνομικής αυθαιρεσίας και αύξηση της εγκληματικότητας (Βιδάλη, 2017:68, 80).

Συστημικό χαρακτήρα αποκτούν η αστυνομική κουλτούρα και επιλεκτικότητα, αφού αποτελούν χαρακτηριστικά που διακατέχουν ολόκληρη την αστυνομική ιεραρχία (Καλίτσης, 2014:107). Παράλληλα, οι κυβερνητικές αποφάσεις προς αντεγκληματική πολιτική - όπως το πρότυπο μηδενικής ανοχής - φαίνεται να έχουν σαν στόχο τον έλεγχο των χαμηλών κοινωνικό στρωμάτων και της αντίδρασής τους. Έτσι, η διακριτική ευχέρεια του σώματος καταλήγει σε διακριτική καταστολή των κοινωνικών ομάδων που βρίσκονται στο περιθώριο (Kleining, 1996: 81, Βιδάλη, 2017:79-82).

3.5.2 Οι διακρίσεις στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης

Για την εφαρμογή των κανόνων συμπεριφοράς που ορίζονται σε ένα κράτος δικαίου, αρμόδιο είναι το σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης. Η εύρυθμη λειτουργία της κοινωνίας και η προστασία

των ατομικών αλλά και συλλογικών δικαιωμάτων αποτελούν τον κύριο λόγο ύπαρξης αλλά και αυτοσκοπό του συστήματος (Βιδάλη, 2017:16). Κατά την ποινική διαδικασία, οι δικαστικοί λειτουργοί καλούνται να αποφανθούν περί ενοχής ή μη του κατηγορουμένου, αφού πρώτα οφείλουν να αποδείξουν την αλήθεια τηρώντας τις αρχές της ποινικής δίκης, εξετάζοντας όλα τα πειστήρια και διερευνώντας σε βάθος την υπόσταση του εκάστοτε εγκλήματος (Σορβατζιώτη, 2011:128).

Σκοπός του νόμου είναι η υπεράσπιση και προαγωγή της δικαιοσύνης, της ισότητας και της ισονομίας, χαρακτηρίζεται από αμεροληψία και αντικειμενικότητα. Ωστόσο, στην πράξη εντοπίζονται αντιθέσεις μεταξύ του τί ορίζεται και τι τελικά εφαρμόζεται (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012:68). Σύμφωνα με τον W. Chambliss και τη θεωρία “πραγματικότητας του νόμου” το σύστημα απονομής δικαιοσύνης, κατά παράβαση των καθηκόντων του, λειτουργεί μεροληπτικά και ηπιότερα όταν ο δράστης αποτελεί πρόσωπο της ελίτ κοινωνίας (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012:69), ενώ παράλληλα αντλούν την αυστηρότητά τους σε δράστες των εγκλημάτων του δρόμου. Το παραπάνω διαπιστώνεται και από τα επίσημα στατιστικά στοιχεία των σωφρονιστικών ιδρυμάτων, όπου παρατηρείται ανομοιομορφία στη σύνθεση του έγκλειστου πληθυσμού της, με τα χαμηλά κοινωνικά στρώματα να καταλαμβάνουν το μεγαλύτερο ποσοστό (Βιδάλη, 2017:83).

Ο λόγος που παρατηρείται αυτή η ανομοιομορφία στην σύνθεση των σωφρονιστικών ιδρυμάτων είναι λόγω της δυνατότητας που δίνεται στην κυρίαρχη τάξη για άσκηση επιρροής και χειραγώγηση τόσο των ποινικοκατασταλτικών μηχανισμών, όσο και της διαμόρφωσης των νόμων (Κασάπογλου, 2016:2555). Σύμφωνα με τον Reiman, το έγκλημα είναι άμεσα συνδεδεμένο με τη φτώχεια (Χουλιάρης, 2019:68). Οι στερεοτυπικές αντιλήψεις γύρω από το έγκλημα και τον εγκληματία που διακατέχουν το κοινωνικό σύνολο παρατηρούνται και στους δικαστές, αφού δρουν μεροληπτικά εκδικάζοντας υποθέσεις βάσει κοινωνικών και οικονομικών χαρακτηριστικών των δραστών (Δασκαλάκης, 1985:124-5). Σπάνια είναι η επιβολή στερητικής ποινής της ελευθερίας σε υψηλού κοινωνικού status άτομα, με την πεποίθηση ότι μια τέτοια ποινή δεν αρμόζει στα άτομα αυτά, αφού αποτελεί αδικαιολόγητα σκληρή τακτική (Stadler, Benson & Cullen, 2012:2) και επιπλέον η στέρηση της ελευθερίας τους, θα προκαλέσει μια δυσμενή συνθήκη επιβίωσης και έναν προσβλητικό για αυτούς στιγματισμό (Κασάπογλου, 2016β:688).

Φαίνεται πως η επιλεκτικότητα στο στάδιο της επιβολής των ποινών δεν είναι τυχαία, καθώς στοχεύει στην προστασία και διατήρηση των ήδη διαμορφωμένων ανισοτήτων της κοινωνίας και την κάθετη δομή της. Η στέρηση της ελευθερίας και η διάκριση στην επιβολή των ποινών,

δημιουργούν εμπόδια στην κοινωνική εξέλιξη των ατόμων, με αποτέλεσμα άτομα των χαμηλών κοινωνικών στρωμάτων να είναι αδύνατον να προαχθούν σε κάποιο από τα υπερκείμενα κοινωνικά στρώματα, ενώ αντίθετα άτομα των υψηλών κοινωνικών στρωμάτων διατηρούν την κοινωνική τους θέση και εξαιρούνται από τον ποινικό στιγματισμό (Baratta, 2004:174-5). Με άλλα λόγια, τα κατώτερα στρώματα παραμένουν στο περιθώριο - αφού δεν υπάρχει δυνατότητα ενσωμάτωσης - ενώ οι ισχυροί εγκληματίες καταλήγουν να “χάνουν” τον εγκληματικό χαρακτήρα των πράξεων τους, την στιγμή που η πεποίθηση του να σχετίζεται η εγκληματικότητα με τις κατώτερες κοινωνικές τάξεις γιγαντώνεται (Baratta, 2004:184).

Τέλος, ισχυρός παράγοντας που ενισχύει το καθεστώς διάκρισης της ποινικής δικαιοσύνης, είναι η διαφθορά των δικαστικών και εισαγγελικών υπαλλήλων (Βιδάλη, 2017:83). Ειδικότερα, η διαφθορά των θεσμικών οργάνων εμφανίζεται είτε με χρηματισμό των αρχών, είτε με την στοχευμένη παραγωγή διατάξεων που εξυπηρετούν συμφέροντα της κυρίαρχης τάξης, είτε “πατώντας” σε νομοθετικές ασάφειες προς διευκόλυνση και ευνοϊκότερη μεταχείριση των δραστών ή ακόμη και με την αδρανοποίηση των μηχανισμών δίωξης (Κουράκης, 2018:582). Συνεπώς, η διαφθορά των θεσμικών οργάνων έχει ως αποτέλεσμα την δημιουργία αμφιβολιών, όσον αφορά την ίση μεταχείριση και εφαρμογή του νόμου, όπως επίσης και την ρήξη της εμπιστοσύνης των πολιτών απέναντι στο θεσμό, επηρεάζοντας την κοινωνική συνοχή και το αίσθημα ασφάλειας (Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019: 185-7).

3.5.3 Οι διακρίσεις κατά την έκτιση των ποινών (Σωφρονιστικό σύστημα)

Οι στερητικές ποινές ελευθερίας προάγουν τον σωφρονισμός του θύτη, την κοινωνική δικαιοσύνη και ομαλότητα, ενώ σκοπός τους είναι η ειδική και γενική πρόληψη καθώς και η ομαλή επανένταξη του δράστη στην κοινωνία (Παναγιωτόπουλος, 1990:211). Όλα τα παραπάνω, όμως, αποτελούν ένα θεωρητικό κομμάτι του θεσμού, αφού στην πραγματικότητα οι κοινωνικές ανισότητες εντείνονται λόγω της λανθασμένης λειτουργίας και διάρθρωσης του συστήματος. Η παραμονή των δραστών σε σωφρονιστικά ιδρύματα δημιουργεί μια απομάκρυνση του ατόμου από το κοινωνικό περιβάλλον, δυσκολεύοντας το έργο της επανένταξης του - καθώς η χρόνια παραμονή τους στη φυλακή δημιουργεί αντικοινωνικές συμπεριφορές - και την περαιτέρω ενασχόληση με εγκληματικές δραστηριότητες (Σορβατζιώτη, 2011:192-3).

Οι τακτικές αντεγκληματικής πολιτικής που θεωρητικά ακολουθούνται, στοχεύουν αφενός στην στήριξη και πνευματική εξέλιξη του κρατουμένου, προκειμένου να υπάρξει ομαλή επανένταξη του

ατόμου στην κοινωνία κατά την αποφυλάκισή του, το λεγόμενο δηλαδή προνοιακό πρότυπο και αφετέρου στον σεβασμό των δικαιωμάτων και την ίση και αξιοπρεπή μεταχείριση των δραστών κατά την έκτιση της ποινής τους, το αποκαλούμενο δικαιοκ πρότυπο (Κουράκης, 2017:251-4). Αντ' αυτού, οι κρατούμενοι έρχονται αντιμέτωποι με ένα τιμωρητικό σύστημα - ειδικά αν προέρχονται από χαμηλά κοινωνικά στρώματα - βασισμένο σε ανισότητες και σκληρή μεταχείριση (Σπανουδάκη, 2022: 279). Η υποστελέχωση από σωφρονιστικούς υπαλλήλους σε συνδυασμό με τον υπερπληθυσμό των φυλακών, την ανεπαρκή εκπαίδευσή των υπαλλήλων αλλά και την παθητική στάση που αποκτούν οι ίδιοι με τα χρόνια, δημιουργούν ένα οδυνηρό περιβάλλον για τους κρατούμενους, που δεν εμπεριέχει κανένα αίσθημα ασφάλειας και που είναι αδύνατον να καλυφθούν οι βασικές ανάγκες και δικαιώματα τους (Σορβατζιώτη, 2011:194).

Ο τρόπος, λοιπόν, λειτουργίας των φυλακών δεν συνάδει με τους προαναφερθέντες στόχους προς βελτίωση και σωφρονισμό του κρατουμένου, αλλά λειτουργούν ως “κλειστές κοινωνικές λέσχες” που φιλοξενούν περιθωριακά και κοινωνικά κατώτερα άτομα (Αλοσκόφης, 2019:88). Το ποινικό σύστημα αποτυγχάνει στη λειτουργία του και τον σωφρονισμό των δραστών, ενώ περαιτέρω περνά την “αχρήστευση” του κρατουμένου (Σορβατζιώτη, 2011:198).

Η πλειοψηφία των κρατουμένων αποτελείται από άτομα προερχόμενα από τα χαμηλά στρώματα της κοινωνίας, ωστόσο ένα μικρό τμήμα ατόμων προέρχεται από ανώτερα κοινωνικά στρώματα, τα οποία ως επί τω πλείστων είναι καταδικασμένα για την τέλεση οικονομικών αδικημάτων (Κασάπογλου, 2016α :2559) - υποδειγματικά κατόπιν έρευνας στα Κατάστημα Κράτησης του Κορυδαλλού το 2018, οι κρατούμενοι οικονομικών εγκλημάτων ανέρχονταν μόλις στο 2,1% (Αλοσκόφης, 2019:108). Οι ισχυροί κρατούμενοι χαρακτηρίζονται από προσαρμοστικότητα, ευελιξία και πειθαρχία (Κασάπογλου, 2016β: 694-9). Τα χαρακτηριστικά αυτά τους προσφέρουν μια ευνοϊκή μεταχείριση και φιλική σχέση με την διοίκηση και τους σωφρονιστικούς υπαλλήλους, αφού κερδίζουν την εμπιστοσύνη τους και καταφέρνουν να έχουν προνομιακές θέσεις εργασίας εντός των φυλακών, καθώς και δυνατότητα λήψης αδειών ή και υφ' όρων απόλυση (Κασάπογλου, 2016α :2571-6).

Τέλος, οι ισχυροί κρατούμενοι δύσκολα έρχονται αντιμέτωποι με τον κοινωνικό στιγματισμό, τη θυματοποίηση και με ανωμαλίες σχετικά με την κοινωνική τους επανένταξη κατόπιν της αποφυλάκισής τους, καθώς το οικογενειακό τους περιβάλλον και ο περίγυρός τους - καθόλη τη διάρκεια της παραμονής τους στις φυλακές - δεν απομακρύνεται (Κασάπογλου, 2016α :2576 - 2583). Ταυτόχρονα, οι περισσότεροι διαθέτουν περιουσιακά στοιχεία και επιχειρήσεις, με

αποτέλεσμα να μην υπάρχει φόβος σχετικά με την επιβίωση τους ή με υποτροπή των εγκληματικών τους δραστηριοτήτων - για λόγους επιβίωσης - μετά το πέρας της ποινής τους. Έτσι, οι φυλακές μοιάζουν να λειτουργούν ως ένα διάλειμμα στη ζωή των ισχυρών, παρόλη την ανεπανόρθωτη κοινωνική βλάβη που παράγουν (Κασάπογλου, 2016α :2576 - 2583).

4. Μελέτες περίπτωσης

4.1 Μεθοδολογία έρευνας

Στην παρούσα διπλωματική εξετάζονται οι εγκληματικές συμπεριφορές και δράσεις των ατόμων με υψηλό κοινωνικοοικονομικό κύρος, καθώς και πως αυτές αντιμετωπίζονται από τον ποινικό νόμο. Με την βοήθεια της βιβλιογραφικής ανασκόπησης και της ποιοτικής έρευνας θα μπορέσουμε να εμβαθύνουμε και να εξάγουμε συμπεράσματα, προκειμένου να απαντήσουμε το ερευνητικό ερώτημα περί ισότητας ενώπιον του νόμου. Η ποιοτική έρευνα αποτελεί ένα είδος επιστημονικής έρευνας (Ισαρη & Πουρκός, 2015: 12). Σε γενικές γραμμές, η επιστημονική έρευνα συνίσταται μιας έρευνας που: έχει σαν στόχο την αναζήτηση απαντήσεων σε μια ερώτηση, μέσω της συστηματικής χρήσης ενός προκαθορισμένου συνόλου διαδικασιών προκειμένου να δοθεί απάντηση, την συλλογή στοιχείων, την παραγωγή ευρημάτων που δεν είχαν καθοριστεί εκ των προτέρων αλλά και ευρημάτων που είναι εφαρμόσιμα πέρα από τα άμεσα όρια της μελέτης (Ισαρη & Πουρκός, 2015: 13-15). Επιπλέον, επιδιώκει να κατανοήσει ένα δεδομένο ερευνητικό πρόβλημα ή θέμα από την οπτική γωνία του τοπικού πληθυσμού που αφορά χωρίς να χρησιμοποιούνται αριθμητικά δεδομένα αλλά βιωματικά, εθνογραφικά, μελέτες περίπτωσης κ.α. (Northeastern University, 2016 : 2).

Ποιοτικός, η έρευνα είναι ιδιαίτερα αποτελεσματική στη λήψη συγκεκριμένων πολιτισμικών πληροφοριών σχετικά με τις αξίες, απόψεις, συμπεριφορές και κοινωνικά πλαίσια συγκεκριμένων πληθυσμών (Northeastern University, 2016 : 2). Ο λόγος που χρησιμοποιείται η ποιοτική προσέγγιση στην συγκεκριμένη εργασία είναι διότι έχουμε σαν σκοπό να εμβαθύνουμε στην διάσταση του φαινομένου και των αιτιών του, μέσα από την παράθεση των υποδειγματικών υποθέσεων. Μέσω της ποιοτικής προσέγγισης θα μπορέσουμε να εστιάσουμε το ενδιαφέρον μας στην ολιστική καταγραφή και ανάλυση ενός φαινομένου σύνθετου και μοναδικού (Μαντζούκας, 2007:237-8). Βασιζόμενοι στις παραδοχές της συστημικής προσέγγισης, θα εμβαθύνουμε στο ζήτημα των εγκληματικών συμπεριφορών υπό κοινωνικοοικονομικό πλαίσιο. Σε αντίθεση με τις ποσοτικές έρευνες, ο ποιοτικός ερευνητής έχει το πλεονέκτημα ότι δεν περιορίζεται σε στενές αντιλήψεις των θετικιστικών, ποσοτικών ερευνών για τις μονοδιάστατες αιτιοκρατικές σχέσεις μεταξύ των μεταβλητών, αλλά στις σύνθετες μορφές αλληλεπίδρασης σε μια κατάσταση (Ισαρη & Πουρκός, 2015: 42)

Πιο συγκεκριμένα, μέσω της ανάλυσης της υπόθεσης των Ζωνιανών θα μπορέσουμε να διαπιστώσουμε την αιτιοκρατική αντίληψη του εγκλήματος που επικρατεί, δηλαδή την προσκόλληση των κατασταλτικών μηχανισμών του κράτους προς τα “εγκλήματα του δρόμου” και τους περιθωριακούς εγκληματίες επιτρέποντας την αυθαίρετη και άνομη δράση των ισχυρών (Αλοσκόφης, 2021), καθώς και την δομική μεροληψία του ποινικού συστήματος στο σύνολό του (Χουλιάρας, 2021). Περαιτέρω, θα μας βοηθήσει να κατανοήσουμε τους λόγους που η ποινική καταστολή κατέστη αναποτελεσματική, όπως και τους παράγοντες που συντέλεσαν στην περαιτέρω εξάπλωση του φαινομένου. Στην συνέχεια, μέσω της μελέτης περίπτωσης του Qatargate και της παράθεσης των γεγονότων, θα μπορέσουμε να μελετήσουμε σε βάθος τους λόγους που διατηρείται και αναπτύσσεται το παγιωμένο ανομικό περιβάλλον στην πολιτική σφαίρα, την πολιτική διαφθορά και την κατάχρηση της θέσης εξουσίας, αλλά και να διαπιστώσουμε τα πλαίσια της επιλεκτικής λειτουργίας των νόμων.

4.2 Υπόθεση «Ζωνιανών»

Η υπόθεση των Ζωνιανών αποτελεί μια αξιοσημείωτη περίπτωση μελέτης, αφού ενδιαφέρον προκαλούν τόσο η εμμονή των κατασταλτικών μηχανισμών προς πάταξη και καταστολή των εγκλημάτων του δρόμου στα μεγάλα αστικά κέντρα, επιτρέποντας σε άτομα εκτός του αστικού ιστού να δρουν ανεξέλεγκτα σε ένα αυτοπροσδιοριζόμενο άβατο (Βιδάλη, 2008), όσο και το παγιωμένο πνεύμα ανομίας και ατιμωρησίας που είχε αναπτυχθεί στην περιοχή από τις αρχές της δεκαετίας του 1980 (Βιδάλη, 2011:1754). Η εμπλοκή των ντόπιων σε οργανωμένη επιχειρηματικά παραγωγή και διακίνηση κάνναβης, αποτελούσε προϊόν μακροχρόνιας δράσης σε διάφορες κατηγορίες εγκληματικών δραστηριοτήτων κατά το πέρασμα των χρόνων, όπως για παράδειγμα κατά τη δεκαετία του 1990 με οικονομικές απάτες κατά της ΕΕ προσκομίζοντας ψευδή στοιχεία, προκειμένου να λάβουν υπέρογκα ποσά επιδοτήσεων (Βιδάλη, 2011:1755). Η συστηματική παρανομία αλλά και η εξάπλωση των δραστηριοτήτων τους μέσω δικτύων συνεργασίας στο εξωτερικό, τροφοδοτούνταν από την ανεκτικότητα της ευρύτερης περιοχής και κατ' επέκταση από το καθεστώς ατιμωρησίας που επικρατούσε (Βιδάλη, 2011:1755-7).

Παρά την χρόνια ενασχόληση τους με εγκληματικές δραστηριότητες, η επίσημη τοποθέτηση ότι τα Ζωνιανά αποτελούσαν ένα κέντρο εγκληματικότητας έγινε ευρέως γνωστό το 2007, κατόπιν της συντονισμένης αστυνομικής επιχείρησης στην περιοχή και προκειμένου να συλληφθεί διαφυγόντας των αρχών έμπορος ναρκωτικών, που είχε βρει προστασία και καταφύγιο στην περιοχή. Τελικά, η πέμπτη κατά σειρά προσπάθεια μαζικής επίθεσης κατά των αστυνομικών οδήγησε στον

τραυματισμό τριών από από αυτών από πυρά των μελών της εγκληματικής οργάνωσης, που όπως διαπιστώθηκε ήταν ενήμεροι για την αστυνομική επιχείρηση εκ των έσω (Λαμπρόπουλος, 2008). Συνολικά για την υπόθεση υπήρξαν 41 κατηγορούμενοι για βαριά αδικήματα, εκ των οποίων οι 12 καταδικάστηκαν για εμπλοκή σε εγκληματική οργάνωση, οι δύο για συνεργεία σε απόπειρα ανθρωποκτονίας, ενώ όλοι οι υπόλοιποι εμπλεκόμενοι αφέθηκαν ελεύθεροι, αφού κρίθηκαν αθώοι (Πρώτο Θέμα, 2010). Οι δικαστικές αρχές δεν κατάφεραν να καταλήξουν στους φυσικούς αυτουργούς λόγω περιορισμένων στοιχείων και άρα της μη ασφαλούς δικανικής τους κρίσης. Έτσι, το σύνολο των εμπλεκόμενων εν τέλει απαλλάχθηκε από τις κατηγορίες για διενεργούμενες ληστείες και ξέπλυμα μαύρου χρήματος από τις παράνομες δραστηριότητες τους (Τα Νέα, 2010), παρόλο που υπήρχαν αδιάσειστα στοιχεία από την Υπηρεσία Ειδικών Ελέγχων που διαπίστωναν ένα διασυνωριακό σύστημα ξεπλύματος μαύρου χρήματος (Καλλίρη, Χατζηνικολάου, 2007).

Το ΟΕ συνδέεται τόσο στενά με τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομα κέρδη, που θα μπορούσε κανείς να υποστηρίξει ότι αποτελεί αναγκαία δραστηριότητα του ΟΕ το ξέπλυμα μαύρου χρήματος και η εισαγωγή των παράνομων εσόδων στη νόμιμη αγορά (Βασιλαντωνοπούλου, 2019: 257). Η σχέση αυτή απαιτεί την απόλυτη σύμπνοια με νόμιμες επιχειρήσεις, πολιτικούς και κρατικούς αξιωματούχους και φυσικά με το τραπεζικό σύστημα (Ruggiero, 2017:200). Τα δίκτυα σχέσεων μεταξύ του ΟΕ της νόμιμης οικονομίας, του κράτους και της πολιτικής, αποτελούν δομικά στοιχεία του συστήματος (Βιδάλη, 2017: 50). Μέσω των δικτύων επιτυγχάνεται η παροχή κάλυψης στους δράστες, με προσωπικό στόχο το αντίτιμο και με αποτέλεσμα την συγκάλυψη των πράξεων τους και άρα την ατιμωρησία των δραστών (Λάζος, 2007:144). Το γεγονός ότι υπήρχαν στοιχεία που αποδείκνυαν την συμμετοχή των δραστών σε διαδικασίες ξεπλύματος μαύρου χρήματος, θέτει την ετυμηγορία των δικαστών ως αβάσιμη και εσκεμμένη.

Περαιτέρω, στην οργάνωση, διαπιστώθηκε η εμπλοκή υψηλόβαθμων στελεχών της Αστυνομίας και κρατικών αξιωματούχων με τις κατηγορίες της παράβασης των καθηκόντων τους, κατάχρηση εξουσίας και εμπλοκή στην εγκληματική οργάνωση, ο ένας από αυτούς μάλιστα κρίθηκε ως ηγετικό στέλεχος της οργάνωσης, ωστόσο λίγο αργότερα αφέθηκαν ελεύθεροι, αφού κρίθηκαν αθώοι (iEfimerida, 2013). Η υπόθεση δεν άργησε να πάρει πολιτικές προεκτάσεις με τον τότε υπουργό Εσωτερικών να μπαίνει στο στόχαστρο, για υποβαθμισμό της Ελληνικής Αστυνομίας και για αδιαφορία προς την υπέρμετρη ανομία που είχε αναπτυχθεί στην περιοχή, αφήνοντας αιχμές για την διαπλοκή του με την Μαφία των Ζωνιανών. Οι κατηγορίες επήλθαν στον σύμβουλο του Πρωθυπουργού της τότε κυβέρνησης και πρώην υπουργού Γιάννη Κεφαλογιάννη, για απόπειρα

υπόθαλψης εγκληματία και προτροπή σε ψευδορκία δύο δημοσίων υπαλλήλων που ήταν μάρτυρες σε υπόθεση ναρκωτικών της περιοχής (Τα Νέα, 2007). Τον Σεπτέμβριο του 2008, το Μονομελές Πλημμελειοδικείο Ρεθύμνου τον καταδίκασε πρωτόδικα, σε 12 μήνες φυλάκιση με αναστολή. Ωστόσο, τον Δεκέμβρη του ίδιου έτους - δηλαδή τρεις μόλις μήνες από την πρωτόδικη απόφαση -, κατά την εκδίκαση της έφεσης του επιβλήθηκε ποινή πέντε μηνών με τριετή αναστολή, αφού το δικαστήριο του αναγνώρισε ελαφρυντικά λόγω του πρότερου έντιμου βίου του (Reporter, 2008).

Το ζήτημα που αναφύεται υποδεικνύει ένα βαθύτερο πρόβλημα, που απεικονίζει την δομική φύση της διαφθοράς, η οποία φαίνεται να σχετίζεται με ζητήματα που αφορούν τις σχέσεις εξουσίας και τις διακρίσεις του νόμου απέναντι στην ελίτ (Sutherland, 1944 : 137). Αρχικά, τα γεγονότα θέτουν την πολιτική διαφθορά ως μια παγιωμένη πολιτική κουλτούρα, που λειτουργεί μέσω πελατειακών σχέσεων και απόλυτης συμβίωσης με το ΟΕ (Chambliss, 1988: 207). Η ανισότητα του νόμου υπέρ των εγκλημάτων της κοινωνικοπολιτικής ελίτ και το παγιωμένο ανομικό καθεστώς μέσω της δωροδοκίας τους και της κατάχρησης της εξουσίας, αναδεικνύουν μια βαθύτερη παθογένεια, στην οποία το πολιτικό σύστημα και το ΟΕ αλληλοεξυπηρετούνται και συνεργάζονται (Βασιλαντωνοπούλου, 2014: 118). Επι της ουσίας, η διαφθορά της Αστυνομίας, των πολιτικών και κρατικών φορέων λειτουργεί ως ένας συνδετικός κρίκος που ενώνει την πραγμάτωση της παράνομης δραστηριότητας με το ΟΕ (Βιδάλη, 2017: 155).

Η αναποτελεσματικότητα του ποινικοκατασταλτικού μηχανισμού καθ' όλη τη διαδικασία του, εγείρει ερωτήματα σχετικά με την αμεροληψία του. Αρχικά, η αστυνομική καταστολή στάθηκε ατελέσφορη όσον αφορά την εξιχνίαση και σύλληψη των δραστών για ένα πάρα πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα. Φάνηκε να κρατά έναν παθητικό ρόλο αποτυγχάνοντας να ελέγξει και να καταστείλει τις παράνομες πράξεις της οργάνωσης, γεγονός που παραπέμπει τόσο στο στερεοτυπικό πρότυπο αστυνόμευσης που προωθείται από την εκάστοτε κυβέρνηση και άρα στην επιλεκτική λειτουργία του συστήματος (Βιδάλη, 2017: 69), όσο και στην παγιωμένη αστυνομική κουλτούρα που χαρακτηρίζεται από αδιαφορία και δεκασμό (Καλίτσης, 2014: 107). Φυσικά, η εμπλοκή και η αστυνομική διαφθορά υψηλόβαθμων και μη αστυνομικών, αναδεικνύει μια εγγενή θεσμική δυσλειτουργία των αρχών, η οποία υπονομεύει την αξιοπιστία και την εμπιστοσύνη των πολιτών, αλλά και την ίδια της την λειτουργία (Δημητρίου, 2016: 48). Μέσω αυτής επιτυγχάνεται η κάλυψη των δραστών και άρα η ατιμωρησία τους. Η ατιμωρησία που παρατηρείται σε όλο το χρονικό της υπόθεσης, υπό την ευρεία έννοιά της, συνδέεται με την απουσία ουσιαστικής ποινικής δίωξης συμπεριφορών, οι οποίες ενώ τυποποιούνται στην ποινική νομοθεσία, τελικά δεν

τιμωρούνται για λόγους κυρίως πρακτικούς - όπως λόγω της αναποτελεσματικής λειτουργίας των διωκτικών αρχών, ή από φόβο των πολιτών για καταγγελία της αξιόποινης πράξης - και όχι για τόσο κανονιστικούς λόγους (Χουλιάρης, 2021: 68). Η εν λόγω έννοια της ατιμωρησίας συνδέεται περαιτέρω με τον “σκοτεινό αριθμό” της εγκληματικότητας, με την αθέατη δηλαδή εγκληματικότητα. Έτσι, ενώ οι δράσεις της εγκληματικής οργάνωσης ήταν ευρέως γνωστές, οι δράστες παρέμεναν άγνωστοι για χρόνια. Γίνεται αντιληπτό δηλαδή ότι η ατιμωρησία αποτελεί ένα διαχρονικό και δομικό στοιχείο της έννομης τάξης (Χουλιάρης, 2021: 68).

Έπειτα, η ποινική έκβαση της υπόθεσης υπογραμμίζει τη διάκριση της ποινικής δικαιοσύνης. Κατά την ποινική διαδικασία, οι δικαστικοί λειτουργοί καλούνται να αποφανθούν περί ενοχής ή μη του κατηγορουμένου, αφού πρώτα οφείλουν να αποδείξουν την αλήθεια τηρώντας τις αρχές της ποινικής δίκης, εξετάζοντας όλα τα πειστήρια και διερευνώντας σε βάθος την υπόσταση του εκάστοτε εγκλήματος (Σορβατζιώτη, 2011:128). Στην συγκεκριμένη περίπτωση είδαμε ότι με πρόφαση την έλλειψη στοιχείων, οι κατηγορούμενοι οδηγήθηκαν σε ηπιότερη ποινική κύρωση. Οι εμπλεκόμενοι δε πολιτικοί και αστυνομικοί κρίθηκαν αθώοι. Το μοτίβο αυτό αποτυπώνει τη θεωρία περί “πραγματικότητας του νόμου”, που κατά παράβαση των καθηκόντων της η ποινική δικαιοσύνη λειτουργεί μεροληπτικά και ευνοικότερα σε πρόσωπα που αποτελούν την κοινωνική ελίτ ((Βιδάλη & Κουλούρης, 2012:69). Φαίνεται, η επιβολή στερητικής ποινής της ελευθερίας τους να θεωρείται ότι δεν αρμόζει στα άτομα αυτά, αφού θα προκαλέσει μια δυσμενή συνθήκη επιβίωσης και στιγματισμού (Κασάπογλου, 2016β:688). Επιπλέον, οι στερεοτυπικές αντιλήψεις γύρω από τον εγκληματία που διακατέχουν το δικαστικό σώμα, τους οδηγεί στην εκδίκαση υποθέσεων βάσει κοινωνικών και οικονομικών κριτηρίων (Δασκαλάκης, 1985:124-5). Εν ολίγοις, η επιλεκτικότητα που αποτυπώνεται στο στάδιο επιβολής του νόμου, μοιάζει να διαδραματίζει έναν οργανωτικό ρόλο στην κοινωνία, αφού προστατεύει και διατηρεί τις ήδη διαμορφωμένες ανισότητες εντός της κοινωνίας και την κάθετη δομή της (Baratta, 2004:174-5).

Έτσι, το ΟΕ φαίνεται να αποτελεί ένα αναπόσπαστο κομμάτι του συστήματος που με λειτουργικό μέσο τη διαπλοκή και διαφθορά του πολιτικού συστήματος και των τοπικών κατασταλτικών μηχανισμών, επιτρέποντας στο χωριό των Ζωνιανών να παγιωθεί μια οργάνωση τόσο εγκληματική, όσο και κοινωνικοπολιτική (Βιδάλη, 2011:1757). Η εμπλοκή πολιτικών προσώπων και αξιωματούχων της Αστυνομίας μας αναδεικνύει την συμβιωτική σχέση τους με το ΟΕ, αλλά και την επιλεκτικότητα των διωκτικών αρχών (Chambliss, 2004: 243). Μπορεί κανείς να διακρίνει με ευκολία τα εύπλαστα όρια του τυπικού ελέγχου και λόγω της εμπλοκής του, αλλά και αν

παράλληλα αναλογιστεί ότι η δράση της εγκληματικής οργάνωσης έμεινε ατιμώρητη για πάνω από μια δεκαετία (Βιδάλη, 2011:1755). Η εμπλοκή της πλειοψηφίας των κατοίκων στις παράνομες δραστηριότητες μας επιτρέπει να θεωρήσουμε το οργανωμένο έγκλημα ως μια νόμιμη επιχείρηση που διεισδύει και λειτουργεί ως τέτοια, ως ένα σύστημα καταμερισμού εργασίας που διαμορφώνεται ανάλογα τον κυρίαρχο τύπο της οικονομίας και των εργασιακών σχέσεων (Βιδάλη, 2014:200). Διαπιστώνουμε, δηλαδή, ότι δρούσε σαν μια νόμιμη επιχείρηση σε μια παραοικονομία, που υποστηριζόταν από τους επίσημους φορείς του κράτους, στο όνομα του πλουτισμού (Σταμούλη, 2019:218).

Εμβαθύνοντας στην ως άνω διαπίστωση, ότι δηλαδή το ΟΕ λειτουργεί σαν μια νόμιμη επιχείρηση, παρατηρούμε ότι τα χαρακτηριστικά που φέρουν οι οργανωμένες εγκληματικές ομάδες είναι όμοια με αυτά των νόμιμων επιχειρήσεων (Chambliss, 1978:2). Προσεγγίζοντας το ΟΕ υπό το πρίσμα της διάρθρωσης και λειτουργίας των νόμιμων επιχειρήσεων, αν δηλαδή εστιάσουμε στα στάδια και τις διαδικασίες του καταμερισμού της εργασίας εντός των οργανωμένων εγκληματικών ομάδων, αλλά και στα επιμέρους στάδια ανάπτυξης της δραστηριότητάς τους, παρατηρούμε μια κοινή λογική να ακολουθείται και στις δύο περιπτώσεις (Paoli & Fijnaut, 2004:31-33). Με άλλα λόγια, οι τεχνικές που ακολουθούνται σχετικά με την στρατολόγηση των μελών, την προώθηση των συμφερόντων και τη μεγιστοποίηση των κερδών της επιχείρησης προκειμένου να ελέγχουν την αγορά και τον ανταγωνισμό, αλλά και η διαρκής συγκάλυψη των δραστηριοτήτων τους έρχονται σε ταύτιση με μια επιχείρηση που λειτουργεί νόμιμα (Σταμούλη, 2019:219). Η προώθηση και παροχή παράνομων προϊόντων και υπηρεσιών του Ο.Ε, μας θυμίζει τα στάδια και τον σχεδιασμό της εφοδιαστικής αλυσίδας που ακολουθούνται σε νόμιμες επιχειρήσεις (Σταμούλη, 2019:219). Παράλληλα, το κράτος και οι φορείς του τείνουν να αντιμετωπίζουν το ΟΕ ως μια νόμιμη επιχείρηση, μέσω της διαπλοκής και της συνεργασίας μαζί του, όπως ακριβώς θα έπρατταν δηλαδή και με μια νόμιμη επιχείρηση (Ruggiero, 1997: 28).

Η ταύτιση των συμφερόντων μεταξύ της εγκληματικής οργάνωσης και της νόμιμης αγοράς, αποδίδει στο ΟΕ την αναγκαιότητα να αποτελεί μέρος της κοινωνίας (Ruggiero, 2017: 217). Συνεπώς, ενώ αυτό εντοπίζεται στην άτυπη οικονομία, τελικά είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με τη νόμιμη (Hirshfeld, 2015:25). Κατά αυτόν τον τρόπο, η αναποτελεσματικότητα των ποινικοκατασταλτικών μηχανισμών μπορεί να ερμηνευθεί με έναν διττό τρόπο. Αφενός, λόγω της σύμπραξης και διαπλοκής του ΟΕ με τους κρατικούς φορείς, μια πελατειακή και ανατροφοδοτούμενη σχέση που βασίζεται σε έναν κοινό σκοπό την απόκτηση ωφελημάτων

(Σταμούλη, 2019:236) και αφετέρου, στην συστημική προσέγγιση ότι το ΟΕ δημιουργεί μια παράλληλη οικονομία η οποία εξυπηρετεί άτομα που δεν ενσωματώνονται στη νόμιμη και άρα απορροφώνται από την παραοικονομία, διατηρώντας έτσι την κοινωνική ανισότητα (Σταμούλη, 2019:217).

Δομικά η εγκληματική οργάνωση των Ζωνιανών διέθετε ιεραρχική δομή, υπήρχε χρήση βίας, διέθεταν μέσα εκφοβισμού, ενώ επιπλέον υπήρχε διάρκεια ετών δραστηριότητας και τα μέλη της απάρτιζαν την πλειοψηφία της τοπικής κοινωνίας, συμπεριλαμβανομένων και κρατικών και πολιτικών φορέων αφού δεν έλειπε η άσκηση πολιτικής επιρροής (Βιδάλη, 2017:258). Τα ως άνω χαρακτηριστικά ακολουθούν τον ορισμό του οργανωμένου εγκλήματος που αποτυπώνεται στο έγγραφο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου (Paoli & Beken, 2014:22). Η διαχρονική ενασχόληση των κατοίκων του ορεινού Μυλοποτάμου με παράνομες δραστηριότητες παραπέμπει στο σχήμα της διαφορικής συναναστροφής, που σαν κληροδότημα οι εγκληματικές συμπεριφορές πέρασαν στις νέες γενιές, οι οποίες με τη σειρά τους τις ανέπτυξαν και τις προσαρμοσαν στις εξελίξεις (Βιδάλη, 2013:119). Η εξέλιξη του τρόπου δράσης τους στάθηκε απαραίτητη εξαιτίας της ανάγκης να ανταπεξέλθουν στα καινούργια δεδομένα της αγοράς και του ανταγωνισμού. Έτσι, η νέα γενιά διαθέτοντας την εγκληματική συμπεριφορά και με στόχο το κέρδος αναγκάστηκε να προσαρμόσει τις εγκληματικές της δραστηριότητες στις ανάγκες της εποχής περνώντας στην παγκόσμια αγορά των ναρκωτικών (Σταμούλη, 2019:218).

Η εξέλιξη της εγκληματικής οργάνωσης των Ζωνιανών, επαναπροσδιορίζοντας τους στόχους της και την δραστηριότητα της ανάλογα το ζητούμενο των εξελίξεων και εξαπλώνοντας τη δράση τους σε διασυνοριακό επίπεδο, μας παραπέμπει στην δράση και την εξέλιξη της Σικελικής Μαφίας (Cressey, 1969:15). Πιο συγκεκριμένα, ο αρχικός στόχος της Σικελικής Μαφίας ήταν η απόκτηση σεβασμού και ισχύος, η συσσώρευση εξουσίας που θα μπορούσε να ασκήσει το μέλος μέσα στη γειτονιά του, οι βασικές δραστηριότητες κινούνταν στα πλαίσια νόμιμων και παράνομων οικονομικών δραστηριοτήτων (Paoli, 2003:151). Αυτό σύντομα άλλαξε, όταν οι κοινωνικοοικονομικές εξελίξεις τους οδήγησαν σε μια ευρεία γκάμα παράνομων δραστηριοτήτων σε διεθνικό επίπεδο, αναπτύσσοντας ολοένα και πιο συμβιωτική σχέση με το κράτος και φυσικά με κύριο στόχο τον πλουτισμό (Paoli, 2003:153). Το σχήμα αυτό εφαρμόστηκε πλήρως από την εγκληματική οργάνωση του ορεινού Μυλοποτάμου, οι στόχοι και ο τρόπος δράσης τους καθορίστηκαν με βάση τις ανάγκες της εποχής και της αγοράς, κάνοντας εμφανή την δυνατότητα

του Ο.Ε να προσαρμόζεται και να διαμορφώνεται στοχευμένα, προκειμένου να εξελιχθεί και να επιβιώσει (Ruggiero, 2017: 215).

Εν κατακλείδι, ένα από τα βασικά στοιχεία που ανάγονται από την υπόθεση του ΟΕ των Ζωνιανών είναι η συμβίωση και η διαπλοκή μεταξύ κράτους και ΟΕ, νομιμότητας και παρανομίας (Chambliss, 2004: 240). Η διάρκεια στο χρόνο δράσης της οργάνωσης, οι δομές θέσεων εργασίας που δημιουργούν εντός της, οι κανόνες και οι διαδικασίες που οριοθετούνται και προσανατολίζουν την ατομική δράση και ο προσανατολισμός της στην επίτευξη οργανωσιακών σκοπών, καθιστούν την εγκληματική οργάνωση ως ένα ορθολογικό σύστημα δράσης, σε σημείο που η οργάνωση τείνει να ξεπερνά το άτομο, να φαίνεται σαν να έχει “απορροφήσει” την τοπική κοινωνία και να διαμορφώνει μια νέα πραγματικότητα, όπου σε αυτήν οι οργανώσεις αναδεικνύονται ως κοινωνικοί δρώντες (Χουλιάρης, 2016). Έτσι, το ΟΕ δείχνει να αποτελεί μια συστημική εγκληματική δραστηριότητα (Green & Ward, 2004:86). Η εγκαθίδρυση του στον κοινωνικό ιστό και η κοινωνική ανοχή που αναπτύχθηκε, αποτελεί προϊόν της συμβιωτικής του σχέσης με το κράτος, το οποίο φαίνεται να ενισχύεται περαιτέρω από το πολιτικοοικονομικό σύστημα και τις χαλαρές σχέσεις που αναπτύσσονται μέσω της διαφθοράς σε πολιτικούς, αστυνομικούς και δικαστικούς λειτουργούς (Chambliss, 1988:52, Βιδάλη, 2017: 155).

Η σχέση αυτή επιδρά στους ποινικοκατασταλτικούς μηχανισμούς, θέτοντας την ποινική καταστολή αναποτελεσματική (Chambliss, 2004: 241). Παράλληλα, η ανοχή και εμπλοκή της τοπικής κοινωνίας φάνηκε ότι ενίσχυσε το πέπλο προστασίας των παρανομούντων και συνέβαλε στην οικονομική ενδυνάμωση τους, στην περαιτέρω βελτίωση της υπόληψης τους και άρα στην συγκέντρωση εξουσίας (Βιδάλη, 2011:1764). Με άλλα λόγια, ο έντονος πλουτισμός και τα δίκτυα συνεργασίας και πελατειακών σχέσεων με τους μηχανισμούς τυπικού κοινωνικού ελέγχου, τους οδήγησε σε μια υψηλή κατάταξη ισχύος, ενώ παράλληλα παρέμειναν υπό το πέπλο της ατιμωρησίας (Βιδάλη, 2011:1758-9). Έτσι, η θέση και το κύρος των δραστών φαίνεται να παίζουν καίριο ρόλο στον τρόπο μεταχείρισης τους από την ποινική δικαιοσύνη (Baratta, 2004: 171) και άρα, η επιλεκτικότητα στο στάδιο της επιβολής των ποινών να μην αποτελεί τυχαίο γεγονός, καθώς δείχνει να στοχεύει στην προστασία και διατήρηση των ήδη διαμορφωμένων ανισοτήτων της κοινωνίας και την κάθετη δομή της (Baratta, 2004: 173).

Το κοινωνικό περιβάλλον αλληλεπιδρά με το ΟΕ και έτσι συνυπάρχει με το σύστημα, αποτελώντας αναπόσπαστο κομμάτι του (Ruggiero, 2017: 215). Έτσι, τα ερωτήματα που γεννιούνται από τις άνω πληροφορίες που δόθηκαν σχετικά με το ποιός το τροφοδοτεί, γιατί δεν καταστέλλεται, γιατί ο

ποινικοκατασταλτικός μηχανισμός λειτουργεί υπέρ του, απαντώνται από την εστίαση στην ίδια την κοινωνία και το σύγχρονο πολιτικό και οικονομικό καθεστώς. Η μη καταστολή του διατηρεί το υπάρχων κατεστημένο σύστημα, το οποίο δείχνει να κινείται παράλληλα με αυτό (Σταμούλη, 2019: 216). Η απάντηση στο αρχικό μας ερώτημα έτσι, περί ισότητας ενώπιον του νόμου, δίνεται από την συστημική οπτική ότι, το ΟΕ δεν αποτελεί μονάχα μια υποκατηγορία εγκληματικής δραστηριότητας, αλλά μια δυναμική που εμπλέκει πλήθος ατόμων από όλα τα κοινωνικά στρώματα που έχουν κοινό σκοπό και κίνητρο, και εξυπηρετεί την γενικότερη διατήρηση του καπιταλιστικού συστήματος και των κοινωνικών ανισοτήτων (Βιδάλη, 2017: 50-52). Με άλλα λόγια, το ΟΕ αποτελεί δομικό στοιχείο των σύγχρονων κοινωνιών, λόγω της δυνατότητας του να παρουσιάζεται ως απάντηση στις αντιφάσεις του συστήματος (Chambliss, 1988: 194).

4.3 Υπόθεση «Qatargate»

Το Δεκέμβρη του 2022 άρχισε να εκτυλίσσεται ένα από τα μεγαλύτερα σκάνδαλα διαφθοράς. Η υπόθεση Qatargate αφορά μέλη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και υπαλλήλους των θεσμών της ΕΕ που κατηγορήθηκαν και συνελήφθησαν ως ύποπτοι για συμμετοχή σε εγκληματική οργάνωση, διαφθορά, και ξέπλυμα μαύρου χρήματος, στο όνομα κυβερνητικών αξιωματούχων του Κατάρ και του Μαρόκου (Wheaton & Camut, 2022). Η υπόθεση θεωρήθηκε αρχικά ως μια φορολογική απάτη, ενώ στην συνέχεια εξελίχθηκε σε ένα από τα μεγαλύτερα σκάνδαλα διαφθοράς, αφού ανακαλύφθηκε ένα μεγάλο lobby που λειτουργούσε για λογαριασμό εξυπηρέτησης συμφερόντων (Alemanno, 2023). Η πολιτική διαφθορά πρόκειται για ένα από τα μεγαλύτερα εμπόδια προς επίτευξη της διαφάνειας του δημοσίου τομέα, καθώς διαθέτει την δύναμη να αποδυναμώνει τις δημοκρατικές αξίες, να υποβιβάζει τον ρόλο και την δυναμική του πολίτη (Ακρίβου, 2004).

Κατόπιν έρευνας, η βελγική Αστυνομία προέβη σε 16 επιδρομές, ενώ προχώρησε σε οκτώ συλλήψεις - μεταξύ των άλλων και της Ελληνίδας Ευρωβουλευτή και αντιπροέδρου του ΕΚ Εύα Καϊλή, που μετά από έφοδο στο σπίτι της βρέθηκαν και κατασχέθηκαν 150.000 ευρώ (France 24, 2022). Παράλληλα, συνελήφθη ο πατέρας της προαναφερόμενης - ο οποίος προσπάθησε να διαφύγει της χώρας - με μια βαλίτσα γεμάτη χρήματα, καθώς και ο σύντροφος της Φραντσέσκο Τζόρτζι (Rauhala & Timsit, 2022). Οι έφοδοι συνεχίστηκαν στο χώρο του Αντόνιο Παντσέρι - Ιταλού πρώην ευρωβουλευτή, όπου η αστυνομία κατάσχεσε πάνω από 600.000 ευρώ μετρητά που ήταν κρυμμένα στο χρηματοκιβώτιο του. Έφοδος πραγματοποιήθηκε και στα γραφεία της διεθνούς ΜΚΟ “Fight Impunity”, μιας οργάνωσης που δημιουργήθηκε για να προωθήσει «την καταπολέμηση της ατιμωρησίας για σοβαρές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων» στο όνομα της διεθνούς δικαιοσύνης, που καθήκοντα προέδρου εκτελούσε ο ίδιος. Λίγο αργότερα οι Ιταλικές αρχές εξέδωσαν ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης για την γυναίκα του και την κόρη του (Wheaton & Camut, 2022).

Στις 2 Ιανουαρίου 2022 υποβάλλεται αίτημα άρσης διπλωματικής ασυλίας προς το ΕΚ από Βέλγους εισαγγελείς για τους Ευρωβουλευτές Μαρκ Ταραμπέλα και Αντρέα Κοτσολίνιο - οι οποίοι κατά τη διάρκεια προγραμματισμένης κοινοβουλευτικής συνεδρίασης υπερψήφισαν την άρση της ασυλίας τους. Ωστόσο, το ένταλμα σύλληψης τους εκδόθηκε ένα χρόνο αργότερα, τον Φεβρουάριο του 2023 με κατηγορίες περί διαφθοράς, ξεπλύματος μαύρου χρήματος και συμμετοχής σε εγκληματική οργάνωση. Οι ίδιοι, μαζί με άλλες δύο Ευρωβουλευτές την Μαρί Αρένα και Αλεσάντρα Μορέτι υποστήριξαν ότι ενεργούσαν κατόπιν των οδηγιών του Παντσέρι (Gijs & Wax, 2023). Η

αδρανοποίηση των μηχανισμών κοινωνικού ελέγχου εξασφαλίζουν έναν υψηλό βαθμό ατιμωρησίας και αθεατότητας (Sutherland, 1944: 137). Οι καθυστερήσεις που παρατηρούμε στις διαδικασίες που σχετίζονται με την εξιχνίαση της υπόθεσης και την ποινική δίωξη των δραστών συντελούν στην συγκάλυψη τους, με κίνδυνο είτε την διαφυγή των δραστών, είτε και την παραγραφή του ίδιου του εγκλήματος, αφήνοντας έτσι ατιμώρητους τους ιθύνοντες και διαχέοντας το μύθευμα της ουδετερότητας και ισότητας του νόμου (Γασπαρινάτου, 2019: 175). Συνεπώς, η άποψη ότι η ποινική τους αντιμετώπιση λειτουργεί με ανεπάρκεια εξαιτίας των διαπλεκόμενων συμφερόντων (Χουλιάρας, 2019:72), ενώ παράλληλα η πολιτική ισχύς αποτρέπει την εγκληματοποίηση και καταδίκη των παρεκκλίσεων τους, αντικατοπτρίζεται και επιβεβαιώνεται βάσει των ως άνω (Αλοσκόφης, 2019:94).

Μεταξύ άλλων, η Ομοσπονδιακή Εισαγγελία του Βελγίου κατηγόρησε τους ως άνω για λήψη μεγάλων χρηματικών ποσών από το Κατάρ, προκειμένου να επηρεάσουν αποφάσεις του Κοινοβουλίου. Πιο συγκεκριμένα, το σκάνδαλο ξέσπασε κατά τη διάρκεια του Παγκοσμίου Κυπέλλου ποδοσφαίρου που διεξήχθη στο Κατάρ. Μια πολύ καλή στιγμή να ενισχυθεί η φήμη του και να άρει τις καταγγελίες που το βάραιναν για εργασιακή κακομεταχείριση των εργατών μεταναστών, κατά τη διάρκεια των κατασκευών των γηπέδων της διοργανώτριας χώρας. Η Εύα Καϊλή στα πλαίσια της επίσκεψής της στο Κατάρ για συνάντηση με τον Υπουργό Εργασίας Ali bin Samikh al Marri, επαίνεσε το έθνος του Κόλπου χαρακτηρίζοντας το ως “πρωταγωνιστή στα εργασιακά δικαιώματα” (Pereira, 2024). Το ζήτημα που τίθεται εδώ ξεπερνά το φαινόμενο της πολιτικής διαφθοράς. Αν και πολλές φορές το φαινόμενο της πολιτικής διαφθοράς συγχέεται με το φαινόμενο του lobbying, αυτά αποτελούν δύο διαφορετικές έννοιες (Μπέλλος, 2020 : 4). Το lobbying ή άσκηση επιρροής σαν όρος θα μπορούσε να αποδοθεί ως ο επηρεασμός σε ομάδες συμφερόντων, το οποίο αποτελεί μια διεθνώς νόμιμη διαδικασία (Βουλή των Ελλήνων, 2021: 01). Ωστόσο, βασίζεται σε ανεπαρκείς κανόνες και διαφάνεια, με αποτέλεσμα να λειτουργεί ως υποκατάστατο της διαφθοράς, είτε παράλληλα με αυτήν, μέσω της αθέμιτης άσκησης επιρροής προς συγκεκριμένες κατευθύνσεις και για συγκεκριμένους σκοπούς (Campos & Giovannoni, 2006: 03). Οι λομπίστες συνηθίζουν αντιπροσωπεύουν μεγάλες εταιρείες, ΜΚΟ, συμφέροντα τρίτων χωρών, πολιτικούς και άλλους οργανισμούς προκειμένου να υποστηρίξουν και να ενισχύσουν νόμους και κανονισμούς που ευνοούν τον οργανισμό ή την επιχείρηση (Μπέλλος, 2020 : 6). Ωστόσο ο στόχος που έχουν να αντιπροσωπεύσουν ενίοτε είναι επίσημος και καταπατά το υπάρχον θεσμικό του πλαίσιο (Campos & Giovannoni, 2006: 06).

Λίγο αργότερα δε, τα βελγικά δικαστήρια εντόπισαν μια ολόκληρη επιχείρηση επιρροής - που την έναρξή της έκανε το 2018 - μεταξύ του πρώην Ιταλού Ευρωβουλευτή Αντόνιο Παντσέρι, του Φραντσέσκο Τζόρτζι - βοηθό του πρώτου και σύζυγο της Εύας Καϊλή -, του υπουργού Εξωτερικών και σημερινό πρωθυπουργό του Κατάρ Mohammed al Thani, του υπουργού Εργασίας του Κατάρ Ali al Marri και τέλος του πρώην Ευρωπαϊκού Επιτρόπου Μετανάστευσης και μετέπειτα επαμειβόμενο διευθυντή της διαπλεκόμενης ΜΚΟ - που ιδρύθηκε Α. Παντσέρι - Δημήτρη Αβραμόπουλου, προκειμένου να απαλλαχθεί το Κατάρ από την υποχρέωση Βίζας. Κατόπιν θετικής έκθεσης του τελευταίου, το Κατάρ εντάχθηκε στον κατάλογο Σένγκεν (Τα Νεα, 2023). Ο τελευταίος έχει διαφύγει των κατηγοριών μέχρι στιγμής, υποστηρίζοντας ότι ο ίδιος δεν είχε ουδεμία σχέση με το καθεστώς lobbying που επικρατούσε, η συμμετοχή του στην ΜΚΟ ήταν τιμητική και όχι εκτελεστική και μάλιστα με την γραπτή συγκατάθεση της Προέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Ούρσουλα φον ντε Λαιεν (enikos.gr, 2022).

Ο Α. Παντσέρι, η Ε. Καϊλή, ο Φ. Τζόρτζι, ο Μ. Ταραμπέλα (Βέλγος Ευρωβουλευτής) και ο Ν. Ταλαμάνκα (επικεφαλής της “No Peace Without Justice” ΜΚΟ, ύποπτης για δωροδοκία Ευρωβουλευτών και σύμπραξης με την ΜΚΟ “Fight Impunity”), προφυλακίστηκαν με κατηγορίες περί σύστασης και συμμετοχής σε εγκληματική οργάνωση, διαφθοράς και ξεπλύματος μαύρου χρήματος. Ωστόσο, μερικούς μήνες αργότερα όλοι του αφέθηκαν ελεύθεροι υπό όρους και με τον περιορισμό ηλεκτρονικής επιτήρησης (βραχιολάκι), που και αυτό δεν άργησε να αποσυρθεί από τις βελγικές Αρχές (Euronews, 2023). Παρά την καθ’ ομολογία των δύο εκ των πέντε συλληφθέντων περί ενοχής, η στερητική ποινή της ελευθερίας τους ήταν βραχυπρόθεσμη και μετατρέψιμη σε ηπιότερη. Ενδεικτικά, ο Α. Παντσέρι ενώ ομολόγησε την ενοχή του και χαρακτηρίστηκε τον εαυτό του ως “εγκέφαλος” της οργάνωσης, τον Απρίλιο του 2023 είχε ήδη αποφυλακιστεί και αφαιρέσει το ηλεκτρονικό βραχιόλι επιτήρησης - νωρίτερα ακόμα και των κατηγορουμένων που δεν έχουν παραδεχτεί την συμμετοχή τους. Να σημειωθεί, ότι είχε συμφωνήσει με την Ομοσπονδιακή Εισαγγελία Βελγίου την παροχή πληροφοριών σχετικά με τα αδικήματα που βαρύνουν αυτόν και τους συνεργούς του υπογράφοντας “μνημόνιο μεταμέλειας” (In Newspaper, 2023).

Παρόλο που η διαφθορά και δωροδοκία πολιτικών προσώπων τυποποιούνται στον ποινικό νόμο, ενώ ταυτόχρονα οι υπηρεσιακές παραλείψεις και ενέργειες τους ζημιώνουν τα συμφέροντα και την ασφάλεια της ΕΕ, η ποινή στέρησης της ελευθερίας των δραστών στάθηκε βραχύχρονη και η μεταχείριση του κατ’ ομολογίαν “εγκεφάλου” της οργάνωσης - δίνοντας του την δυνατότητα για υπογραφή μνημονίου μεταμέλειας - ευνοϊκή. Η θέση και το κύρος των δραστών φαίνεται να

παίζουν καίριο ρόλο στον τρόπο μεταχείρισης τους από την ποινική δικαιοσύνη (Baratta, 2004: 171). Έτσι, η επιλεκτικότητα στο στάδιο της επιβολής των ποινών δεν μοιάζει να είναι τυχαία, καθώς δείχνει να στοχεύει στην προστασία και διατήρηση των ήδη διαμορφωμένων ανισοτήτων της κοινωνίας και την κάθετη δομή της (Baratta, 2004: 173).

Το σκάνδαλο του Qatargate όπως φαίνεται άνοιξε το κουτί της Πανδώρας σε ό,τι αφορά την ΕΕ και το ΕΚ, αφού αποκάλυψε τόσο το ελαττωματικό σύστημα ηθικής και ακεραιότητας και τις αδυναμίες του συστήματος δεοντολογίας της ΕΕ, όσο και την απουσία ουσιαστικών κανόνων του ΕΚ - όπως για παράδειγμα για τα πρώην μέλη του που απολαμβάνουν προνόμια ακόμα και μετά την θητεία τους. Επιπλέον, τα μέλη του Κοινοβουλίου επιτρέπεται να έχουν παράπλευρες θέσεις εργασίας (το ένα τέταρτο των 705 βουλευτών δηλώνουν ότι το κάνουν), με την συμπεριφορά τους να παραμένει υπόλογοι μόνο στους συναδέλφους τους και δεδομένου του ποσοστού των ευρωβουλευτών που εκμεταλλεύονται αυτή την επιείκεια, δεν αποτελεί έκπληξη ότι ακόμη και οι λίγες έρευνες που διεξάγονται καταλήγουν σε παραβιάσεις ηθικής που μένουν ατιμώρητες. (Alemanno, 2022). Παράλληλα, η ηθική ασυνέπεια του Κοινοβουλίου φαίνεται να έχει συμβάλλει σε μια κουλτούρα ατιμωρησίας αλλοιώνοντας τον σκοπό για εμπιστοσύνη των πολιτών της ΕΕ και τους δημοκρατικούς θεσμούς, δηλαδή συμπεριφορές αντίθετες με τις δηλωμένες αξίες της (Hegewald & Schraff, 2024:8).

Τα ως άνω υποδεικνύουν την διάχυτη φύση της διαφθοράς στον πολιτικό τομέα. Η διαφθορά προκύπτει από αλληπάλληλες αλληλεπιδράσεις και διασυνδέσεις μεταξύ πολλαπλών επιπέδων πολιτικής δράσης (Ράικος, 2006:574). Τα αμοιβαία κίνητρα και ευκαιρίες ενισχύουν την μη αποκάλυψη τέτοιων πράξεων, όχι μόνο λόγω της ανοχής που χτίζεται, αλλά και λόγω της διασύνδεσής τους με τις χρηματικές ροές. Επιπλέον, υποδεικνύουν την ύπαρξη άτυπων δικτύων σχέσεων και διαφθοράς, τα οποία σχηματίζονται και επεκτείνονται με σκοπό το κέρδος. (Chambliss 1988, Paoli 2014). Τα οργανωμένα εγκληματικά δίκτυα έχουν τον τρόπο να προσαρμόζονται και να ελίσσονται, καθώς επίσης να αποκτούν ανθεκτικότητα στο χρόνο, με αποτέλεσμα ο εντοπισμός τους να καθίσταται σχεδόν αδύνατος (Σταμούλη, Γασπαρινάτου, Καρούτζας, 2022:282).

Η συμβίωση μεταξύ νομιμότητας και παρανομίας, η σύμπτωση των συμφερόντων και η κοινή ιδεολογία για επίτευξη οικονομικού οφέλους χωρίς όρια, οδηγούν στην συστημική παραγωγή εγκλήματος και σε ανεπανόρθωτη κοινωνική βλάβη (Σταμούλη, Γασπαρινάτου, Καρούτζας, 2022:284). Η διαφθορά του πολιτικού μηχανισμού θέτει σε κίνδυνο τη λειτουργία του πολιτεύματος, αφού ασκεί επιρροή στη διαμόρφωση της ίδιας της πολιτικής. Η πολιτική διαφθορά

και η διαπλοκή μεταξύ κράτους και αγοράς είναι μια παγιωμένη πολιτική κουλτούρα, που τείνει να εξελίσσεται σε οικονομικά σκάνδαλα και σε “χάρες” επιβίωσης (Ράικος, 2006:575). Η επικινδυνότερη μορφή οικονομικού εγκλήματος είναι ο χρηματισμός πολιτικών προσώπων και οι παρασκηνακές δοσοληψίες στο όνομα οικονομικών συμφερόντων, αφού προκαλείται ζημιά τόσο στην εθνική οικονομία, όσο και στην ηθική της ίδιας της κοινωνίας (Κουράκης, 2000:652). Η υπόθεση, μας καταδεικνύει τον οργανωσιακό χαρακτήρα του φαινομένου. Οι επιμέρους πράξεις αποτελούν μια διαχρονική και παγιωμένη πρακτική, η οποία δεν αντιστοιχεί σε μια μεμονωμένη πράξη κάποιων διεφθαρμένων πολιτικών προσώπων, αλλά σε μια διεφθαρμένη οργανωσιακή κουλτούρα που διαχέεται σε όλο το φάσμα του δημοσίου τομέα (Γασπαρινάτου, 2019:172). Η οργανωσιακοί στόχοι επιτυγχάνονται μέσω της εκτέλεσης καθορισμένων οργανωσιακών ρόλων και πράξεων, σε ένα σταθερό πλαίσιο σχέσεων και διαδράσεων (Χουλιάρης, 2016).

Η περίπτωση του Qatargate, η οποία αποτελεί παράδειγμα οργανωμένου οικονομικού εγκλήματος και πολιτικής διαφθοράς, απεικονίζει την δομική φύση της διαφθοράς και της επιλεκτικότητας των νόμων υπέρ των ισχυρών, υποδεικνύοντας ζητήματα που αφορούν τις σχέσεις εξουσίας, τις διακρίσεις του νόμου απέναντι σε πρόσωπα με κύρος και εξουσία, αλλά και το ευρύτερο πλαίσιο των εγκλημάτων των ισχυρών (Sutherland, 1944 : 137). Μπορεί κανείς να διακρίνει με ευκολία την ανισότητα του νόμου ενώπιον των εγκλημάτων της κοινωνικοπολιτικής ελίτ, αφού παρόλο που η παράνομη δραστηριότητα των πολιτικών αξιωματούχων, μέσω της δωροδοκίας τους και της κατάχρησης της εξουσίας, υπονόμευσαν την λειτουργία του κράτους και της πραγματικής οικονομίας, την ποιότητα των δημοσίων αγαθών και υπηρεσιών, την εμπιστοσύνη των πολιτών αλλά και τον θεσμό της ΕΕ (Hegewald & Schraff, 2023: 2-4), οι κυρώσεις που ακολούθησαν θέτουν την ποινική δικαιοσύνη ως ανεπαρκή. Τα όργανα της κρατικής διακυβέρνησης φαίνεται να έχουν έναν παθητικό ρόλο αποτυγχάνοντας να ελέγξουν, να συγκροτήσουν και να καταστείλουν τις παράνομες πράξεις θεσμικών προσώπων (Σταμούλη, Γασπαρινάτου, Καρούτζας, 2022:258).

Η διαφθορά και η εγκληματικότητα, σε ατομικό επίπεδο παρέκκλισης λειτουργεί στα πλαίσια της διαφορικής συναναστροφής (Sutherland, 1940). Οι δράσεις επικεντρώνονται σε κίνητρα και αντιλήψεις που στηρίζονται στην διαθεσιμότητα και την ελκυστικότητα παράνομων μέσων και συμπεριφορών. Στα πλαίσια της αλληλεπίδρασης αυτοί μαθαίνουν όχι μόνο τεχνικές εγκληματικότητας αλλά και εξορθολογισμού και δικαιολόγησης των πράξεων τους (Cressey, 1952:31). Με άλλα λόγια, τα δεδομένα μας καταδεικνύουν τις τεχνικές εξομάλυνσης των πρακτικών διαφθοράς που μεταλαμπαδεύονται στα πλαίσια της κοινωνικής αλληλεπίδρασης

(Σταμούλη, Γασπαρινάτου, Καρούτζας, 2022:281). Οι τεχνικές αυτές βοηθούν στο να αφομοιώσουν μια ατομική ηθική και ιδεολογία που συμβάλλει στην απονομιμοποίηση των κανόνων αλλά και στην οικοδόμηση ενός συστήματος αξιών, που οι πράξεις τους δεν θα θεωρούνται αποκλίνουσες των κανόνων, αλλά ως πράξεις που συμμορφώνονται στο ευρύτερο κανονιστικό πλαίσιο της ομάδας που ανήκουν (Γασπαρινάτου, 2019:172).

Ωστόσο, πέραν της ατομικής παρέκκλισης, αυτή απεικονίζεται και σε συστημικό επίπεδο. Φαίνεται δηλαδή, ότι η παρέκκλιση δεν αποτελεί αποτέλεσμα μιας ή περισσότερων αποκλίνων συμπεριφορών κάποιων δημοσίων λειτουργών, αλλά προϊόν μιας σχέσης μεταξύ διαφορετικών κοινωνικών θεσμών (Kramer & Michalowski, 2007: 209). Οι διαδικασίες εξομάλυνσης της διαφθοράς και πράξεών τους, αναδύονται μέσω της σύμπτωσης συμφερόντων και των κοινών στόχων μεταξύ των παρανομούντων, του κράτους και των θεσμών του (Σταμούλη, Γασπαρινάτου, Καρούτζας, 2022:263). Στοχεύοντας στην ενσωμάτωση νέων αξιών και πρακτικών, διαμορφώνουν μια ισχυρή οργανωσιακή υποκουλτούρα και κανονικότητα, που περιλαμβάνει διαδικασίες ανταμοιβής, ατιμωρησίας, σιωπής αλλά και αξιακές παραδοχές και νόρμες που σταδιακά χτίζουν ένα εφεδρικό σύστημα που καλύπτει θεσμικά κενά και κοινωνικές αντιφάσεις (Σταμούλη, Γασπαρινάτου, Καρούτζας, 2022:264).

Καθ' όπως διαπιστώνεται, τα παραπτώματα των μελών του ΕΚ οφείλονται στις ευκαιρίες που τους παρουσιάζονται, μέσα σε ένα βαθιά ριζωμένο ανομικό σύστημα (Γεωργούλας, 2019:45). Η πολιτική διαφθορά και τα εγκλήματα λευκού κολάρου - υπό την ευρεία έννοια- συνιστούν την αθέατη εγκληματικότητα και τείνουν να κρίνονται ως αναπόσπαστο κομμάτι του κοινοβουλευτικού και γενικότερα του πολιτικοοικονομικού συστήματος (Chambliss, 2004: 240). Έτσι, οι εγκληματικές πράξεις της κυρίαρχης τάξης φαίνεται να διενεργούνται με πλήρη συνείδηση και ανάγκη επίτευξης του στόχου τους, στηρίζομενες στις πελατειακές σχέσεις, που επιφέρουν την συγκάλυψη τους και υλοποιούνται μέσω της άσκησης επιρροής σε κοινωνικοπολιτικό και νομοθετικό επίπεδο (Barak, 2018: 105).

5. Συμπεράσματα

Η παρούσα μελέτη στοχεύει στην ανάδειξη του ζητήματος της ανισότητας και της επιλεκτικής αντιμετώπισης από τους ποινικοκατασταλτικούς μηχανισμούς, το κράτος και το νομοθετικό σύστημα, σε βάρος των κοινωνικά αδύναμων τάξεων. Παρά την ανυπολόγιστη βλάβη που προκαλούν οι κοινωνικά ισχυροί στα πλαίσια των παράνομων δραστηριοτήτων τους, παρατηρείται μια μεροληπτική λειτουργία των θεσμών υπέρ τους και μια επιλεκτική στάση που διατηρείται από τις αρχές επιβολής του νόμου (Χουλιάρης, 2021). Οι θεωρητικές προσεγγίσεις σχετικά με τα εγκλήματα των ισχυρών που προαναφέρθηκαν επικεντρώνονται στην διαφοροποιημένη μεταχείριση τους σε σχέση με τα κοινά εγκλήματα (Βιδάλη, 2013: 184). Μέσω της διαφοροποιημένης μεταχείρισης υποβαθμίζεται η σοβαρότητα των πράξεων τους, σε σημείο που σχεδόν εξαφανίζονται από την δημόσια σφαίρα, περνώντας στην “γκρίζα ζώνη” της εγκληματικότητας και καταδεικνύοντας μια διαλεκτική σχέση μεταξύ του κράτους και των ισχυρών (Βιδάλη, 2013: 184).

Με την παράθεση των θεωριών και των υποθέσεων, μπορούμε να διακρίνουμε την ταξική λειτουργία των ποινικών νόμων, μέσω των οποίων η άρχουσα τάξη εγκληματοποιεί συμπεριφορές ανάλογα με τα συμφέροντά της αναδεικνύοντας έτσι, την αμφιλεγόμενη λειτουργία της ποινικής δικαιοσύνης (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012:37). Επιπλέον, διαπιστώνεται η λειτουργική σημασία της διαφθοράς, η οποία εμφανίζεται τόσο στον ιδιωτικό, όσο και στον δημόσιο τομέα και λειτουργεί ως βοηθητικό όχημα για την παράνομη δραστηριοποίηση των ισχυρών (Γασπαρινάτου, 2019:163). Μέσω αυτής, οι ισχυροί παρανομούντες διασφαλίζουν την συγκάλυψη των εγκληματικών δράσεων τους, την ατιμωρησία τους και γενικότερα την ενδυνάμωσή τους, αφού πετυχαίνουν την δημιουργία διεφθαρμένων δικτύων συνεργασίας σε όλο το φάσμα ιεραρχίας του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα (Γασπαρινάτου, 2019:164).

Οι ως άνω μελέτες περίπτωσης χρησιμοποιήθηκαν προκειμένου να μπορέσουμε να εμβαθύνουμε στο ζήτημα της ανισότητας ενώπιον του νόμου. Το ερώτημα που καλούμαστε να απαντήσουμε είναι αν τελικά το Συνταγματικό δικαίωμα που ορίζεται στο αρθ. 4 § 1 του Συντάγματος της Ελλάδας περί ισότητας ενώπιον του νόμου, εφαρμόζεται καθολικά. Πρόκειται για ένα ζήτημα περίπλοκο, καθώς η διάσταση του φαινομένου της άνιση μεταχείρισης των πολιτών επεκτείνεται

σε ένα μακρύ φάσμα και καλύπτει όλες τις διαδικασίες των ποινικοκατασταλτικών μηχανισμών (Χουλιάρας, 2021). Ενώ εκ πρώτης η απάντηση στο ερώτημα φαίνεται να αποτελεί εύκολη διαδικασία, διαπιστώνουμε ότι οι διακρίσεις των εγκληματικών συμπεριφορών τελούνται βάσει ταξικών κριτηρίων, που οι δράστες όμως δεν είναι απαραίτητο να κατέχουν οικονομική ισχύ, αλλά αρκεί η κοινωνική και πολιτική ισχύς που οι ίδιοι έχουν εδραιώσει μέσα στο κοινωνικό σύνολο (Sutherland, 1944:139).

Στην πρώτη μελέτη περίπτωσης εξετάσαμε την εγκληματική οργάνωση που δρούσε επί σειρά ετών στην περιοχή των Ζωνιανών ανενόχλητη, ενώ στην δεύτερη ένα οικονομικό σκάνδαλο που όπως διαπιστώθηκε εμπλεκόταν ένας μεγάλος κύκλος πολιτικών αξιωματούχων. Και οι δύο περιπτώσεις μας οδηγούν σε μια παγιωμένη ανομική κατάσταση που υφίσταται η πολιτική σφαίρα, το κράτος και οι φορείς του. Η διαπλοκή του κράτους με την παρανομία μας υποδεικνύει μια λανθάνουσα συστημική λειτουργία που στηρίζεται σε μια αλληλοτροφοδοτούμενη σχέση μεταξύ της ελίτ και του κράτους και εγείρει ερωτήματα πιο βαθιά, καθώς οι παράνομες δραστηριότητες της πρώτης θίγουν το δημοκρατικό πολίτευμα, τα έννομα αγαθά και το κοινωνικό συμφέρον του συνόλου (Βιδάλη, 2013:184).

Περαιτέρω, οι υποθέσεις υποδεικνύουν το ζήτημα σχετικά με τις σχέσεις εξουσίας, τις διαφοροποιημένες διαδικασίες του νόμου απέναντι σε πρόσωπα που διαθέτουν κύρος και εξουσία αλλά και το γενικότερο πλαίσιο των εγκλημάτων των ισχυρών (Σταμούλη, Γασπαρινάτου, Καρούτζας, 2022:264). Όπως είδαμε, οι οργανωμένες εγκληματικές ομάδες, τόσο των Ζωνιανών όσο και των μελών που σχετίστηκαν με την υπόθεση του Qatargate, δεν λειτουργούσαν σε ένα απομονωμένο και στενό περιβάλλον, αλλά σε συνδυασμό με αλληλοεξαρτώμενους και ενισχυμένους παράγοντες και δίκτυα διαφθοράς που διέθεταν κοινούς στόχους με τους παρανομούντες, υπό το πρίσμα της ανομίας και της δυσλειτουργίας του επίσημου κοινωνικού ελέγχου και των δομικών ευκαιριών σε οργανωτικό πλαίσιο (Ruggiero, 2017: 216).

Ο νόμος παρά την αρμοδιότητά του προς τη συμμόρφωση των πολιτών και διασφάλιση του κοινού συμφέροντος, καθίσταται ανίσχυρος απέναντι στην οικονομική ελίτ (Chambliss, 1988). Η κοινωνικοοικονομική ελίτ συμβάλλει στην διαμόρφωση των νόμων μέσω της άσκησης επιρροής στις ρυθμιστικές υπηρεσίες και στον πολιτικό έλεγχο. Έτσι, ενώ είναι αυτή η οποία συμβάλλει στην νομοπαρασκευαστική διαδικασία και στην διαμόρφωση των νόμων, είναι και αυτή που τους καταπατά (Βιδάλη, 2019:308). Η απουσία μιας ουσιαστικής αντιμετώπισης φαίνεται να είναι απόρροια της σύμπνοιας των συμφερόντων των ισχυρών με τις κυβερνήσεις και τις εστίες

διαφθοράς που δημιουργούν (Βιδαλη, 2013:176) . Οι κοινές ιδεολογίες και σκοποί οδηγούν τελικά, στην νομιμοποίηση των εγκλημάτων που διαπράττουν οι οικονομικά ισχυροί θέτοντας τους φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου σε μια δυσλειτουργική λειτουργία (Γεωργούλας, 2019:45). Τα παραπάνω μας οδηγούν στο συμπέρασμα, ότι ο νόμος αντικατοπτρίζει τελικά τα συμφέροντα των κοινωνικά ισχυρών ομάδων και δεν αποτελεί ένα ουδέτερο και αμερόληπτο μέσο, προσβάσιμο σε όλα τα κοινωνικά στρώματα (Chambliss, 1979:157-167). Η επίλυση των κοινωνικών συγκρούσεων, που αποτελεί πρωταρχικό στόχο του, όχι απλά δεν επιτυγχάνεται, αλλά αναστέλλεται και φθίνει ηθικά αφού καταλήγει να λειτουργεί ως “όπλο” των ισχυρών (Χουλιάρας, 2016:1160-3).

Ένας ακόμα λόγος που συντελεί στην ανάπτυξη των εγκληματικών δράσεων των ισχυρών είναι ότι οι εγκληματικές συμπεριφορές τους στην πλειοψηφία τους δεν τυποποιούνται και δεν ορίζονται ως εγκληματικές, αλλά και στην περίπτωση ορισμού μια τέτοιας συμπεριφοράς ως εγκληματικής, οι ποινικοκατασταλτικοί μηχανισμοί δεν επιδιώκουν την δίωξή τους (Βασιλαντωνοπούλου, 2016:987). Στην σπάνια περίπτωση δε που οι αρμόδιες αρχές κινηθούν προς την δίωξή τους, οι ισχυροί δράστες κατέχουν όλα τα εφόδια προκειμένου να επηρεάσουν το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης και να αποφύγουν την καταδίκη τους ή στην χειρότερη των περιπτώσεων να λάβουν ευνοϊκότερη ποινή συγκριτικά με το τί ορίζεται για τους κοινούς εγκληματίες (Βασιλαντωνοπούλου, 2016:987). Αυτό διαπιστώνεται και στην υποδειγματική περίπτωση του Qatargate, που παρόλο που τα αδικήματα που διέπραξαν τα μέλη του Ευρωκοινοβουλίου ορίζονται στον ποινικό νόμο - και υπό το πρίσμα της άνομης συμπεριφοράς αλλά και κατά παράβαση των πολιτικών τους καθηκόντων - το χρονικό διάστημα που τους επιβλήθηκε η στερητική ποινή ελευθερίας ήταν περιορισμένο και η στάση του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης εμφανώς πιο ευνοϊκή.

Κοινό σημείο, λοιπόν, στις δύο περιπτώσεις αποτελούν τόσο οι αδυναμίες του κοινωνικού ελέγχου, όσο και η απροθυμία των θεσμών να ρυθμίσουν και να ελέγξουν τις παραβατικές συμπεριφορές των ισχυρών, ενισχύοντας έτσι και πολλαπλασιάζοντας τις παράνομες ευκαιρίες τους (Chambliss, 2004: 242). Έτσι, προωθείται μια οργανωσιακή παρέκκλιση, που τα εγκλήματα που διαπράττονται καταλήγουν να εγκρίνονται ή και να κατευθύνονται από κρατικούς παράγοντες και τελικά να μένουν ατιμώρητα (Χουλιάρας, 2019:72). Επιπλέον κοινό στοιχείο που εντοπίζεται είναι η διαφθορά. Το οικονομικό κεφάλαιο, το οποίο αποτελεί πηγή δυναμικής και για το κράτος και για την κοινωνική ελίτ, τους οδηγεί σε μια αμοιβαία ενισχυτική αλληλεπίδραση, σε μια πελατειακή

σχέση, δηλαδή, που οι κυβερνητικές αρχές ασκούν εξουσία βάσει τα συμφέροντα της ελίτ και αυτή αντίστοιχα ανταποδίδει μέσω πολιτικής στήριξης, της δωροδοκίας κ.α (Green & Ward, 2004:21).

Συμπερασματικά, από τις μελέτες περίπτωσης και την ως άνω ανάλυση απεικονίζεται η δομική φύση της διαφθοράς και των εγκλημάτων των ισχυρών, τονίζοντας τα ζητήματα που σχετίζονται με τις σχέσεις εξουσίας και τις πρακτικές του νόμου, οι οποίες διαμορφώνονται με κριτήρια ταξικά, δηλαδή με βάση το κύρος και την εξουσία του εκάστοτε εγκληματία (Σταμούλη, Γασπαρινάτου, Καρούτζας, 2022:262). Από την ανάλυση των πρακτικών και των μεθόδων διαφθοράς που ακολούθησαν οι ως άνω εγκληματικές οργανώσεις, μας αποδεικνύουν ότι η δράση τους δεν συνδέεται μόνο με την αποκλίνουσα συμπεριφορά τους, αλλά και με βαθιά ριζωμένες ανομικές και διεφθαρμένες τακτικές του κράτους και των θεσμών του και η σχέση των παρανομούντων με τα υποκείμενα οικονομικά και πολιτικά συστήματα (Chambliss, 1988).

Έτσι, το έγκλημα φαίνεται να αποτελεί πολιτικό φαινόμενο και η απόδοση της ιδιότητας του εγκληματία να πηγάζει από την κυρίαρχη τάξη (Χουλιάρας, 2012: 870). Η ευχέρεια χειραγώγησης, του τυπικού και άτυπου κοινωνικού ελέγχου, της ελίτ, οδηγεί στην υπερ - εγκληματοποίηση των εγκληματικών δράσεων που προέρχονται από αδύναμες κοινωνικές ομάδες και αντίστοιχα στην υπο- εγκληματοποίηση των υψηλών κοινωνικών ομάδων. Η ποινική επιλεκτικότητα εμφανίζεται τόσο σε πρωτογενές όσο και σε δευτερογενές επίπεδο, με αποτέλεσμα η λανθάνουσα κοινωνική λειτουργία του ποινικού συστήματος να προστατεύει τελικά την άρχουσα τάξη (Αλοσκόφης, 2021).

Τα ως άνω αποτελούν μια διαπίστωση η οποία μας επιτρέπει να εξάγουμε το συμπέρασμα ότι, η εγκληματικότητα οφείλεται εν μέρη σε μια κοινωνική κατασκευή (Ραιινιώτη, 2009: 35). Η προέλευσή της και η αναζήτηση της αιτίας της εγκληματικότητας των ισχυρών εξετάστηκε από διάφορες οπτικές, στην πλειοψηφία τους έτειναν στις κοινωνικές ανισότητες, οι οποίες εν δυνάμει συντελούν στους παράγοντες εγκληματογένεσης. Οι κοινωνικές ανισότητες οφείλονται στην ανομοιομορφία των συμφερόντων των ατόμων (Δασκαλάκης, 1985:34). Οι ομάδες που απαρτίζουν την κοινωνία διαθέτουν διαφορετικές αξίες και προσλαμβάνουσες, ωστόσο η επίτευξη της οικονομικής ευμάρειας και επιτυχίας είναι κοινή, βασιζόμενη σε μια υποθετική ισότητα. Οι αξιακοί στόχοι όμως, δεν συμπορεύονται με τα ανάλογα μέσα και την ανάλογη κοινωνική δομή, ώστε να κατέχουν όλοι ίδιες ευκαιρίες με αποτέλεσμα να δημιουργείται σύγκρουση (Ροϊνιώτη, 2009:37). Με λίγα λόγια, η δομική ύφανση της κοινωνίας διέπεται από ανισότητες και συγκρούσεις λόγω των αντιτιθέμενων συμφερόντων των κοινωνικών ομάδων, οι οποίες στην συνέχεια επιφέρουν παρεκκλίνουσες συμπεριφορές (Κουλούρης, 2019:30). Σύμφωνα άλλωστε με τον Marx (2011), το

έγκλημα αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι του καπιταλιστικού συστήματος ως προς τη λειτουργία του, αλλά και κινητήρια δύναμη, αφού μέσω αυτού δεν παράγεται μόνο έγκλημα αλλά και θέσεις εργασίας, ποινικό δίκαιο, τέχνη κ.α. (Ροϊνιώτη, 2009:38).

Βιβλιογραφία

Ελληνική βιβλιογραφία

Αλεξιάδης, Σ., (2004), «Εγκληματολογία», Αθήνα, Σάκκουλας.

Αλοσκόφης, Ο., (2019), «Η κοινωνική έρευνα της εγκληματικότητας των ισχυρών», στο Βιδάλη Σ., Κουλούρης Ν., Παπαχαραλάμπους Χ. (επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, ΕΑΠ, Αθήνα, σ. 87-109.

Αλοσκόφης, Ο., (2021), «Ποινική επιλεκτικότητα: μία μακρο-ιστορική θεώρηση από τη Valeria Vegh Weis», σε Crime Times, τεύχος Μαρτίου, διαθέσιμο στο:

<https://www.crimetimes.gr/%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B5%CF%80%CE%B9%CE%BB%CE%B5%CE%BA%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1-%CE%BC%CE%AF%CE%B1-%CE%BC%CE%B1%CE%BA%CF%81%CE%BF-%CE%B9%CF%83%CF%84/>

Αντωνόπουλος, Γ., & Hall, S., (2019), «Νόμιμες επιχειρήσεις και «οργανωμένο έγκλημα» στην Ελλάδα της οικονομικής κρίσης», στο Βιδάλη Σ., Κουλούρης Ν., Παπαχαραλάμπους Χ. (επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, ΕΑΠ, Αθήνα, σ. 239-253.

Βαβούρας, Ι. & Μανωλάς, Γ., (2004), «Η Παραοικονομία στην Ελλάδα και τον κόσμο-προσέγγιση των βασικών πτυχών του προβλήματος», Παπαζήση, Αθήνα.

Βασιλαντωνοπούλου, Β. (2012), «Το έγκλημα του λευκού περιλαιμίου από εγκληματολογική και θυματολογική σκοπιά», Κόρινθος.

Βασιλαντωνοπούλου, Β. (2014), «Λευκά κολάρα» και οικονομικό έγκλημα. Κοινωνική βλάβη και αντεγκληματική πολιτική», Αθήνα, Π. Ν. Σάκκουλας.

Βασιλαντωνοπούλου, Β., (2015), «Ιχνηλατώντας τη συγχρονη πραγματικότητα : εγκλήματα του λευκού κολάρου και ηθικοί πανικοί», στο Καρύδης Β., Χουλιάρης, Α. (επιμ.), *Ηθικοί Πανικοί, Εξουσία και Δικαιώματα : Σύγχρονες Προσεγγίσεις*, Σάκκουλας, Αθήνα - Θεσσαλονίκη.

Βασιλαντωνοπούλου, Β., (2016), «Ποιοι είναι οι «εγκληματίες» στην εποχή μας - Η διαχρονική απάντηση», στο Γασπαρινάτου Μ. (επιμ.), *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης*, Τιμητικός τόμος για τον καθηγητή Νέστορα Κουράκη, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, σ. 977-1009, διαθέσιμο στο :

<http://crime-in-crisis.com/%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%BF%CE%B9-%CE%B5%CE%AF%CE%BD%CE%B1%CE%B9-%CE%BF%CE%B9-%CE%B5%CE%B3%CE%BA%CE%BB%CE%B7%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%AF%CE%B5%CF%82-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%B5%CF%80%CE%BF/>

Βιδάλη, Σ., (2011), «Η κοινωνική αντίδραση στο έγκλημα και τα όρια της: ναρκωτικά και οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα», στο Χαλκιά, Α. (επιμ.), *Η σύγχρονη εγκληματικότητα, η αντιμετώπιση της και η επιστήμη της Εγκληματολογίας*, Τιμητικός τόμος για τον καθηγητή Ιάκωβο Φαρσεδάκη, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σ.1751-1784.

Βιδάλη, Σ. & Κουλούρης, Ν. (2012), *«Αποκλίνουσα Συμπεριφορά και Ποινικό Φαινόμενο»*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη.

Βιδάλη, Σ. (2013), *« Εισαγωγή στην Εγκληματολογία »*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη.

Βιδάλη, Σ., (2014), *«Αντεγκληματική πολιτική. Από την μακροεγκληματικότητα στο οργανωμένο έγκλημα»*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη.

Βιδάλη, Σ. (2017), *«Πέρα από τα όρια: Η Αντεγκληματική Πολιτική σήμερα»*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη.

Βιδάλη, Σ. (2019), *«Όψεις της ανάκρισης επί υποθέσεων εγκλημάτων των ισχυρών και οργανωμένου εγκλήματος»*, σε Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν., Παπαχαλαράμπους, Χ., *Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, Αθήνα, Εκδόσεις ΕΑΠ.

Βιδάλη, Σ., (2021), *«Μέτρηση του εγκλήματος»*, σε Τιμητικό Τόμο Κ.Δ. Σπινέλλη, Αθήνα - Κομοτηνή, Σάκκουλας, σ.559-580.

Γασπαρινάτου, Μ. (2019), *«Πολιτική διαφθορά και χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων στην Ελλάδα»*, σε Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν., Παπαχαλαράμπους, Χ. (επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών: Οικονομικό, οργανωμένο έγκλημα και διαφθορά*. Εκδόσεις ΕΑΠ, σελ. 157-184.

Γεωργούλας, Σ., (2019), «Από το έγκλημα του λευκού κολάρου στο κρατικό-επιχειρηματικό έγκλημα», στο Βιδάλη Σ., Κουλούρης Ν., Παπαχαλαράμπους Χ. (επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, ΕΑΠ, Αθήνα, σ.41-61.

Δασκαλάκης, Η. (1985), «Η Εγκληματολογία της Κοινωνικής Αντίδρασης», Αθήνα, Αντ.Ν. Σάκκουλα.

Δημητρίου, Ν., (2016), «Αστυνομική διαφθορά : Γενεσιουργοί παράγοντες, τυπολογία και μείωση του φαινομένου μέσω της προληπτικής προσέγγισης», Κύπρος, Ανοικτό Πανεπιστήμιο.

Τσαρη, Φ., Πούρκος, Μ., (2015), «Ποιοτική Μεθοδολογία Έρευνας», Αθήνα, Κάλλιπος, ανακτήθηκε από :

<https://eclass.uowm.gr/modules/document/file.php/NURED263/%CE%8A%CF%83%CE%B1%CF%81%CE%B7%20%26%20%CE%A0%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%BA%CF%8C%CF%82%20%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%BF%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE%20%CE%BC%CE%B5%CE%B8%CE%BF%CE%B4%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%AF%CE%B1%20%CE%AD%CF%81%CE%B5%CF%85%CE%BD%CE%B1%CF%82%202015%20book.pdf>

Καϊάφα-Γκμπάντι, Μ., (επιμ.), (2014), «Οικονομικό Έγκλημα και Διαφθορά στο Δημόσιο Τομέα.» Τόμ. 1. Αξιολόγηση του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλας.

Καλίτσης, Θ. (2014). *Αστυνομική στατιστική: Μια διαδικασία συλλογής ποσοτικών δεδομένων για την εγκληματικότητα*. Ελληνική Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, 129 Β΄ 2009, σελ 101-109. Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.12681/grsr.89>.

Καρύδης, Β., (2010), «Όψεις κοινωνικού ελέγχου στην Ελλάδα. Ηθικοί πανικοί, ποινική δικαιοσύνη», Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή.

Κασάπογλου, Α, (2014), « Οι συνέπειες των ποινών κατά της ελευθερίας στην κοινωνική ταυτότητα κρατούμενων μεσοαστικής προέλευσης που έχουν διαπράξει σοβαρά οικονομικά εγκλήματα », Διδακτορική Διατριβή, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, ανακτήθηκε απο : <https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/34794>

Κασάπογλου, Α., (2016 α), «Οικονομική κρίση και κρατούμενοι για οικονομικά εγκλήματα και εγκλήματα του λευκού κολάρου: Οι επιδράσεις του εγκλεισμού στην κοινωνική τους ταυτότητα», σε Γασπαρινάτου, Μ. (επιμ.), *Έγκλημα και Ποινική Καταστολή σε εποχή Κρίσης- Τιμητικός Τόμος για τον Καθηγητή Νέστορα Κουράκη*, Α.Ν. Σάκκουλας, σ.2551- 2586, διαθέσιμο και στο : <http://crime-in-crisis.com/%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%BA%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%B7-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%BA%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%BF%CF%8D%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%BF%CE%B9-%CE%B3%CE%B9%CE%B1/>

Κασάπογλου, Α., (2016β), «Κοινωνική ιεραρχία και φυλακή: η περίπτωση των κρατουμένων του λευκού κολάρου», σε Αρτινοπούλου, Β., Βιδάλη, Σ., Γεωργούλας, Σ., Θεμελή, Ό., Κουλούρης, Ν., Παπανικολάου, Γ. (επιμ.) (2018), *Εξουσίες, επιστημονική ουδετερότητα και εγκληματολογικός λόγος. 50 χρόνια Howard Becker "Whose Side Are We On?"*. Συμβολές στο πρώτο συνέδριο της Ελληνικής Εταιρείας Μελέτης του Εγκλήματος και του Κοινωνικού Ελέγχου. Αθήνα, ΕΕΜΕΚΕ, σελ. 687-706.

Κοσμάτος, Κ. & Λαμπάκης, Χρ., (2019), «Εστίες διαφθοράς στο σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης», σε Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν., Παπαχαλαράμπους, Χ., (επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών: Οικονομικό, οργανωμένο έγκλημα και διαφθορά*, Εκδόσεις ΕΑΠ, σελ.185-212.

Κουκουτσάκη, Α., (2013), «Κοινωνιολογικές προσεγγίσεις της παρέκκλισης και του εγκλήματος», διαθέσιμο στο: https://crimevssocialcontrol.blogspot.com/2013/05/blog-post_3331.html

Κουλούρης, Ν., (2019), «Διαταξικές και ενδοταξικές διαστάσεις της κοινωνικής κατασκευής του εγκλήματος», στο Βιδάλη Σ., Κουλούρης Ν., Παπαχαλαράμπους Χ. (επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, ΕΑΠ, Αθήνα, σ.15-39.

Κουράκης, Ν., (2017), «Κοινωνική Δικαιοσύνη. Μεταλλάσσοντας τις προκλήσεις σε ευκαιρίες», Αθήνα: Αντ.Ν. Σάκκουλα ΕΕ.

Κουρούση, Κ., (2016), «Τα ΜΜΕ ως φορέας κοινωνικού ελέγχου στην εποχή της κρίσης», σε Γασπαρινάτου, Μ. (επιμ.), *Έγκλημα και Ποινική Καταστολή σε εποχή Κρίσης- Τιμητικός Τόμος για τον Καθηγητή Νέστορα Κουράκη*, Α.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, σ. 297-301.

Λάζος, Γ., (2007), «Κριτική Εγκληματολογία», Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη.

Λαμπροπούλου, Ε., (1999), «Κοινωνιολογία του ποινικού δικαίου και των θεσμών της ποινικής δικαιοσύνης», Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.

Λαμπροπούλου, Ε., (2009), «Η σχολή του Σικάγου και η νεανική παραβατικότητα», στο Τατσής Ν. και Θανοπούλου Μ. (επιμ.), *Η κοινωνιολογία της Σχολής του Σικάγου*, Αθήνα, Παπαζήσης.

Μαντζούκας, Σ., (2007), «Ποιοτική έρευνα σε έξι απλά βήματα. Η επιστημολογία, οι μέθοδοι και η παρουσίαση», ανάκτηση από :
<http://old-eclass.uop.gr/modules/document/file.php/TS296/%CE%91%CE%BD%CE%AC%CE%B%CF%85%CF%83%CE%B7%20%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%BF%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8E%CE%BD%20%CE%B4%CE%B5%CE%B4%CE%BF%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CF%89%CE%BD.pdf>

Μιχαλοπούλου, Ε., (2019), «Το οικονομικό έγκλημα, σύγχρονες τάσεις εξάπλωσής του και όψεις της επίσημης κοινωνικής αντίδρασης», στο Βιδάλη Σ., Κουλούρης Ν., Παπαχαλαράμπους Χ. (επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, ΕΑΠ, Αθήνα, σ.333 - 360.

Μπέλλος, Σ., (2020), «Η διαφθορά ως εργαλείο άσκησης εξωτερικής πολιτικής. Η διεθνής μαρτυρία και η Ελληνική πραγματικότητα», Foreign Affairs, University of York.

Μπόση, Μ. & Βασιλειάδης, Η., (2016), «Οργανωμένο έγκλημα και αδύναμες κρατικές δομές σε περίοδο κρίσης: Μια αμφίδρομη σχέση», στο Γασπαρινάτου Μ. (επιμ.), *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης*, Τιμητικός τόμος για τον καθηγητή Νέστορα Κουράκη, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, σ. 1166-1193.

Παναγιωτόπουλος Ν., «Κοινωνικές ανισότητες και ποινικές ταξινομήσεις», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, Τεύχος 77, 1990, σ. 210-230, διαθέσιμο στο :
<https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/ekke/article/view/7483>

Παπακωνσταντής, Γ., (2006), «Στοιχεία εγκληματολογίας & αντεγκληματικής πολιτικής», Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή.

Παπαχαραλάμπους, Χ., (2019), «Η εγκληματικότητα των ισχυρών και ο λόγος του ποινικού δικαίου», στο Βιδάλη Σ., Κουλούρης Ν., Παπαχαραλάμπους Χ. (επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, ΕΑΠ, Αθήνα, σ. 139- 153.

Πιτσελά, Α., (2010), «Η εγκληματολογική προσέγγιση του οικονομικού εγκλήματος», Θεσσαλονίκη, Σάκκουλας.

Ράικος, Δ., (2006), «Δημόσια Διοίκηση και Διαφθορά», Αθήνα, Σάκκουλας.

Ροϊνιώτη, Ε., (2014), « Η γνώση μας για το έγκλημα στη βάση των ποσοτικών δεδομένων », στο Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, Ειδικό Τεύχος, *The Greek review of social research*, σ.39- 59, ανακτήθηκε από : <file:///C:/Users/User-SL/Downloads/6770-193-11979-1-10-20140409.pdf>

Σορβατζιώτη, Δ., (2011), «Η "φτώχεια" της δικαιοσύνης», Αθήνα: Εκδόσεις ΚΨΜ.

Σπανουδάκη, Μ., (2022), «Σύγκριση της ιδρυματικής μεταχείρισης των εγκληματιών του λευκού κολάρου και των στελεχών του οργανωμένου εγκλήματος στις Ελληνικές φυλακές. Η οπτική του σωφρονιστικού προσωπικού», *The Art of Crime*, Τεύχος 12, Νοέμβριος 2022, διαθέσιμο στο: https://theartofcrime.gr/wp-content/uploads/2022/11/Teuxos_12_SELIDOPOISHSH.pdf

Σταμούλη, Ε., (2015), «Πολιτικές ασφαλείας στην Ελλάδα σε σχέση με το οργανωμένο έγκλημα και την τρομοκρατία και οι συνέπειές τους στην αντεγκληματική πολιτική», Διδακτορική Διατριβή, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, ανακτήθηκε από : <https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/36625>

Σταμούλη, Ε., (2016), «Οργανωμένο έγκλημα και οικονομική κρίση: τάσεις και μεταβολές», στο Γασπαρινάτου Μ. (επιμ.), *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης*, Τιμητικός τόμος για τον καθηγητή Νέστορα Κουράκη, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, σ. 1194-1230, διαθέσιμο στο : <http://crime-in-crisis.com/tag/%CE%B5%CE%B9%CF%81%CE%B7%CE%BD%CE%B7-%CF%83%CF%84%CE%B1%CE%BC%CE%BF%CF%85%CE%BB%CE%B7/>

Σταμούλη, Ε.,(2019), «Οργανωμένο έγκλημα, παράνομες αγορές και διαφθορά στην Ελλάδα», στο Βιδάλη Σ., Κουλούρης Ν., Παπαχαραλάμπους Χ. (επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, ΕΑΠ, Αθήνα, σ. 213-237.

Σταμούλη, Ε., Γασπαρινάτου, Μ., Κουρουτζάς, Χ., (2022), «*Corruption as state - corporate crime : the example of the health sector in Greece* », available at : <https://link.springer.com/article/10.1007/s12117-022-09479-6>

Τσαμής, Β., (2022), «*Διαχείριση αλλαγής στην Ελληνική Αστυνομία : ο ρόλος της ηθικής*», Μεταπτυχιακή Εργασία, Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής, Αθήνα, ανακτήθηκε από : https://polynoe.lib.uniwa.gr/xmlui/bitstream/handle/11400/2288/Tsamis_2053.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Χουλιάρης, Α. (2012), «*Η λειτουργία του Ποινικού Δικαίου υπό την έποψη της συγκρουσιακής θεωρίας για το έγκλημα («conflict criminology»)*», σε Στράγγας, Ι., Χάνος, Α., Παπαχαλαράμπους, Χ., Τσούκα, Χ. (επιμ.) *Αγαθό, Συμφέρον και Δίκαιο*, Σάκκουλα – Nomos – L' Harmattan, σελ. 849-892.

Χουλιάρης, Α., (2016), «*Societas delinquere non potest; Σκέψεις με αφορμή το “σκάνδαλο Siemens”*», στο Γασπαρινάτου Μ. (επιμ.), *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης*, Τιμητικός τόμος για τον καθηγητή Νέστορα Κουράκη, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, σ. 1124- 1165.

Χουλιάρης, Α., (2019), «*Εγκληματικότητα των ισχυρών: Εγκληματολογική θεωρία και ποινική προβληματική*», στο Βιδάλη Σ., Κουλούρης Ν., Παπαχαλαράμπους Χ. (επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, ΕΑΠ, Αθήνα, σ. 63-85.

Χουλιάρης, Α., (2021), «*Το φαινόμενο της «ατιμωρησίας»: εννοιολόγηση, αίτια και σύγχρονες εκδηλώσεις του στην Ελλάδα*», *The Art of Crime*, Τεύχος 11, Νοέμβριος 2021, διαθέσιμο στο:

<https://theartofcrime.gr/%CF%84%CE%BF-%CF%86%CE%B1%CE%B9%CE%BD%CF%8C%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%BF-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BC%CF%89%CF%81%CE%B7%CF%83%CE%AF%CE%B1%CF%82-%CE%B5%CE%BD%CE%BD%CE%BF%CE%B9/>

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Baratta, A. (2004), «*Criminología Crítica y Crítica del Derecho Penal*», Buenos Aires: Siglo XXI Editores Argentina.

Barak, G., (2015), «*The crimes of the powerful and the globalization of crime*», Eastern Michigan University, available at:

https://www.researchgate.net/publication/288323456_The_Crimes_of_the_Powerful_and_the_Globalization_of_Crime

Bernburg, G., J., (2009), «*Labeling Theory*», in Krohn D., M., *Handbook on Crime & Deviance*, Springer, available at: https://www.researchgate.net/publication/226795096_Labeling_Theory

Bittle, S., Snider, L. , Tombs, S., & Whyte, D., (2018), «*Revisiting Crimes of the Powerful : Marxism, crime and deviance* », available at: https://www.researchgate.net/profile/David-Whyte-2/publication/328249106_Revisiting_Crimes_of_the_Powerful_Marxism_crime_and_deviance/links/5c59b34645851582c3cff81e/Revisiting-Crimes-of-the-Powerful-Marxism-crime-and-deviance.pdf

Brownfield, D., (1987), «*A reassessment of cultural deviance theory : the use of underclass measure*», Purdue University, West Lafayette, available at : <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/01639625.1987.9967755#2b85d6ca-6520-4a3d-8e4a-aa9f2ee3f33d-b6de7b7c-de82-45a5-9538-313dd15c6659>

Chambliss, W. (1988), «*On the Take. From petty crooks to Presidents*», Bloomington Indiana: Indiana University Press.

Chambliss, W. J. (2004), «*On the symbiosis between criminal law and criminal behavior*», *Criminology*, 42(2), pp. 241-252.

Cressey, D., (1952), «*The different association theory and compulsive crimes*», *Journal of Criminal Law, Criminology and Police Science*, available at : https://heinonline-org.proxy.eap.gr/HOL/Page?collection=usjournals&handle=hein.journals/jclc45&id=39&men_tab=srchresults

Cressey, D., (1969), «*Theft of the Nation: The Structure and the Operations of Organized Crime in America*», Routledge, New Brunswick.

Cohen, .A, Short, J., (1958), «*Research in Delinquent Subcultures*», available at : <https://spssi.onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1540-4560.1958.tb01414.x>

Green, P., & Ward, T., (2004), «*Corruption as state crime*», in P. Green & T. Ward, (eds.), *State crime. Governments, Violence and Corruption*, Pluto Press, Virginia, pp. 11-27.

Hegewald, S., Schraff, D., (2003), «*Out of sight, out of mind ? Public reaction to corruption in the European Union*», available at : <https://osf.io/preprints/osf/cdzxe>

Hirschfeld, K., (2015), «*Gangster States, Organized Crime, Kleptocracy and Political collapse*, Palgrave Macmillan», New York.

Kramer, R. C., Michalowski, R. J. & Kauzlarich, D., (2000), «*The Origins and Development of the Concept and Theory of State-Corporate Crime*», *Crime and Delinquency*, 48/2, pp. 263-282.

Kleining, J., (1996), «*The Ethics of Policing*», New York, Cambridge University Press, available at : <https://philpapers.org/rec/KLETEO-10>

Lemert, E., (1967), «*The concept of the secondary deviation*», in *Humans deviance, social problems and social control*, Englewood Cliffs, available at : http://users.soc.umn.edu/~uggen/Lemert_67.pdf

Michalowski, R. J., Kramer, R. C., (2007), «*State-Corporate Crime and Criminological Inquiry*», στο Pontel, H. N., Geis, G., *International Handbook of White – collar and Corporate Crime*, Springer, pp. 200-219.

Miller, M., Cohen, A., Bryant, K., (1997), «*On the demise and morrow of subculture theories of crime and delinquency*», *Journal of Crime and Justice*, Vol. XX, No 2, available at: https://www.researchgate.net/publication/233177285_On_the_demise_and_morrow_of_subculture_theories_of_crime_and_delinquency

Paoli, L., & Vander Beken, T., (2014), «*Organized Crime. A Contested Concept*», in L. Paoli (επιμ), *The Oxford Handbook of Organized Crime*, Oxford University Press, New York, pp. 13-31.

Paoli, L., (2003), «*Mafia Brotherhoods, organized crime, Italian style*», Oxford Un. Press.

Fijnaut, C., Paoli, L., (2004), «*Organized Crime in Europe. Concepts, Patterns and Control Policies in the European Union and Beyond*», Netherland, Springer.

Quinney, R. (1964), «*The Study of White Collar Crime: Toward A Reorientation in Theory and Research*», *Journal of Criminal Law and Criminology*, Vol. 55(3), pp. 208-214, available at: <https://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=5230&context=jclc>

Rothe, D. & Kauzlarich, D., (2016), «*Crimes of the Powerful an Introduction*», Routledge, London-New York.

Ruggiero, V. & Gounev, Ph., (2012) «*Corruption and the disappearance of the victim*», in Ph.Gounev & V. Ruggiero (eds.), *Corruption and organised Crime in Europe*. Illegal Partnership, Routledge, London-New York, pp. 15-31.

Ruggiero, V., (2017) «*Dirty Money. On Financial Delinquency*», Oxford University Press, Oxford.

Savona, E. & De Feo, M., (2005) «*International Money Laundering Trends and Prevention/Control Policies*», in E. Savona (eds.), *Responding to Money Laundering/International Perspectives*, Harwood Academic Publishers, Amsterdam Netherlands.

Sellin, T., (1938), «*Culture conflict and crime*. *American Journal of Sociology*, 44 (1), pp. 97-103, available at : <https://www.jstor.org/stable/2768125>

Sutherland, E. H. (1940), «*White-Collar Criminality*», *American Sociological Review*, Vol. 5, No. 1, pp. 1-12

Sutherland, E. H. (1944), «*Is “White collar Crime” Crime?*», *American Sociological Review*. Annual Meeting Papers, 10(2), pp.132-139.

Sutherland, E. H., (1983), «*“White Collar Crime – The Uncut Version”*», Yale University Press, New Haven & London.

Stadler, W., Benson, M. & Cullen, F., (2012), «*Revisiting the Special Sensitivity Hypothesis: The Prison Experience of White-Collar Inmates*», *Justice Quarterly*, 30(6), pp. 1-25, available at: https://www.researchgate.net/publication/254321530_Revisiting_the_Special_Sensitivity_Hypothesis_is_The_Prison_Experience_of_White-Collar_Inmates

Stamouli, E., Gasparinatos, M., Kouroutzas, C., (2023), «*Corruption and trust in the European Parliament: Quasi-experimental evidence from the Qatargate scandal*», available at: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/2631309X231157846>

Weis Vegh, V., (2017), «*Marxism and Criminology: A History of Criminal Selectivity: A History of Criminal Selectivity*», Brill, Boston.

Vegh Weis, V. (2017), «*Criminal Selectivity in the United States: A History Plagued by Class & Race Bias*», DePaul Journal for Social Justice (Vol.10, Issue 2), available at: <https://via.library.depaul.edu/jsj/vol10/iss2/4/>

Wright, A., (2013), «*Organized Crime: Concepts, Cases, Controls*, Routledge», London-New York.

Whitley, D., (1994), «*Three strikes and you are out. More harm than good*», Federal Sentencing Reporter (Vol7, N2), University of California Press, available at: <https://www.jstor.org/stable/20639748>

Young, J., (2015), «*Ηθικός Πανικός: Οι Καταβολές του στην Αντίσταση, τη Μνησικακία και η Ερμηνεία της Φαντασίας σε Πραγματικότητα*», στο Καρύδης Β. & Χουλιάρας Α. (επιμ.), *Ηθικοί Πανικοί, Εξουσία και Δικαιώματα, Σύγχρονες προσεγγίσεις*, Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, σ. 21-39.

Διαδικτυακή Βιβλιογραφία

Βουλή των Ελλήνων – Επιστημονική Υπηρεσία (2021), *Ενίσχυση διαφάνειας και λογοδοσίας σε θεσμικούς φορείς της Πολιτείας, αποκατάσταση της ακεραιότητας του Ενιαίου Συστήματος Κινητικότητας και λοιπές διατάξεις του Υπουργείου Εσωτερικών*, https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=99af96f7-46a3-42d5-81b1-ad94013dbafd , ανακτήθηκε στις: 15 Ιουνίου 2024.

Βιδάλη, Σ., (2008), « “Οι βασιλείς των ορέων” του 21ου αιώνα», Το Βήμα, 25 Νοεμβρίου 2008, <https://www.tovima.gr/2008/11/25/opinions/oi-basileis-twn-orewn-toy-21oy-aiwna/> , ανακτήθηκε στις : 5 Μαΐου 2024.

Καλλίρη, Φ., Χατζηνικολάου, Π., (2007), «Κύκλωμα μαύρου χρήματος με προστάτες τα Ζωνιανά», Η Καθημερινή, 16 Νοεμβρίου 2007), <https://www.kathimerini.gr/politics/304737/kykloma-mayroy-chrimatos-me-prostates-sta-zoniana/>, ανακτήθηκε στις : 13 Ιουνίου 2024.

Λαμπρόπουλος, Β., « Εμπόλεμη ζώνη τα Ζωνιανά», Το Βήμα, 25 Νοεμβρίου 2008, <https://www.tovima.gr/2008/11/25/politics/empolemi-zwni-ta-zwniana/> , ανακτήθηκε στις : 2 Μαΐου 2024.

Χωρίς όνομα συντάκτη, «Πόλεμος ναρκωτικών. Το φιάσκο τρόμαξε το Μαξίμου», Τα Νέα, 7 Νοεμβρίου 2007, <https://www.tanea.gr/2007/11/07/greece/polemos-narkwtikwn-2/> , ανακτήθηκε στις : 5 Μαΐου 2024.

Χωρίς όνομα συντάκτη, «Εκτός Μαξίμου ο Γ. Κεφαλογιάννης - Καταδίκη σε 12μηνη φυλάκιση», Report, 23 Σεπτεμβρίου 2008, <https://www.reporter.gr/Eidhseis/Politikh/94754-%CE%B5%CE%BA%CF%84%CF%8C%CF%82-%CE%BC%CE%B1%CE%BE%CE%AF%CE%BC%CE%BF%CF%85-%CE%BF-%CE%B3-%CE%BA%CE%B5%CF%86%CE%B1%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CE%AC%CE%BD%CE%BD%CE%B7%CF%82-%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%B1%CE%B4%CE%AF%CE%BA%CE%B7-%CF%83%CE%B5-12%CE%BC%CE%B7%CE%BD%CE%B7-%CF%86%CF%85%CE%BB%CE%AC%CE%BA%CE%B9%CF%83%CE%B7>, ανακτήθηκε στις : 2 Μαΐου 2024.

Χωρίς όνομα συντάκτη, «Ολοκληρώθηκε η δίκη των Ζωνιανών», Πρώτο Θέμα, 30 Απριλίου 2010, <https://www.protothema.gr/greece/article/67260/oloklhrothhke-h-dikh-ton-zonianon/> , ανακτήθηκε στις : 2 Μαΐου 2024.

Χωρίς όνομα συντάκτη, «Αθωώθηκαν οι αξιωματικοί της ΕΛΑΣ για το «φιάσκο» στα Ζωνιανά», iEfimerida, 26 Φεβρουαρίου 2013 <https://www.iefimerida.gr/news/92508/%ce%b1%ce%b8%cf%89%cf%8e%ce%b8%ce%b7%ce%ba%ce%b1%ce%bd-%ce%bf%ce%b9-%ce%b1%ce%be%ce%b9%cf%89%ce%bc%ce%b1%cf%84%ce%b9%ce%ba%ce%bf%ce%af-%cf%84%ce%b7%cf%82-%ce%b5%ce%bb%ce%b1%cf%83-%ce%b3%ce%b9%ce%b1-%cf%84%ce%bf-%c2%ab%cf%86%ce%b9%ce%ac%cf%83%ce%ba%ce%bf%c2%bb-%cf%83%cf%84%ce%b1-%ce%b6%cf%89%ce%bd%ce%b9%ce%b1%ce%bd%ce%ac> , ανακτήθηκε στις : 12 Ιουνίου 2024.

Χωρίς όνομα συντάκτη, «Φούσκα η δικογραφία για την ενέδρα στα Ζωνιανά», Τα Νέα, 3 Μαΐου 2010, <https://www.tanea.gr/2010/05/03/greece/foyska-i-dikografia-gia-tin-enedra-sta-zwniana/> , ανακτήθηκε στις : 12 Ιουνίου 2024.

Alemanno, A., «*Qatargate : A missed opportunity to reform the Union* », Verfassungsblog, 2 February 2023, <https://verfassungsblog.de/qatargate-a-missed-opportunity-to-reform-the-union/> , ανακτήθηκε στις : 4 Μαΐου 2024.

Alemanno, A., « *The Qatar scandal shows how the EU have a corruption problem*», Politico, 11 December 2022, <https://www.politico.eu/article/european-union-qatargate-alberto-alemanno-scandal-corruption-corruption-problem/> , ανακτήθηκε στις : 4 Μαΐου 2024.

Hegewald, S., Schraff, D., «*Corruption and trust in the European Parliament: Quasi-experimental evidence from the Qatargate scandal* », European Consortium for Political Research, 16 January 2024, <https://ejpr.onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/1475-6765.12654> , ανακτήθηκε στις : 4 Μαΐου 2024.

Rauhala, E., Timsit, A., «*Qatar corruption scandal rocks EU Parliament*», The Washington Post, 12 December 2022, <https://www.washingtonpost.com/world/2022/12/12/qatar-european-parliament-eva-kaili-corruption/> , ανακτήθηκε στις : 4 Μαΐου 2024.

Wheaton, S., Camut, N., «*Qatar corruption scandal rocks EU Parliament. Top MEP Eva Kaili suspended from party as lobbying inquiry threatens to snowball.*», Politico, 9 December 2022, <https://www.politico.eu/article/belgium-police-raid-gulf-lobbying-eu-parliament/> , ανακτήθηκε στις : 4 Μαΐου 2024.

Gijs, C., Wax, E., «*Qatargate : Corruption scandal widens with mor EU lawmakers in frame*», Politico, 16 February 2023, <https://www.politico.eu/article/arrest-warrant-two-meps-connected-qatargate-parliament-corruption-probe-maria-arena-alessandra-moretti/> , ανακτήθηκε στις : 4 Μαΐου 2024.

Pereira, T., I., «*Is the credibility of European institutions at stake ?*», Euronews, 4 April 2024, <https://www.euronews.com/my-europe/2024/04/04/is-the-credibility-of-the-european-institutions-at-stake> , ανακτήθηκε στις : 4 Μαΐου 2024.

Χωρίς όνομα συντάκτη, «Qatargate: «Η Καϊλή και το greek connection του σκανδάλου», Τα Νέα, 8 Δεκεμβρίου 2023, <https://www.tanea.gr/2023/12/08/greece/qatargate-kaili-avramopoulos-kai-sxoinas-to-greek-connection-tou-skandalou/>, ανακτήθηκε στις : 4 Μαΐου 2024.

Χωρίς όνομα συντάκτη, «Qatargate: Αποφυλακίζεται ο Αντόνιο Παντσέρι – Το μέλλον της Εύας Καϊλή», In newspaper, 6 Απριλίου 2023, <https://www.in.gr/2023/04/06/world/apofylakizetai-o-antonio-pantseri/>, ανακτήθηκε στις : 4 Μαΐου 2024.

Χωρίς όνομα συντάκτη, «Greek MEP held as Qatar graft probe expands», France 24, 11 December 2022, <https://www.france24.com/en/live-news/20221211-greek-mep-held-as-qatar-graft-probe-expands>, ανακτήθηκε στις : 4 Μαΐου 2024.

Χωρίς όνομα συντάκτη, «Απαντήσεις από τον Δημήτρη Αβραμόπουλο: «Με ερευνούν γιατί εγώ πληρωνόμουν» – Τι είπε για τον Παντσέρι», Enikos.gr, 21 Δεκεμβρίου 2022, <https://www.enikos.gr/international/apantiseis-apo-ton-dimitri-avramopoulos-me-erevnoun-giati-ego-plironomoun-ti-eipe-gia-ton-pantseri/1902006/>, ανακτήθηκε στις : 4 Μαΐου 2024.

Northeastern University, (2016), «Qualitative Research Methods: A Data Collector's Field Guide», <https://course.ccs.neu.edu/is4800sp12/resources/qualmethods.pdf>

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα:

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν.1599/1986, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής μου εργασίας, δεν προσβάλλει κάθε μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης.

